

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕПЛАТА СЕ ПЛАЋЕ
УПРАВИ КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

III и IV СВЕСЦА У БЕОГРАДУ, 15. и 30. СЕПТЕМБРА 1884. ГОДИНА V

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом г. заступника министра просвете и црквених послова, министра правде

I Постављени су:

у БЕОГРАДСКОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Стеван Мокрањач*, државни питомац, за учитеља нотног певања IV класе, 11. Септембра о. г.

у ПРВОЈ БЕОГРАДСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Михало Шљивиф*, свршени философ, за предавача, 19. Септембра о. г.

у ДРУГОЈ БЕОГРАДСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Светозар Видаковић*, за хонорарног предавача хемије с минералогијом, 17. Септембра о. г.

г. *Коста Петровић*, предавач београдске гимназије, за предавача, 19. Септембра о. г., по потреби.

у ВАЉЕВСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Миша Петровић*, за предавача, 1. Септембра о. г.

у ВЕЛИКО-ГРАДИШКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Радован П. Јовановић*, свршени философ, за предавача, 12. Септембра о. г.

у ЗАЈЕЧАРСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Вуја Величковић*, за предавача, 3. Септембра о. г.

у ЈАГОДИНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Матија Бурић*, свештеник, за привременог вероучитеља, 1. Септембра о. г.

у ПАРАЋИНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Павле Вујић*, за предавача, 17. Августа о. г.

г. *Коста Ковачевић*, за предавача, 25. Септембра о. г.

у ПИРОТСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Јован Пошлиман*, бивши предавач, за предавача, 11. Септембра о. г.

у ПОЖАРЕВАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Никола М. Марковић*, за учитеља цртања и лепог писања, IV класе, 11. Септембра о. г.

у ЧАЧАНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Димитрије Петковић*, учитељ III разреда школе нишке, за учитеља II класе лепог писања и цртања, 17. Августа о. г.

г. *Већеслав Ј. Мајзнер*, за учитеља IV класе немачког језика, 26. Септембра о. г.

у УЖИЧКОЈ РЕАЛЦИ:

г. *Божидар Кнежевић*, свршени философ, за предавача, 12. Септембра о. г.

г. *Живко Петровић*, свршени философ, за предавача, 3. Септембра о. г.

у учитељској школи у БЕОГРАДУ:

г. *Алекса Милосављевић*, ђакон, за хонорарног предавача црквеног правила и појања у I и II разреду, 1. Септембра о. г.

у вишој женској школи:

г-ђца *Драга Бурићева*, испитана кандидатка, за учитељицу француског језика, 21. Августа о. г.

г. *Стеван Давидовић*, супленат београдске реалке, за хонорарног предавача геометријског цртања, 1. Септембра о. г.

II Премештени су:

у нишкој гимназији:

г. *Љубомир Радуловић*, предавач парафинске ниже гимназије, за предавача, 20. Августа о. г., по потреби.

г. *Стеван Николић*, учитељ цртања и лепог писања чачанске ниже гимназије, за учитеља тих вештина, 20. Августа о. г., по молби.

у другој београдској нижој гимназији:

г. *Антоније Цимбрић*, учитељ певања београдске гимназије, за учитеља певања II класе, 20. Августа о. г., по потреби.

у неготинској нижој гимназији:

г. *Коста Ивковић*, предавач велико-градинске ниже гимназије, за предавача, 20. Августа о. г., по потреби.

у параћинској нижој гимназији:

г. *Андрија Стошић*, учитељ цртања и лепог писања врањске ниже гимназије, за учитеља тих вештина IV класе 20. Августа о. г., по потреби.

у смедеревској нижој гимназији:

г. *Ахил Калман*, предавач ваљевске ниже гимназије, за предавача, 1. Септембра о. г., по потреби.

у чачанској нижој гимназији:

г. *Сретен Пошовић*, привремени предавач ужичке реалке, за привременог предавача, 20. Августа о. г., по потреби.

у шабачкој нижој гимназији:

г. *Никола Савић*, предавач пиротске ниже гимназије, за предавача, 17. Августа о. г., по молби.

у београдској реалци:

г. *Стеван Трифуновић*, учитељ цртања и лепог писања ужичке реалке, за учитеља II класе калуновања, 20. Августа о. г., по молби.

у ужичкој реалци:

г. *Јован Хобиш*, учитељ цртања и лепог писања парафинске ниже гимназије, за учитеља тих вештина, 20. Августа о. г., по потреби.

III Разрешени су:

у другој београдској нижој гимназији:

г. др. *Марко Лeko*, хонорарни предавач хемије и минералогije, 9. Септембра о. г., по молби.

у параћинској нижој гимназији:

г. *Јаков Смодлака*, предавач, 21. Августа о. г., по молби.

у шабачкој нижој гимназији:

г. *Вићентије Петрик*, учитељ цртања и нотног певања, 7. Септембра о. г., пошто није отишао на дужност.

у вишој женској школи:

г. *Драгутин Плајел*, хонорарни предавач геометријског цртања, 24. Августа о. г., по молби.

Постављења и разрешења од дужности управитеља основних школа

Актом г. заступника министра просвете и црквених послова, министра правде

I Постављени су:

г. *Анта Голубовић*, учитељ V разреда школе врањске, за управитеља основних школа у Врањи, 21. Септембра о. г.

г. *Тома Никашиновић*, учитељ III и IV разреда школе кораћичке, за управитеља исте школе, 10. Септембра о. г.

II Разрешен је:

г. *Никола Чолаковић*, учитељ I одељења IV разреда школе врањске, од дужности управитељске.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. заступника министра просвете и црквених послова, министра правде

I Постављени су:

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Драгутин Поповић*, богослов, за привременог учитеља у Липовцу, 1. Септембра о. г.

г. *Лазар Магић*, за заступника учитеља школе читлучке, 17. Септембра о. г.

г-ђца *Персида Петровићева*, исп. ученица више жен. школе, за учитељицу III разреда женске школе алексиначке.

г-ђца *Драга Хаџићева*, испитана ученица више женске школе, за учитељицу I разреда I одељења мушке школе алексиначке, 29. Септембра о. г.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ:

г. *Драгомир Михаиловић*, философ за привременог учитеља школе лисовићске, 15. Септембра о. г.

г-ђа *Лепосава Ристићка*, бивша учитељица, за заступницу учитеља I разреда школе у Шопићу, 15. Септембра о. г.

г-ђца *Јелена Петровићева*, за привремену учитељицу I разреда школе у Венчанима, 1. Септембра о. г.

г. *Коста Глишић*, бивши учитељ за учитеља школе у Баћевцу, 30. Августа о. г.

г. *Гавра Пешић*, бивши учитељ, за учитеља школе у Трбушници, 7. Септембра о. г.

г-ђца *Зорка Стојковићева*, за заступницу учитеља I разреда школе у Кораћици, 10. Септембра о. г.

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Ана Лазаревићева*, за заступницу учитеља школе у Забрежу, 10. Септембра о. г.

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ:

г. *Спасоје Бошковић*, учитељски кандидат, за заступника учитеља школе у Големом Селу, 23. Августа о. г.

г-ђца *Ангелина Стојковићева*, за привремену учитељицу III разреда I одељења мушке школе у Врањи, 7. Септембра о. г.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Стеван Поповић*, за привременог учитеља школе обрешке, 11. Септембра о. г.

г-ђца *Косара Пекићева*, за учитеља I разреда мушке школе у Поточцу, 27. Септембра о. г.

г. *Аксентије Мишић*, богослов, за привременог учитеља у Извору, 31. Августа о. г.

г. *Владимир Јовановић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља школе у Ваљевцу, 10. Септембра о. г.

г. *Јосиф Стојановић*, богослов, за заступника учитеља школе у Бучју, 19. Септембра о. г.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Драгутин Милићевић*, за заступника учитеља школе у Маслошеву, 7. Септембра о. г.

г-ђца *Даринка Јовановићева*, за заступницу учитеља школе у Годачици, 15. Септембра о. г.

г. *Никола Јанковић*, бивши учитељ, за заступника учитеља школе у Пајсијевићу, 15. Септембра о. г.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Живко Нешић*, практиканат, за привременог учитеља основне школе у Грабовици, 24. Августа о. г.

г. *Арсеније Илић*, испитани кандидат учитељске школе, за привременог учитеља школе у Мајданпеку, 10. Септембра о. г.

г. *Петар Јосимовић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља школе у Уровици, 15. Септембра о. г.

г. *Светислав Пешић*, за заступника учитеља школе у Великој Каменици, 27. Септембра о. г.

У НИШКОМ ОКРУГУ:

г. *Коста Крстић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља школе губеревачке, 16. Августа о. г.

г. *Миленко Чабрић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља III разреда школе власотиначке, 3. Септембра о. г.

г. *Михаило Трајковић*, богослов, за заступника учитеља школе у Ораовици, 19. Септембра о. г.

г-ђца *Љубица Стојадиновићева*, испитана учитељска кандидатка, за учитељицу III разреда I одељења женске школе у Нишу, 23. Августа о. г.

г. *Јован Јовановић*, за учитеља школе у Малошишту, 7. Септембра о. г.

г. *Милутин Радуловић*, бивши учитељ, за учитеља II разреда II одељења школе власотиначке, 29. Септембра о. г.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Милица Цонићева*, за учитељицу II разреда I одељења мушке школе у Пироту, 10. Септембра о. г.

г. *Павле Јовановић*, за привременог учитеља школе у Студени, 10. Септембра о. г.

У ПОДРИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Михаило Бошковић*, за заступника учитеља школе јаребичке, 1. Септембра о. г.

г-ђца *Драга Ђурићева*, за заступницу учитеља II разреда мушке школе у Круњу, 7. Септембра о. г.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Милија Ракић*, за учитеља школе у Кушиљеву, 30. Августа о. г.

г-ђца *Ружица Тасићева*, испитана ученица више женске школе, за учитељицу I разреда мушке школе у Ракинцу, 29. Септембра о. г.

г-ђца *Лепосава Влашковићева*, испитана ученица више женске школе, за учитељицу II разреда мушке школе у Петровцу, 28. Септембра о. г.

г. *Димитрије Лазић*, богослов, за привременог учитеља школе у Рановцу, 21. Августа о. г.

г. *Драгутин Тодорић*, за учитеља школе у Изварици, 7. Септембра о. г.

г. *Живан Стојановић*, учитељ у пензији, за учитеља школе затоњске, 16. Септембра о. г.

У РУДНИЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Станислава Хаџићева*, испитана ученица више женске школе, за учитељицу женске школе у Горњем Милановцу, 19. Септембра о. г.

г. *Ранисав Нешовић*, богослов, за привременог учитеља школе у Брђанима, 22. Септембра о. г.

г. *Стеван Младеновић*, за учитеља школе у Моравцима, 30. Августа о. г.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Персида Радомировићева*, за заступницу учитеља I разреда школе у Коларима, 11. Септембра о. г.

У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Антоније Лукић*, богослов, за заступника учитеља III и IV разреда школе куршумлијске, 17. Септембра о. г.

г. *Михаило Цветковић*, за заступника учитеља школе у Бакусу, 27. Септембра, о. г.

У ТУРИЈСКОМ ОКРУГУ :

г. *Михаило Радосављевић*, бивши учитељ, за учитеља школе у Дубници, 31. Августа о. г.

г-ђца *Станија Павловићева*, за заступницу учитеља II разреда II одељења мушке школе у Параћину, 4. Септембра о. г.

г. *Аксентије Матић*, гимназиста, за заступника учитеља школе у Бељајци, 15. Септембра о. г.

г-ђца *Милева Миленковићева*, за заступницу учитеља школе у Великом Поповићу, 29. Септембра о. г.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Милован Радуловић*, бивши учитељ, за привременог учитеља III разреда школе пожешке, 29. Септембра о. г.

г-ђца *Катарина Милетићева*, испитана ученица, за учитељицу II разреда II одељења мушке школе пожешке, 29. Септембра о. г.

г. *Миладин Стевановић*, бивши учитељ, за учитеља школе у Приликама, 30. Септембра о. г.

г. *Лука Поповић*, бивши учитељ, за привременог учитеља школе на Мокрој Гори, 29. Септембра о. г.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Милутин Поповић*, за заступника учитеља III и IV разреда школе у Подгорцу, 7. Септембра о. г.

г. *Недо Нешиковић*, за заступника учитеља школе у Николичеву, 10. Септембра о. г.

г. *Михаило Остојић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља школе у Метовници, 19. Септембра о. г.

г. *Станиша Станишић*, испитани кандидат учитељске школе, за учитеља школе лисовачке, 19. Септембра о. г.

г. *Божидар Јовановић*, богослов, за заступника учитеља школе у Доњој Белој Реци, 19. Септембра о. г.

У ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Драгутин Аџемовић*, богослов, за привременог учитеља школе студеничке, 31. Августа о. г.

г-ђца *Косара Цветковићева*, испитана ученица више женске школе, за учитељицу I разреда женске школе чачанске, 24. Септембра о. г.

г. *Стеван Миличић*, бивши учитељ, за учитеља школе у Врдилима, 27. Септембра о. г.

г. *Радослав Лазаревић*, богослов, за заступника учитеља школе у Тијању, 27. Септембра о. г.

У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Софија Поповићева*, за заступницу учитеља школе у Врањској, 10. Септембра о. г.

г. *Стојислав Милојевић*, за заступника учитеља I разреда школе на Охриду, 19. Септембра о. г.

г-ђца *Милева Мишићева*, за учитељицу школе у Црној Бари, 26. Септембра о. г.

II Премештени су :

У ВАРОШИ БЕОГРАДУ :

г-ђа *Јелисавета Недељковићка*, учитељица I разреда женске школе дорћолске, у II и III разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Марија Богојевићка*, учитељица II и III разреда женске школе дорћолске, у I разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Христина Миленковићева*, привремена учитељица II разреда I одељења мушке школе пиротске, у III и IV разред женске школе алексиначке, 12. Августа о. г., по молби.

г. *Вукашин Глишић*, учитељ школе у Бељајци, округа ђупријског у III и IV разред школе ражањске, 3. Септембра о. г., по молби.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

г. *Панта Илић*, учитељ III разреда мушке школе алексиначке, у I одељење истог разреда, 27. Септембра о. г., по потреби.

г. *Петар Милошевић*, учитељ I разреда I одељења мушке школе алексиначке, у II одељење III разреда исте школе, 27. Септембра о. г., по молби.

г-ђца *Христина Миленковићева*, привремена учитељица III и IV разреда женске школе алексиначке, у IV разред исте школе, 27. Септембра о. г., по потреби.

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

г. *Љубомир Тодоровић*, учитељ сва 4 разреда школе венчанске, у II, III и IV разред исте школе, 1. Септембра о. г., по потреби.

г. *Михаило Поповић*, учитељ школе дубничке, округа њупријског, у Велико Село, 31. Августа о. г., по молби.

г. *Михаило Грујичић*, учитељ III и IV разреда школе велико-селске, округа пожаревачког, у Степојевац, 1. Септембра о. г., по потреби.

г. *Марко Исковић*, учитељ II, III и IV разреда школе кораћичке, у Ропчево, 7. Септембра о. г., за казну.

г. *Тома Никашиновић*, учитељ I разреда школе кораћичке, у II, III и IV разред исте школе, 7. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Драга Бачанинова*, учитељица II разреда II одељења женске школе пожаревачке, у II, III и IV разред женске школе грочанске, 7. Септембра о. г., по потреби.

г. *Војислав Стојковић*, учитељ школе дубонске округа смедеревског, у Умчаре, 25. Августа о. г., по молби.

г. *Драгољуб Ђурђевић*, учитељ школе баћевачке, у Парцане, 13. Августа о. г., по молби.

г. *Коста Недић*, учитељ школе мајданске, округа рудничког, у Врчин, 20. Августа о. г., по потреби.

г-ђа *Софија Војиновићка*, заступница учитеља школе осаничке, округа пожаревачког, у Сремчицу, 24. Августа о. г., по молби.

г. *Тома Петровић*, учитељ школе степојевачке, у Барошевац, 1. Септембра о. г., по молби.

г. *Јовица Исковић*, учитељ сва четири разреда школе шонићске у II, III и IV разред исте школе 29. Септембра о. г., по потреби.

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ :

г. *Владислав Поповић*, учитељ III и IV разреда школе обреновачке, у V разред исте школе, 31. Августа о. г., по потреби.

г-ђа *Милева Трбинчева*, учитељица I разреда женске школе обреновачке, у I и II разред исте школе, 23. Августа о. г., по потреби.

г-ђца *Персида Срећковићева*, учитељица II, III и IV разреда женска школе обреновачке, у III и IV разред исте школе, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Тодор Благојевић*, учитељ I разреда мушке школе обреновачке, у III и IV разред исте школе, 31. Августа о. г., по потреби.

г-ђа *Јелена Поповићка*, учитељица школе забрешке, у I разред мушке школе обреновачке, 31. Августа о. г., по молби.

г. *Светислав Жујовић*, привремени учитељ школе планске, округа њупријског, у Врело, 25. Септембра о. г., по молби.

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ :

г. *Борђе Јовановић*, учитељ I разреда IV одељења школе врањске, у II одељење III разреда исте школе, 7. Септембра о. г., по потреби.

г. *Кузман Баџовић*, учитељ III разреда II одељења школе врањске, у II одељење IV разреда исте школе, 7. Септембра о. г., по потреби.

г. *Никола Чолаковић*, учитељ III разреда I одељења школе врањске, у I одељење IV разреда исте школе, 7. Септембра о. г., по потреби.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ :

г-ђа *Драга Милојевићка*, учитељица I разреда II одељења мушке школе параћинске, у I разред I одељење женске школе у Јагодини, 7. Септембра о. г., по молби.

г-ђца *Софија Михаиловићева*, учитељица сва четири разреда школе у Поточцу, у II, III и IV разред исте школе, 27. Септембра о. г., по потреби.

У КЊАЖЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Никола Цветковић*, учитељ сва четири разреда школе новоханске, у III и IV разред исте школе, 27. Септембра, по потреби.

г. *Јован Радукић*, учитељ школе у Црвеној Јабуци, округа нишког, у Ваљевац, 27. Септембра о. г., по молби.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Василија Димитријевићева*, привремена учитељица школе влашкодолске, округа пожаревачког, у I одељење I разреда школе лановске, 16. Августа о. г., по потреби.

г. *Данило Поповић*, привремени учитељ I разреда I одељења школе лановске, у II разред и II одељење I разреда исте школе, 16. Августа о. г., по потреби.

г. *Милутин Николић*, учитељ I разреда школе тополске, у Овсиште 23. Августа о. г., по молби.

г. *Павле Швабић*, учитељ школе врчинске, округа београдског, у I разред школе тополске, 23. Августа о. г., по молби.

г-ђца *Савка Желесковићева*, учитељица V разреда више основне женске школе крагујевачке, у VI разред исте школе, 23. Августа о. г., по потреби.

г-ђца *Марија Поповићева*, учитељица III разреда II одељења гимназије крагујевачке, у V разред више основне женске школе крагујевачке, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Стеван Ђорђевић*, учитељ I разреда школе рачанске, у II разред исте школе, 29. Септембра о. г., по потреби.

г. *Антоније Рајичић*, учитељ школе баточинске, у I разред школе чумићске, 1. Септембра о. г., по молби.

г. *Илија Рајичић*, учитељ сва четири разреда школе чумићске, у II, III и IV разред исте школе, 1. Септембра о. г., по потреби.

г. *Новак Михајловић*, учитељ школе маслошевске, у Баточину, 7. Септембра о. г., по молби.

г. *Драгутин Арнаутовић*, учитељ I разреда школе наталиначке, у I и II разред исте школе, 21. Септембра о. г., по потреби.

г. *Милутин Јеленић*, учитељ школе трнавске, у I разред школе рачанске, 29. Септембра о. г., по молби.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Љубомир Јовановић*, заступник учитеља школе грабовичке, у Речку, 23. Августа о. г., по потреби.

г-ђа *Христина Јовановићка*, учитељица школе црнајске, у женску школу кобишничку, 21. Августа о. г., по молби.

г. *Петар Томић*, учитељ школе трњанске, у Михаиловац, 17. Септембра о. г., по молби.

г. *Михаило Цветковић*, учитељ школе мишаљовачке, у Трњане, 17. Септембра о. г., по молби.

г-ђа *Љубица Живковићка*, учитељица III и IV разреда женске школе неготинске, у IV разред исте школе, 27. Септембра о. г., по потреби.

г-ђца *Јелена Мржишићева*, учитељица женске школе штубичке, у III разред женске школе неготинске, 27. Септембра о. г., по молби.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Димитрије Тасић*, учитељ школе големоселске, округа врањског, у Врвце, 16. Августа о. г., по молби.

г-ђца *Софија Петровићева*, учитељица I разреда мушке школе трстеничке, у I разред мушке и женске школе у Трстенику, 6. Септембра о. г., по потреби.

г-ђца *Милева Радовановићева*, учитељица сва четири разреда женске школе трстеничке, у II, III и IV разред исте школе, 6. Септембра о. г., по потреби.

г. *Милан Матић*, учитељ школе плешке, у III разред школе александровачке, 7. Септембра о. г., по молби.

г. *Јосиф Петровић*, учитељ III и IV разреда школе александровачке, у IV разред исте школе, 19. Септембра о. г., по потреби.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г-ђа *Марица Големовиќка*, учитељица II разреда I одељења женске школе, у V разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

г. *Стеван Гојковиќ*, учитељ I разреда I одељења школе власотиначке, у III разред исте школе, 7. Септембра о. г., по молби.

г-ђа *Анастасија Петровиќка*, учитељица школе миријевске, округа београдског, у III одељење II разреда женске школе у Нишу, 10. Септембра о. г., по молби.

г-ђа *Софија Гојковиќка*, привремена учитељица II разреда мушке школе власотиначке, у I одељење истог разреда 29. Септембра о. г., по потреби.

г. *Арсеније Шијаковиќ*, учитељ школе у Градњи, округа врањског, у II одељење IV разреда, школе нишке, 29. Септембра о. г., по молби.

г. *Иван Багавелиќ*, учитељ школе копљарске, округа крагујевачког, у III разред, III одељење, школе нишке, 27. Септембра о. г., по молби.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ :

г. *Јанко Веселиновиќ*, учитељ школе глоговачке, округа шабачког, у Костур, 28. Августа о. г., по молби.

г. *Владимир Јовановиќ*, учитељ школе валевачке, округа књажевачког, у III разред белопаланачке, 24. Септембра о. г., по молби.

г. *Љубомир Павиќ*, учитељ школе расничке, у Крупац, 24. Септембра о. г., по молби.

У ПОДРИНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Божин Живковиќ*, привремени учитељ школе рановачке, округа пожаревачког, у Горњу Трешњицу, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Добросав Пантелиќ*, учитељ I разреда школе лозничке, у III разред исте школе, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Ђорђе Николиќ*, учитељ школе јаребићке, у Недељице, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Милан Настиќ*, учитељ III и IV разреда школе лозничке, у IV разред исте школе, 16. Августа о. г., по потреби.

г. *Никола Јевтиќ*, учитељ школе недељичке, у I разред школе лозничке, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Живојин Милојевиќ*, учитељ II разреда школе крупњачке, у III разред исте школе, 7. Септембра о. г., по молби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Антоније Кимиановиќ*, учитељ школе кулске, у I одељење III разреда школе пожаревачке, 10. Септембра о. г., по молби.

г. *Петар Протиќ*, учитељ II разреда школе великоградшке, у III и IV разред школе велико-селске, 7. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Роксанда Красојевиќка*, учитељица школе изваричке, у женску школу кушиљевску, 7. Септембра о. г., по потреби.

г. *Миленко Смиљковиќ*, учитељ школе рабровске, у Рам, 1. Септембра о. г., по молби.

г. *Радоје Драговиќ*, учитељ школе пружатовачке, округа београдског, у Раброво, 1. Септембра о. г., за казну.

г. *Љубомир Стевановиќ*, учитељ школе рамске, у Кулу, 15. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Марија Младеновиќева*, учитељица школе брзоходске, у II разред мушке школе великоградшке, 17. Септембра о. г., по молби.

г. *Алекса Димитријевиќ*, учитељ школе стамничке, у Лучицу, 28. Августа о. г., по молби.

г. *Марко Недељковиќ*, учитељ III р. I одељења школе пожаревачке, у Рашанац, 16. Августа о. г., по потреби.

г. *Петар Јовановиќ*, учитељ III разреда школе великоградшке, у Влашки Дб среза моравског, 6. Септембра о. г., за казну.

г. *Ђорђе Остојиќ*, учитељ II разреда школе петровачке, у III разред школе великоградшке, 6. Септембра о. г., по молби.

г-ђа *Анастасија Павловиќева*, учитељица школе ропчевске, округа београдског, у II разред II одељење женске школе пожаревачке, 27. Септембра о. г.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

г. *Петар Изњатовић*, привремени учитељ сва четири разреда школе ракиначке, у II, III и IV разред исте школе, 29. Септембра о. г., по потреби.

у РУДНИЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Витомир Николић*, учитељ II, III и IV разреда школе шутачке, у III и IV разред исте школе, 5. Септембра о. г., по потреби.

г. *Лазар Благојевић*, учитељ I разреда школе шутачке, у I и II разред исте школе, 5. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Василија Симићка*, учитељица сва четири разреда женске школе горњомилановачке, у II одељење I разред мушке школе горњомилановачке, 17. Септембра о. г., по молби.

у СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Марија Николићева*, привремена учитељица школе трњанске, округа пожаревачког, у Нови Ацибеговац, 7. Септембра о. г., по молби.

г-ђца *Анка Достанићева*, учитељица школе врановске, у I разред школе баничинске, 19. Септембра о. г., по молби.

г. *Димитрије Костић*, учитељ сва четири разреда школе баничинске, у II, III и IV разред исте школе, 19. Септембра о. г., по потреби.

г. *Јован Бољарић*, учитељ I разреда горње смедеревске школе, у III разред доње школе тамошње, 24. Септембра о. г., по потреби.

г. *Нестор Ристић*, учитељ III разреда школе смедеревске, у IV разред исте школе, 24. Септембра о. г., по потреби.

г. *Никодије Стевановић*, учитељ IV разреда школе смедеревске, у V разред исте школе, 24. Септембра о. г., по потреби.

г. *Александар Стојковић*, привремени учитељ школе десинске, округа пожаревачког, у Скобаљ, 16. Августа о. г., по молби.

г-ђца *Зорка Видићева*, учитељица II разреда II одељења крагујевачке гимназије, у III разред женске школе смедеревске, 23. Августа о. г., по потреби.

г-ђа *Томанија Антоновићка*, учитељица III разреда женске школе смедеревске, у II разред

горње мушке школе тамошње, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Светозар Петровић*, учитељ сва четири разреда школе коларске, у II, III и IV разред исте школе, 11. Септембра о. г., по потреби.

г-ђа *Живана Бујдићка*, учитељица женске школе грочанске, округа београдског, у III и IV разред женске школе паланачке, 10. Септембра о. г., по потреби.

г. *Стеван Димитријевић*, учитељ сва четири разреда школе великоорашке, у III и IV разред исте школе, 15. Септембра о. г., по потреби

г-ђица *Јелена Жабарчева*, учитељица школе малоцланске, у I и II разред школе великоорашке, 15. Септембра о. г., по молби.

г. *Гаврило Марковић*, учитељ I и II разреда школе паланачке, у I разред исте школе, 27. Септембра о. г., по потреби.

г. *Милосав Радојковић*, учитељ I и II разреда школе кусадачке, у II разред исте школе 29. Септембра о. г., по молби.

у ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Петар Шреиловић*, учитељ школе пружатовачке, округа београдског, у I разред школе прокупачке, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Новица Жугић*, привремени учитељ школе ђакуске, у IV разред школе прокупљачке, 27. Септембра о. г., по молби.

у КУПРИЈСКОМ ОКРУГУ:

г-ђа *Љубица Гаталовићка*, учитељица женске школе кушиљевске, округа пожаревачког, у I разред женске школе свилајиначке, 23. Августа о. г., по молби.

г-ђа *Цана Павловићка*, учитељица I разреда женске школе свилајиначке, у III и IV разред исте школе, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Михаило Миленковић*, учитељ III разреда школе параћинске, у IV разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

г. *Никола Вељић*, учитељ IV разреда школе параћинске, у V разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

г. *Станоје Николић*, учитељ II разреда I одељења школе параћинске, у III разред исте школе, 4. Септембра о. г., по потреби.

г. *Милан Велић*, учитељ школе бигреничке, у II одељење I разреда школе параћинске, 7. Септембра о. г., по молби.

у ужичком округу:

г. *Богослав Тодоровић*, учитељ школе ко-сјерићке, у II разред школе ужичке, 23. Августа о. г., по молби.

г. *Василије Лукић*, учитељ I разреда школе ужичке, у I одељење истог разреда 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Василије Љубичић*, учитељ II разреда II одељења школе ужичке, у III и IV разред школе ивањичке, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Филип Јовичић*, учитељ II разреда I одељења школе ужичке, у II одељење I разреда исте школе, 23. Августа о. г., по потреби.

г. *Глигорије Јовановић*, учитељ школе ми-оковачке, округа рудничког, у Каран, 1. Септембра о. г. по молби.

г. *Андрија Јевтовић*, учитељ II, III и IV разреда школе мачкатске, у III и IV разред исте школе, 21. Септембра о. г., по потреби.

г. *Драгомир Божовић*, привремени учитељ II разреда школе пожешке, у I одељење истог разреда, 29. Септембра о. г., по молби.

г. *Цветко Радојичић*, учитељ III и IV разреда школе пожешке, у IV разред исте школе, 29. Септембра о. г., по потреби.

у црноречком округу:

г. *Стеван Павловић*, учитељ школе ласовске, у Планиницу, 7. Септембра о. г., по молби.

у чачанском округу:

г. *Миливој Никићевић*, привремени учитељ школе студеничке, у I и II разред школе на Рашкој, 31. Августа о. г., по молби.

г-ђа *Милица Михајловићка*, учитељица III и IV разреда женске школе свилајиначке округа Ђуријског, у I разред женске школе у Краљеву, 11. Августа о. г., по молби.

г-ђца *Лепосава Мијовићева*, учитељица III и IV разреда школе у Краљеву, у II и IV разреда исте школе, 22. Септембра о. г., по потреби.

г-ђца *Атанасија Бербовићева*, учитељица I разреда женске школе чачанске, у II разред исте школе, 24. Септембра о. г., по потреби.

у шабачком округу:

г. *Стеван Веселиновић*, привремени учитељ школе костурске, округа пиротског, у Глоговац, 28. Августа о. г., по молби.

г. *Петко Николић*, учитељ I разреда I одељења школе шабачке, у IV разред I одељење при истој школи, 7. Септембра о. г., по потреби.

г. *Коста Недић*, учитељ школе враштанске, у I разред I одељење школе шабачке, 7. Септембра о. г., по молби.

г-ђца *Персида Поповићева*, учитељица I разреда I одељења женске школе јагодинске, у II разред I одељење женске школе шабачке, 7. Септембра о. г., по молби.

г. *Михајло Милојевић*, учитељ школе охридске, у Белотић мачвански, 19. Септембра о. г., по потреби.

г-ђца *Милева Јовановићева*, учитељица II разреда I одељења женске школе шабачке, у III разред исте школе, 23. Септембра о. г., по потреби.

III Разрешени су:

у БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ:

г. *Паун Милекић*, учитељ школе борачке, 6. Септембра о. г., по молби.

у ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Василије Поповић*, учитељ школе рековачке, 25. Септембра о. г., по молби.

у КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Новак Ристовић*, учитељ школе борачке, 1. Септембра о. г., по молби.

у КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Ђорђе Угриновић*, учитељ школе голубињске, 21. Августа о. г., по молби.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

г. *Лука Поповић*, учитељ школе поповичке, 21. Августа о. г., по молби.

г. *Богосав Стекић*, привремени учитељ школе рајачке, 4. Септембра о. г., због две слабе оцене.

г-ђа *Милева Младеновићка*, учитељица школе рудноглавске, 10. Септембра о. г., по молби.

г. *Јован Димитријевић*, привремени учитељ школе у Великој Јасикови, 26. Септембра о. г., по молби.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Михајло Јаковић*, привремени учитељ II разреда школе александровачке, 6. Септембра о. г., по молби.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. *Радисав Милојевић*, привремени учитељ школе у Горњем Душнику, 31. Августа о. г., по молби.

г. *Димитрије Петковић*, учитељ III разреда III одељења школе нишке, 17. Августа о. г. по молби.

г. *Никола Казимировић*, учитељ школе студенске, 17. Септембра о. г., јер је напустио школу.

г. *Борђе Стојићевски*, учитељ школе габровачке, 18. Септембра о. г., јер је постављен за практиканта округа нишког.

У ПИРОТСКОМ ОКРУГУ :

г. *Драгутин Аџемовић*, учитељ основне школе стрелачке, 21. Августа о. г., по молби.

г. *Светозар Поповић*, учитељ школе студенске, 1. Септембра о. г., јер се није примио постављења.

г. *Јанко Веселиновић*, учитељ школе у Костуру, 11. Септембра о. г., по молби.

г. *Алекса Поповић*, учитељ школе балтабериловачке, 11. Септембра о. г., јер није отишао у одређену му школу.

г. *Јеврем Илић*, привремени учитељ школе шпајсе, 24. Септембра о. г., по молби.

У ПОДРИНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Милан Поповић*, привремени учитељ школе љешничке, 26. Септембра о. г., по молби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Живана Цветковићева*, учитељица школе у Раковој Бари, 24. Августа о. г., јер није дошла на дужност.

г. *Вуле Костић*, учитељ школе лучичке, 14. Августа о. г. по молби.

г. *Сретен Јевтић*, учитељ школе близначке, 14. Августа о. г., по молби.

г-ђа *Анка Карамарковићка*, учитељица школе затоњске, 17. Септембра о. г., што није отишла у одређену школу.

г-ђа *Милка Петровићка*, учитељица школе баричке, 18. Септембра о. г., по молби.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ :

г. *Станоје Јовановић*, учитељ школе водичке, 6. Септембра о. г., по молби.

г. *Стеван Станојевић*, привремени учитељ школе у Крњеви, 2. Септембра о. г., по молби.

У ТОПЛИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Вуле Костић*, учитељ III и IV разреда школе куршумлијске, 13. Августа о. г., по молби.

г. *Миливоје Саковић*, учитељ IV разреда школе у Прокупљу, 3. Септембра о. г.

У ТУШРИЈСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Персида Јовановићева*, учитељица школе у Великом Поповићу, 4. Септембра о. г., због две слабе оцене.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Милован Радуловић*, привремени учитељ школе придворичке, 27. Августа о. г., јер није није хтео ићи на дужност.

г. *Милета Станојевић*, учитељ школе каранске, 1. Септембра о. г., због извесних кривица.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Драгољуб Поповић*, учитељ I разреда школе злотске, 4. Септембра о. г., што није хтео ићи на дужност.

У ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ :

г. *Саватије Божић*, учитељ I и II разред школе рашке, 14. Августа о. г., по молби.

г. *Стеван Миличић*, учитељ школе тијанске, 1. Септембра о. г., пошто је изјавио да не може ићи на дужност.

У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђа *Љубица Миловановићка*, учитељица III разреда женске основне школе у Шапцу, 22. Августа о. г., по молби.

г. *Јован Иванчишевић*, учитељ школе бело-тићке, у срезу мачванском, 16. Августа о. г., по молби.

г. *Јован Алексић*, учитељ школе црнобарске, 10. Септембра о. г., по молби.

IV Стављени у стање мира

г. *Петар Ђурић*, учитељ II разреда школе зајечарске, у округу црноречком, 1. Септембра о. г., по молби.

г. *Марко Исковић*, учитељ основне школе у Ропчеву, округа београдског, 16. Септембра о. г., по молби.

РАСПИСИ

ЗАСТУПНИКА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I

Великој школи, учитељској школи београдској, свима гимназијама, реалкама, нижим гимназијама и гимназијским реалкама.

Главни Просветни Савет, приликом претресања сталног наставног програма из географије у средњим школама, донео је одлуку, да се космографија у строжијем, научном смислу, одвоји од географије и пренесе као засебни предмет у VII разред гимназија и реалака.

Заступник министра просвете и црквених послова усвојио је ту одлуку и решио, да се у томе погледу измени досадашњи наставни план средњих школа у толико, да се у VII разреду гимназија и реалака предаје космографија са 1 часом недељно, у строгом научном смислу.

Уз географију пак у гимназијским реалкама и нижим гимназијама и реалкама предаваће се одсад само општи елементарни појмови из математичке и физичке географије.

Ово ће старешина завода доставити до знања наставнику географије, да у школској години која

настаје према томе удеси предавања из географије, докле стални програм не буде објављен.

ПБр. 10519/83.

17. Јула 1884. год.
у Београду.

Заступник
министра просвете и цркв. послова,
министар правде,
Дим. Маринковић, с. р.

II

Свима начелствима и управи вар. Београда и Мајдан-Пека

Из извештаја надзорничких види се, да се упис ученика у основне школе, који извршују одбори школски, а по том упис у школску уписницу, који извршују учитељи, не врше тако, како се не би дала прилика и могућност злоупотреби, или од једне или од друге стране, нити тако да се школски надзорници могу уверити о уредности или неуредности у томе погледу.

С тога заступник министра просвете и црквених послова наређује:

1. Да сваки школски одбор сходно чл. 28. закона о основним школама *на време*, т. ј. пре

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

почетка школске године, састави по изводу из протокола рођених списак оне деце која нове школске године треба да иду у школу, да тај списак одбор потпише и означи на њему датум кад је потписан, а по том да га преда учитељу.

2. Да сваки учитељ, чим прими списак од школског одбора, *одмах* упише на дотичном месту ученике у школску уписницу, а тако исто да упише и остале ученике у старије разреде, и да назначи поред њихових имена оне који разред *понављају*, по што је то нужно да се зна, и да по том стави датум и годину кад је то урадио и да потпише своје име и презиме.

За ученике који би се случајно касније принављали, оставиће учитељ по неколико линија празних код сваког разреда.

Списак уписаних ученика, који одбор учитељу преда, учитељ ће чувати и показати га на крају школске године надзорнику школском.

ПБр. 6038.

19. јула 1884. год.
у Београду.

Заступник
министра просвете и цркв. послова,
министар правде,
Дим. Маринковић, с. р.

Ш

Свима начелствима и управама

Расписом министра просвете и црквених послова од 24. Августа пр. г. ПБр. 8070. наређено је, и то на основу члана 4. закона о основним школама, да се у свима местима где је дотле постојала потпуна нижа основна школа, одмах заведе и продужна школа, ако већ нема отворене више основне школе у дотичном месту.

Како је прошле школске године, на више места, први пут отворен и четврти разред, с којим је у сљедећи отворање виших основних и продужних школа, то заступник министра просвете и црквених послова наређује ово што иде:

1. У свима оним местима где је прошле школске године постојао први разред продужне школе,

има се у овој школској години одмах отворити и други разред исте школе.

2. У местима пак где је минуле школске године постојала нижа основна школа, има се ове године отворити први разред продужне школе, а до године и други.

3. Онде где прошле школске године није било четвртог разреда, отвориће се продужна школа, када буде услова за то.

4. Продужна се школа отвара у сваком месту где има најмање 10 ученика који су свршили четврти разред основне школе, а нису наставили учење у којој средњој школи.

5. Онде где нема више од 20 ученика (рачунајући у тај број и мушку и женску децу), који, по закону, имају да наставе учење у продужној школи, ту ће бити једна продужна школа, како за мушку тако и за женску децу. Где пак има 10 ученица за школовање у продужној школи, ту ће женска деца чинити продужну школу за се а мушка опет за се.

6. Предавања ће се у продужној школи држати по наставном плану и нацрту програма који је под 10. Септембра пр. г. ПБр. 8991. штампан у XVII свесци „Просветног Гласника“, 1883. год. стр. 695—697.

7. Четвртак ваздан одређује се као дан недељних предавања у продужној школи. Недељни распоред часова утврђује управитељ, односно онај наставник (где је сам) који предаје у продужној школи.

Како ове 1884—5. школске године неће бити ни једне продужне школе од два разреда с једним наставником, то се ове године неће ни издавати нарочити недељни распоред часова, о којем има помена у наредби од 10. Септембра пр. г. ПБр. 8991. (види „Прелазно наређење“, стр. 695. „Просветног Гласника“).

8. Где има највише шест наставника (рачунајући укупно учитеље и учитељке), дужни су сви поделити међу собом прописане наставне предмете. При томе ће управитељи обраћати пажњу да способнији и здравији наставници добију теже и необрађеније наставне предмете. — Ако би који од спремијих наставника хтео драге воље предавати и који више

наставни предмет, него што би иначе морао, водиће се рачун о тој изјави при деоби предмета, на корист неспремнијих и здрављем непоузданијих снага.

Где нема више од једнога наставника у основној школи, тај ће, као што се по себи разуме, сâм све прописане предмете предавати и у продужној школи.

9. Где има више од шест наставника, управитељи ће, још с почетка године школеке, чинити предлог министарству и ту изложити имена оних наставника који се с успехом могу употребити на рад у продужној школи.

10. Где год наставници, употребљени за предаваче у продужној школи, немају ту више од једног часа предавања (преко недеље, т. ј. четвртком пре подне), ту ученике свога редовног разреда неће за тај један час распустити кућама, него ће им одредити писмени задатак, којим ће се ученици у школи, под надзором другог наставника, занимати.

У свима осталим случајима, а тако исто и онда кад нема засебна локала за држање предавања у продужној школи, ученици ће се дотичних наставника распустити кућама. У последњем случају (кад нема нарочита одвојена локала за продужну школу), распустаће се сваког Четвртка пре подне по једно одељење (или разред) основне школе, тако да се за четири недеље (односно за шест недеља) изређају сва одељења оних наставника који раде у продужној школи. Управитељи ће начинити распоред како ће се та одељења једно за другим мењати. — Према локалним приликама, може се за предавања ученицима продужне школе одредити стално једна соба у основној школи. У том случају ученици тога разреда морају се сваког Четвртка премештати у оно одељење које је на реду да се распустити кућама за то пре подне.

11. Надзор над наставом у продужној школи припада мѣсном управитељу, а онде где нема управитеља, школски одбор пази да ли учитељ уредно држи предавања у продужној школи.

12. Ред и надзор у продужној школи одржава управитељ сâм или — кад устреба — у договору с председником школског одбора. Према потреби, они предлажу министарству сходне мере

противу јачих иступа појединих неуредних и раскалашних ученика у продужној школи.

13. Надзор над тачним похођењем часова, од стране ученика, води школски одбор, који, на основу недељних или месечних извештаја управитељевих (односно учитељевих), предузима према немарним родитељима, стараоцима, мајсторима или газдама оне мере које су прописане чл. 39. закона о основним школама.

Како се минуле школеке године показало у пракци, да поједини мајстори или газде, код којих се ученици продужне школе као шегрти налазе на занату или у служби, сметају уредном похођењу школских часова, а нарочито тиме што отпуштају из службе такве ученике, одмах чим школски одбор реши да се новчано казне, то се ставља у дужност и школским одборима и начелништву да томе енергично стану на пут. У том погледу препоручује се начелству да у свима местима где има продужне школе обзнани, да ни један мајстор или газда, код кога се на занату или у служби налази ученик продужне школе, не сме га задржавати од школе или га отпуштати са заната за један недељни изостанак од посла. А чим се деси било једно или друго, има се одмах применити на њих прописана новчана казна која треба, без обзира на то да ли је дотичним мајстор добио пре тога опомену или није, и је ли кажњен први пут најмањом новчаном казном, јер иначе могло би се десити да један ученик промени за годину дана десетину мајстора и да сви буду кажњивани само опоменом или најмањом новчаном казном као првом која се над сваким од њих за се примењује. Само ако се тако озбиљно и енергично буду вршили законски прописи према свакоме, престаће досадашње незгоде у том погледу, које су долазиле то од стране појединих мајстора и газда, то пак од самих ученика.

14. О дневном похођењу часова и месечним оценама ученичких воде се тачне белешке у засебном школском дневнику, сашивеном од оних истих табака који су прописани за основне школе.

15. За ученике продужне школе постоји нарочити уписни протокол онакав исти као што је прописан и за основне школе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Како тај протокол, тако и школски дневник и све остале акте и документе чува месни управитељ (односно учитељ).

16. Сав намештај и све остале потребе школске за продужну школу набавља на време, на предлог управитељев (учитељев), школски одбор, из оних средстава која одреди политичка општина у опште на потребе своје школе.

Од ове наредбе задржаће начелство и средске власти по један екземплар за се, а остало што се пише .: разаслати свакој школи, ради управљања школских одбора, управитеља и учитеља.

ПБр. 7488.

20. Августа, 1884. год.
у Београду.

Заступник
министра просвете и црквених послова,
министар правде,
Дим. Маринковић, с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК ССВИ

11. Јануара 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник: Јос. Пецић; референт за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Љуб. Керић, Др. Вој. Бакић, Др. Л. Стефановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јован Ђорђевић, протосинђел Н. Ружичић, Драг. Плајед, Бор. Тодоровић, Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник састанка 205. Примљен је и потписан.

II

Прочитана је наредба г. министра просвете и црквених послова од 4. Јануара ПБр. 153. да се у интересу штедње одсад неће из касе министарства просвете и црквених послова издавати хонорари које Савет досуђује онима који прегледају и оцењују књиге и подносе о њима реферате, него ће писци таквих књига унапред полагати пословођи новац за такве хонораре.

Да се не би тиме отежао и устукао рад у корист школске књижевности, Савет је одлучио да се прегледање и оцењивање књига врши бесплатно, докле у томе погледу не би било друкчије наређено.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 28. Декембра пр. год. ПБр. 13. 610, којим доставља Главном Просветном

Савету да су учитељи Милутин Радуловић у Алексиначкој Бањи и Павле Поповић у Књажевцу стајали у блиским одношајима са вођима побуне и да су и учествовали у раду и спреми буне, због чега су били стављени и под преки суд, али који није нашао колико треба података да их осуди, те их је ослободио, с питањем треба ли их као такве држати и даље у наставничкој служби или их у интересу школе и наставе треба отпустити из службе.

По дужем саветовању, Савет је изјавио своје мишљење да ни једнога од њих не треба задржати у служби. Да Павла треба отпустити из службе, а према Радуловићу могло би се имати призрења према годинама његове службе и оценама рада у школи, те би му се могла дати пензија.

IV

Настављен је претрес програма за основну школу. На реду је програм из Науке хришћанске. Г. Ст. Д. Поповић пита, хоће ли читати програм који је он спремио или програм који су саставили г. Дучић и г. Ружичић.

Бакић као свој програм предлаже програм који је саставио београдски одбор за састав програма из хришћанске науке. Одлучено је да се прочитају сва три, па да се један од њих усвоји у начелу за основу. Пошто су читани и претресани с разним разлозима сваки од та три програма, Савет је већином гласова усвојио у начелу

за I разред онај програм, који је г. Бакић предложио, а који је саставио београдски одбор.

С тим је закључен састанак.

САСТАНАК ССVII

17. Јануара 1884. у Београду

Били су: потпредседник Ј. Пецић; референт за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: арх. Н. Дучић, Др. В. Бакић, Др. Л. Стефановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јован Ђорђевић, протос. Н. Ружичић, Ђура Козарац, Драг. Плајел, Бор. Тодоровић и П. Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од истог дана ПБр. 518. којим доставља да је добио поуздан извештај да учитељи Драгутин Тодорић, Максим Петровић, Јован Јовановић, Гавра Пешић, Стеван Младеновић, Коста Глишић и Милорад Терзић, и сада после познатих догађаја у источним окрузима, с највећом енергијом агитују за избор посланика из партије која је произвела неред и буну у извесним окрузима, и позива Савет да му да своје мишљење о томе треба ли те учитеље и поред таквог њихова рада држати у служби као наставнике и васпитаче дечије, или их у интересу правог васпитања треба отпустити из службе.

По дужем саветовању, осуђујући у опште такво држање учитеља и агитовање, које се не сме трпети код људи који имају са свим други позив и другу улогу да врше у држави, савет је се поделио у мишљењима тако да су једни сматрали да се ти учитељи не могу више држати у служби као наставници и васпитачи деце, а други су мишљени да треба чинити разлику између оних учитеља, који су од пређе познати као агитатори и за то били и кажњавани за такве поступке, које би према томе требало блаже казнити. Гласањем пак тајним одлучено је:

За Драгутина Тодорића са 9 противу 3 гласа да се отпусти из службе;

За Максима Петровића са 10 противу 2 гласа да се отпусти из службе;

За Јована Јовановића са 11 противу 1 гласа да се отпусти из службе;

За Гавру Пешића са 8 противу 4 гласа да се отпусти из службе;

За Стевана Младеновића, Косту Глишића и Милорада Терзића са 8 противу 4 гласа да остану у служби а да се казне мањим казнама.

С тиме је састанак закључен.

САСТАНАК ССVIII

18. Јануара у Београду 1884.

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Јос. Пецић; референт за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Љуб. Ковачевић, арх. Н. Дучић, Др. В. Бакић, ванредни чланови: Јов. Ђорђевић, протос. Н. Ружичић, Бор. Тодоровић и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитани су записници састанака 206. и 207. Примљени су и потписани.

II

Примљено је писмо г. заступника министра просвете и црквених послова од 13. Јануара ПБр. 307. у коме саопштава Главном Просветном Савету да је управитељ лозничких основних школа питао могу ли се у основној школој настави као учебници употребљавати: „Карта Балканског полуострва“ и карта „Српске Земље“ обе од В. Карића, по том књиге: „Иконостао“, „Познавање и неговање човечијег тела“ и „Животописи из најновије српске историје“, ова последња од Ј. Марковића.

Главни Просветни Савет одлучио је:

1. Да се карта „Српска земља“ по ранијој одлуци Савета, не може употребљавати у школој настави.

2. Да се карта „Балканско полуострво“ од Карића према реферату г. Ј. Ђорђевића може употребљавати у школој настави.

3. „Иконостао“ да прегледа г. Н. Ружичић и да своје мишљење.

4. „Животописе из најновије српске историје“ да прегледа Љ. Ковачевић и да Савету своје мишљење.

III

Прочитано је писмо г. заступника *министра просвете и црквених послова* од 16. Јануара ПБр. 437 у ком тражи од Главног Просветног Савета мишљење о „*Буквару*“ за основне школе, који је по ранијим примедбама Савета поправљен, да ли се може такав задржати и даље за школску књигу, или би га ваљало у нечему мењати и поправљати или писати нов Буквар.

Главни Просветни Савет одлучио је:

Да се Буквар пошаље г. Ј. Миодроговићу и г. Н. Поповићу, учитељу, да о њему поднесу Савету своје мишљење.

IV

Прочитано је писмо г. заступника *министра просвете и црквених послова* од 16. Јануара ПБр. 507 у коме пита Главни Просветни Савет, на који начин би се што пре подмирала потреба ученика за учење *Словенског читања* у основној школи, пошто „*Молитвослова*“ нема више штампаног, а Савет је раније решио да се не прештампава.

Главни Просветни Савет мишљења је:

Да г. министар одреди једно лице, које ће израдити књиге за ту потребу, пошто програм за тај предмет буде у Савету утврђен.

V

Прочитано је писмо г. заступника *министра просвете и црквених послова* од 17. Јануара ПБр. 436 у коме позива Главни Просветни Савет да му да кратак нацрт програма за писање учебника за *хришћанску науку* у основној школи, те да би могао расписати стечај.

Главни Просветни Савет држећи да је стечај спорији пут, којим би се дошло до учебника, а ствар је хитна, мишљења је:

Да г. министар одреди лице које ће учебник писати, а скоро ће у Савету бити утврђен програм за ту науку, па то лице нека по утврђеном програму изради учебник.

VI

Прочитано је писмо г. заступника *министра просвете и црквених послова* од 17. Јануара

ПБр. 462 којим шаље главном Просветном Савету књижицу „*Познавање човека*“ коју је послао књижар г. Петар Пурић, и тражи мишљење Савета може ли се одобрити да се та књижица употреби као учебник у основној школи.

Главни Просветни Савет одлучио је:

Да књижицу прегледају г. *Борислав Тодоровић* и г. *И. Никетић* и Савету поднесу о њој своје мишљење.

VII

Прочитани су реферати г. г. *Рад. Пејића* и *Сретена Стојковића* о другој књизи *Рачунице* г. *М. Михаиловића*. Ти реферати гласе:

I

Главном просветном савету

Према одлуци главног просветног савета од 20. Септембра ове године СБр. 128. потписани је прегледао: „*Рачуницу за II разред гимназија и реалака*“ од Г. М. Мијаиловића професора и о истој подноси следећи извештај:

I Упоредивање ове рачунице с наставним програмом

Од стране 1—62 изложена је целокупна метарска система, куда је и новац ушао и унесени су многобројни разноврсни примери по сва четири вида рачуна за увежбавање рачунања с овим мерама како наставни план прописује.

Од стране пак 63—74 изложено је све, што наставни план прописује о „*дељивости бројева*“.

Даље од стране 75—125 изложено је све о разломцима онако како наставни програм прописује, само писам могао наћи као нарочито споменуте разломке са разломљеним бројитељем и именитељем (разломљене разломке) што је у осталом истоветно са дељењем разломка разломком, што има у књизи.

Од стране 126—143 изложене су мере времена и круга као и четири вида рачуна с истим мерама, а има и довољно задатака за вежбања. Овим је у свему исцрпљен научни материјал за II разред по програму. Но и у овој књизи од стране 144—157 налази се још и

правило тројно по методи свођења на јединицу као и „талијанска практика“, с применом на множење и дељење и на правило тројно. И по томе с гледишта наставног програма поднесена рачуница може се прогласити као добра. Јер што нема термина „разломљен разломак“, то је по све незначна ствар и може се све о разломљеним разломцима у две три реченице исказати. Међу тим у књизи има рачунања с разломљеним разломцима. Што је пак правило тројно и талијанска практика преко програма ушла у ову рачуницу, то још подиже вредност исте, јер су ти делови по самом начину излагања проста допуна множења и дељења ради олакшице у рачунању.

II Како је унесени научни материјал израђен

А. Израда метарског система

Ако би се што имало приметити против израде метарског система у овој рачуници, то је једино много већа опширност и потпуност, но што наставни план одређује. Јер овај захтева излагање само „законих мера“, а у овој књизи излаже се потпуна метарска система па дакле и такве мере, које наш закон не наводи. Међу овима налази се и „стер“, мера за дрва, што не би требало да уђе у рачуницу једно за то, што се по нашем закону дрва не мере „кубним“ већ „квадратним метром“, што није „стер“, и друго и нарочито за то, што је „стер“ непрактична мера, те се и у самом Паризу дрва другачије мере по сведочби ове исте рачунице на страни 37-ој. Но ипак ради потпуности метарске системе није згорег, што је и стер споменут. А разуме се, да је и корисно и целисходно, што су у књизи обрађене и оне метарске мере, које не спомиње наш закон, као на пр. миља од 4000^{Км}. или Тона = 1000 килограма и т. д. У осталом све догде наведено односи се више на унесени материјал но на саму израду истог, а наводи се с тога, што се једино та опширност и потпуност могу због програма проглашаваги као мане у изради материјала, док је све то у самој ствари врлина књиге.

Сама пак израда материјала врло је добра. Јер не само што су готово све мере представ-

љене очигледно геометријским облицима, него је потанко изложен како начин писања ових мера цифреним бројевима, кад су мере речма исказате, тако и начин изговарања (читања) ових мера кад су исте цифреним бројевима написане. Даље потанко је израђено не само претварање већих мера у мање као и обратно мањих у веће, него и преобраћање старих мера у нове и нових у старе и то све удесним практичним примерима и рачунањем. А да је четир вида рачуна са свима овим мерама потанко и опширно изведено, навео сам још при упоређењу књиге са наставним програмом. Према до сад наведеном може се поднесена рачуница до стране 63-ће огласити као изврсна.

Б. Израда дељивости бројева и разломака

Кад се израда „дељивости бројева“ у овој књизи упореди са ступњем овог дела науке, онда излази као резултат, да овај део Мијаиловићеве рачунице не стоји на сувременом ступњу науке.

У целокупној науци о бројевима па и у овом делу те науке знање се — сем јасним и прецизним терминима — најбоље учвршћује супротним (упоређујућим) терминима. Каже се, да у природи влада дуализам, па тако је и у овој науци. Ова почиње природним бројевима, који се добивају простим бројањем, па кад се у даљем развоју науке у току рачунања наиђе на „разломљене бројеве“ или „разломке“, онда се супротно овима природни бројеви назову „целим бројевима“. Или кад се при преобраћању простих разломака у десетне наиђе на периодне разломке, онда ако се ови назову песамерљивим или несавршеним бројевима, супротно овима остали — и цели и разломљени бројеви — називају се самерљиви или савршени бројеви. Посебице пак у одсеку „О дељивости бројева“ они бројеви, који сем себе и јединице имају још какву меру зову се посебице *сложени бројеви* или *производи*. Супротно овима бројеви, који сем себе и јединице немају никакве друге мере, зову се *прости бројеви* (прабројеви). Даље сви бројеви, који су дељиви са 2, зову се *парни бројеви*. Супротно овима они бројеви, којима 2 није мера

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

зову се *нешарни бројеви*. Два пак (или и више) броја, ако немају веће заједничке мере од 1 зову се *односно прости* или један спрема другог прости — или *нелични бројеви*. Супротно овоме два (или више) броја, који имају веће заједничке мере од 1 зову се *једнако сложени* или *слични* и т. д. У поднесеној пак рачуници многи су од ових појмова међу собом побркани.

Тако на страни 66-ој стоји изреком:

„Они бројеви из природног реда, који се са два делити могу, зову се *парни* или *сложени*“.

„Остали из природног реда зову се *нешарни* или *прости* ти су: 1, 3, 5, 7, 9, 13 и т. д“. А ово је по све погрешно. Јер и ако је истина, да су сви парни бројеви — сем 2 — уједно и сложени бројеви, никако није истина и обрнуто, да су то јест сви сложени бројеви у исто време и парни. И даље и ако је истина да су сви прости бројеви — ипак сем 2 — уједно и нешарни, никако није и обрнуто истина да су и сви нешарни бројеви и прости. Друга је то јест дефиниције за парне, а друга за сложене бројеве, исто тако различно се дефинишу нешарни и прости бројеви.

Како збркавају појмове ове на страни 66-ој споменуте одредбе, најбоље се види:

1. На страни 67 под 84 наводи се:

„За два броја кажемо да су прости, кад немају заједничку меру или кад један другим није дељив“. Дакле на страни 66-ој прости су бројеви, који се не могу делити с 2, а овде они, који немају заједничке мере, па се у примеру наводе 5 и 8, 7 и 9, 20 и 17. Дакле на страни 66-ој 8 и 20 су сложени или парни, а овде су 8 и 20 и прости.

2. Под 85 наводи се:

Сложени или парни бројеви зову се они, који су другим бројем дељиви, који су дакле производ из више простих чинитеља.

Према овом правцу на страни 66-ој наведени међу простим бројевима број 9 морао би бити паран број, јер је 9 производ из два прости чинитеља 3 и 3. Исто тако по овом правцу сваки производ из ма колико простих чинитеља морао би бити паран број, што никако не стоји.

Јер је необорив математски закон: *Производ из ма колико безшарних чинитеља свагда је безшаран*. Да какав производ постане паран број, мора бар један чинитељ бити паран. Прости бројеви имају своје а бесшарни своје законе, који се не даду идентификовати. Јер на пр. производ два прости броја није више прост већ сложен број, а производ два безшарна броја, опет је безшаран број.

3. На страни 68 и 69 говори се о тражењу свију сложених чинитеља каквог броја. Под сложеним пак чинитељем неког броја мора се свакојако разумети *сложен број*, који је чинитељ у датом броју. Па како је по правилу под 85 на страни 67 сложен број и паран број једно исто, то би следовало, да су сви на страни 69-ој наведени сложени чинитељи броја 420, дакле и 35, 21, 15, 105, парни бројеви, што очевидно не стоји.

Да није ове збрке појмова између парних и сложених бројева као и између простих и нешарних, могао би се и овај део рачунице „О дељивости бројева“ огласити као добар, што и јесте у осталој изради. (Јер на пр. на страни 66-ој у 10-ом реду одоздо што стоји $1480 = 1400 + 75$ биће за цело штампарска погрешка). Ту је на пр. тражење највеће заједничке мере као и најмањег заједничког садржатеља изведено на оба начина како и наставни програм захтева.

Што се пак тиче израде разломака, ту се слободно може изрећи — не да нема стварних погрешака — по да је све добро потанко израђено. Ту је на пр. потанко израђено како се пишу и читају разломци, израђене су особине разломака са разним применама. Протумачен је смисао раширења и скраћивања разломака. Обрађено је и свођење разломака на једнаке па и на најмање именитеље у разним случајима. Није пропуштено ни упоређивање разломака, отуда су изведени извесни закони. Па и четир вида рачуна са разломцима опширно је израђено и објашњено многобројним разноврсним примерима. Најпосле добро је израђено и претварања обичних разломака у десетне као и обратно са свима при том могућим случајима.

В. Израда мешовитих бројева, правила тројног и талијанске практике

У овој рачуници под именом „мешовитих бројева“ разуме се оно, што се у наставном програму зову „сложени бројеви“ т. ј. мере времена и круга. Ове мере су опширно и добро изложене у овој рачуници. Па и четир вида рачуна са овим мерама добро је израђено и објашњено многим разноликим примерима. Исто тако правило тројно и талијанска практика добро је изведена у овој рачуници у цели, да се рачуни множења и дељења (и целих и разломљених бројева) још ближе објасне. С тога је и овај део поднесене рачунице добар.

Г. Посебни поглед

Код нас још нема никаквог прописа ни у опште каква треба да је школска књига, а још мање посебнице каква и колика треба да је рачуница за II разред. Отуда се лакше дешава, да се поднесена књига оцењује са свог индивидуалног гледишта, па се често у реферату онако претреса као у каквој јавној критици — што не би требало да буде, јер је то по све ако не баш неупутно а оно за цело неделикатно, па је често и непристојно. По моме мњењу референат какве школске књиге — бар докле нема свестраног прописа какве и колике треба да су — ваљало би да сме само оно да оглашава као мане, што је мана пред сваким стручњаком, а за остало, што још није у науци пречишћено, а у чему се са писцем не слаже, ваља да даде своје мњење, како мисли да би то боље било. Јер зна се, да се школска књига не даје ученику у руке, да из ње учи лекције „одавде....довде“, као и то, да ни најбоља школска књига не може заменити живу реч наставника предавача. Лепо је и желети би било да школска књига буде у сваком погледу савршена: па и у погледу језика, методе и тона и т. д., али ту има ствари, о којима се може ваздан за и против полемисати, — па и који је тај међу нама тако савршен да би свему и свачему потпуно одговорио; — да би сваког референта задовољио!? Па за то ипак

понављам, да пре свега ваља поставити правила каква треба да је школска књига. А дотле доста је да се не пусти у школу књига са стварним погрешкама. Са оваког гледишта ја сам у поднесеној рачуници много што шта прешао, што је по моме мњењу погрешно а по мњењу других стручњака добро. — Нека је сваки у својој вери блажен! — Важније одо тих ја ћу овде навести и то не као мане књиге но просто као моје мњење како би што боље било.

1. На страни 75-ој стоји:

„90. — „Разломком зовемо један или више (сигурно једнаких) делова неке јединице“. Овако и велика већина писаца дефинише разломак, а по моме мњењу ова је дефиниција погрешна. Јер је на пр. 1 дан део месеца, па би по овој дефиницији 1 дан био разломак, што у истини није. Исто је тако 25 минута извешан део степена, па 25 минута није разломак. По тој дефиницији ни сав бескрајан ред природних бројева не би сачињавали цели бројеви, но разломци, јер су на пр. јединице извесни делови броја „сто“ или иљаде извесни су делови милијуна и т. д. По моме мњењу, разломци су означене деобе, означени количници (количници по облику) и имају ту особину — на што се и примењују — да се њима представе мањи бројеви од 1 т. ј. да се преставе један или више једнаких делова „какве јединице“. Они су дакле бројни облици делова, а не сами делови. Па и у овој књизи на страни 80-ој изреком се вели, да је разломак означена деоба — (тамо стоји „означење деоба“ што је сигурно штампарска погрешка). Показало се т. ј. у току развоја рачунске науке, да је велики размак од једног природног броја до свог најближег већег, па се осетила потреба да се уведу и мањи бројеви од 1, и пошто их у природи нема, то су они вештачки и конвенционално образовани као разломци, те се између свака два једно до другог природног броја може уврстити безброј оваких мањих бројева.

2. На страни 97-ој при множењу 8 са $\frac{4}{5}$ стоји ова одредба:

„Множити неки број другим значи добити трећи број из првог на исти начин, као што је други из јединице постао.“ Па се даље тумачи: $\frac{4}{5}$ постало је из јединице, кад смо је у пет делова поделили, а од тих узели 4. Дакле и 8 ваља на 5 делова поделити, што ће дати $\frac{8}{5}$, и од таквих делова узети 4; дакле:

$$\frac{8}{5} \times 4 = \frac{8 \times 4}{5} = \frac{32}{5} = 6\frac{2}{5}.$$

Све би ово добро било, кад би $\frac{4}{5}$ постајало од 1 само на горе показани начин т. ј. да се подели са 5, а помножи са 4, а никако друкчије. Али је необорив математски закон да један број од другог може постати на безбројно начина. Па дакле и $\frac{4}{5}$ може постати од 1 на безбројно много начина, од којих довољно је да наведем само још један начин: На пр. $\frac{4}{5}$ постаје од 1 ако се од овог одузме $\frac{1}{5}$ т. ј. $1 - \frac{1}{5}$. Према горњој дакле одредби ваљало би од 8 одузети $\frac{1}{5}$, на би се 8 помножило са $\frac{4}{5}$.

Слична овој одредби налази се у српском преводу старе Мочникове алгебре, али у најновијој алгебри мочниковој (на немачком језику) нема више овакве одредбе. Сигурно је Мочник увидео погрешност исте. — Занимљиво је, да и у најновијим алгебрама на још код одличних писаца има овакве одредбе. *Али никакав научни ауторитет не може неистини прибавити снагу истине.* У осталом баш и да је горња одредба добра, ипак би је требало избацити, јер је такво извођење сувише вештачко (управо насилно) и несразмерно снази ученика II разреда гимназије. А помоћу овакве одредбе нађено правило на страни 97-ој: „Треба целим бројем бројитељ помножити и производу том именитељ разломка потписати“, може се извести много лакшим и природнијим путем и по самој поднесеној рачуници и то применом напомене на страни 102-ој: „При множењу знамо да је произвољан поредак, којим

ћемо чинитеље да помножимо“. Јер је према том закону свагда:

$$8 \times \frac{4}{5} = \frac{4}{5} \times 8 = \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} + \frac{4}{5} = \frac{4 \cdot 8}{5} = \frac{32}{5} = 6\frac{2}{5},$$

Најпосле као узгред морам изрећи, да је и сам начин исказивања правила: „Треба целим бројем бројитељ помножити и производу том именитељ разломка потписати“ управо одговор на питање: како се множи разломак целим бројем?, а није одговор на питање како се множи цео број разломком? Јер и овде важи обична изрека: какво питање такав и одговор, што у науци значи: у ком је падежу која реч у питању у тај исти мора доћи и у одговору на то питање. У задатку пак $8 \times \frac{4}{5}$ садржи се питање: како се множи цео број разломком?, па дакле у одговору мора реч „цео број“ доћи у акузативу: „Треба цео број помножити бројитељем и том производу потписати именитељ.“ Па и ако је резултат рачуна: множио разломак целим или цео разломком, свагда један исти, ипак ради прецизности исказивања мисли, много је боље да се „онако одговара како се пита“. Јер ако се у овом случају, где је доиста све једно, допусти неправилан по форми одговор — то може дати маха навици оваквом погрешном одговарању и онде где то није свеједно.

3. Многи, па и врло одлични писци математских наука, куда разуме се спада и рачуница, пишу своја дела субјективно, т. ј. говоре кроз књигу у првом лицу множине описујући на неки начин своју радњу. На пр. стр. 147:

„Узмимо по један задатак из множења и дељења и напишимо га у облику правила тројног“ и т. д. Или на страни 129-ој.

„Кад дани број већег имена помножимо претворитељем“ или на страни 85-ој „Приправа. — Ми знамо, да се вредност једном разломку не мења, ако му и бројитељ и именитељ истим бројем помножимо. Тако помножимо оба члана првог разломка са 5“ и т. д.

Други опет писци пишу своја дела по све објективно. Излажу т. ј. науку дидактиским — управо диктаторским — тоном и безлично. На пр. у овој рачуници страна 73 :

І Начин: „Кад се сви задани бројеви, за које се тражи најмањи заједнички садржатељ разложе на њихове просте чинитеље и т. д.“ Или „Ваља задане бројеве разложити на њихове просте чинитеље и од тих чинитеља оне умножити, који су свима даним бројевима заједнички“.

Па како научној истини не потребује ама баш нимало ауторитет дотичног писца, то сам ја одсудно противан субјективном излагању науке у опште а парочито у школској књизи. Ја мислим да овде нарочито важи мњење г. Драгашевића :

„У школској књизи начин излагања треба да је и кратак и одлучан! Ни у ком случају заовитан пут не доликује диктаторској природи школске књиге. Школска књига износи истине а никада двоумице, казује ствар а не мишљење“. (Види „Просветни гласник“ I године друга свеска страна 63).

Па куд ће на пример заовитнији пут од овога на страни ове рачунице :

„Но кад су оба члана разломка већи бројеви, онда би радња много краћа била, кад бисмо одма знали највећи заједнички делитељ (меру) за бројитељ и именитељ и не бисмо морали тако постепено малим делитељем делити“.

„Узмимо $\frac{576}{720}$ да скратимо на најмање бројеве“.

Ако потражимо највећи заједнички делитељ за оба члана разломка, наћи ћемо да је то број 144.

„Ако њиме оба члана разломка поделимо, добићемо :

$$\frac{576:144}{720:144} = \frac{4}{5}. \text{ Отуда:}$$

„Ако су оба члана разломка већи бројеви, онда ваља за оба тражити највећи заједнички делитељ па истим оба члана скратити.“ Као што се из наведеног види, ови субјективни изливи само развлаче ствар и на неки начин дају научној истини тип „мњења писца“, које свагда има мање убедљиве снаге но сама научна истина. У

горњем излагању једина последња реченица (закључак) има места у школској књизи, а све предеће спада у усмено објашњење наставника предавача. У овој дакле рачуници меша се субјективни тон са објективним, изгледа да је то за то да би се књизи и у појединостима дао неки вид развојног метода.

4. Сем што је по где где техника слога у овој књизи потешка као на пр. горенаведено: „кад бисмо одма знали највећи заједнички делитељ (меру за бројитељ и именитељ)“ где су толики акузативи без нужде нагомилани, имало би се још приметити да су у овој рачуници неки технички изрази употребљени у неправилном смислу. Као на пр. на страни 80-ој под 99 говори се да се може разломак *ослободити* од именитеља „кад броитеља за онолико пута увеличамо, колики је сам именитељ или“. . . . и т. д. По моме схватању овде реч „ослободити“ никако нема места, јер се разломак у опште не може никако ослободити свог именитеља, а може се какав рачун на пр. правила тројног, верижног или сразмера ослободити од разломка: Под изразом „ослободити се разломка“ разуме се свагда: *Задато рачунање с разломцима (као теже) преобратити у рачунање с целим бројевима (као лакше) а да резултат рачуна буде исти.* А у наведеном горе случају нема таквог преобраћања, но је просто множење разломка целим бројем, који је раван именитељу, те се добива правило: *Ако се разломак помножи својим именитељем, изићи ће бројитељ.*

Закључак

При свем том што је „дељивост бројева“ погрешно израђена због идентификовања горенаведених појмова, и при свем том што се по свом посебном погледу у многومه разилазим с поднесеном рачуницом: ипак је ова рачуница много боља од свију досадањих рачуница као школских књига. Па пошто достојанство школске књиге захтева да у њој не буде никакве забуне у појмовима, то сам мњења да би се ова рачуница могла препоручити за школску књигу ако би се г. писац сагласно, да преради и прештампа оно неколико листова о дељивости бројева

онако како одговара науци. *На питање ипак: по коју би се цену уста имала откупити?* потписани би тек онда могао одговорити, кад би пред собом имао тачан рачун: колико је свега било трошка око штампања и повеза ове рачунице, у колико је комада свега штампана као и колико је већ комада од исте распродато? И тада би се одговор оснивао на начелу: *Да и, писац добије као чисту награду бар шесет динара од штампаног табака.*

Прилог под . враћа се.

у Крагујевцу

10. Новембра 1883. год.

РАДОВАН ЈЕИЋ.

II

Главном просветном савету

По жељи главног просветног савета прегледао сам *Рачуницу за II разред гимназија и реалака*, коју је написао М. Мијаиловић проф., на ми је част поднети савету следећи извештај.

Може се рећи да пре програма, који данас постоји за наставу рачунице, није ни било другог програма, који би тачно одређивао, шта се, колико и како мора прелазити из појединих делова овога предмета. С тога се и данашњи учебници — разноврсно подешавани — у многоме разликују од таквог учебника, какав би требало да буде израђен по данашњем програму, на се или тек с тешком муком могу употребити при настави, или су сасвим и неупотребљиви.

Ова пак рачуница потпуно је удешена по програму данашњем. У њој су заступљени сви делови и одељци, који су одређени за II разред средњих школа: најпре се прелази *метарски систем* у потпуној опширности, а за тим *обични разломци*, *мешовити* (разноименовани) бројеви, *правило тројно* просто и *талијанска* практика.

У одељку „обични разломци“ говори се најпре о *деливости* бројева, с потребним обавештајем о разлици међу бројевима, о мерама и садржиоцима бројева, па се онда прелази на разломке. По програму за тај разред тражи се још и понављање онога, што се изучавало у I раз-

реду, т. ј. четири основне врсте рачунања а нарочито рачување с десетним бројевима (разломцима). Да би се то у неколико постигло, у овој је књизи изложено довољно примера уза сваку јединицу метарског система за све радње с целим и десетним бројевима, напомињући по који пут и правила тамо изведена.

Потреба опширности, у којој је израђен метарски систем мера, не може се порећи нарочито у садашње доба, кад и код нас ступају у живот те мере као једине. Писац врло лепо прелази најпре идеалну теорију тога система као замишљене „рачунске мере“, а после се нарочито задржава само код оних мера, које се налазе у употреби, с којима се дакле одиста мери, објашњавајући њихова претварања и примену у практичним примерима.

Као добру страну овог учебника навешћу и то, што уза свако правило долазе по два или три и више примера, кви су потпуно решени; а уза сваки одељак поређао је писац довољан број задатака за вежбања. Задаци су добро пробрани, а има их разноврсних.

Већ ово, што до сада наведох, довољно је да се може рећи, да ће ова књига бити добро дошла наставницима тога предмета, као подесна за остваривање одређеног програма. Но потребно би било, да се види још каква је израда појединих одељака и правила, да ли она потпуно одговара учебнику, какав се данас изискује.

Приликом, кад сам савету реферовао први део рачунице г. Мијаиловића, за I разред, показао сам метод, који је у њој употребљен. Најпре се казује нека истина, неко правило, па се после доказује и објашњава конкретним случајима и примерима. То је метод, којим се и у последње доба често служе писци учебника ове врсте, но који се све више замењује другим, практичнијим и природнијим методом. Писац је ваљда и сам увидео, да је такав метод „неметодичан“, и да је много боље полазити од познатих истина, на основу њих решавати поједине примере, па тако добивена искуства сводити на послетку у општа правила, — па је у овој књизи тако и радио. И одиста, који је год покушавао,

да било рачуницу, било ма какав други део математичких наука, предаје по једном и другом методу, морао је брзо доћи до уверења, да први метод, и ако је препоручен са краткоће излагања и са удесности за систематисање, отежава или често и неразумљивим чини учење појединих правила, јер одводи на пут механичког меморисања, при коме ученик често казује тачно правила научена на памет, не разумевајући их и не знајући да их примени. Други пак метод — признато је — има ту превагу, што правила логично истичу из примера и познатих истина, те их ученик мора разумевати, па дакле и пре и лакше изучити.

Да напоменем најпосле и то, да је штампа ове књиге у опште добра. Правила и објашњења штампана су крупнијим писменима, а споредније ствари, напомене и задаци за вежбања, ситнијим. Тиме је добијен преглед, који је и потребан за школску књигу. У тексту се налазе и слике за објашњавање појединих јединица и делова метарских мера и за боље схватање неколико геометријских задатака.

Казујући овако добре стране ове књиге, био бих несавестан, кад би прећутао оне, које су по моме мишљењу неударне или и погрешне. Не мислим, да њима помрчим оно, што као добро изнесох; оне су већином незнатне, а многе такве, да ће их и сам писац лако наћи и исправити. Моја је намера, да му и сам, својим мишљењем, помогнем у томе.

1. Писац је био врло штедљив у раду са старим мерама. Он их управо nigде и не увлачи у рачуне, сем што их на потребним местима само упоређује с новим мерама.

Не бих ни сам био за излишно парадирање са старим мерама, кад су оне већ истиснуте из употребе; нити се пак може одобрити често увлачење мера таквих држава, које нису с нама ни у каквој близини, или немају с нама ни економне ни политичке везе; а било би за осуду, морити ђачку памет и таквим мерама, којих данас никако више и нема, ни у једној држави. Такав је случај с Мочниковом рачуницом, која је за школе препоручена. Можда би још и било

од значаја, имати на крају књиге преглед важнијих јединица данашњих мера у оним државама, које нас интересују, али утрпавати *старе* грчке, румунске и турске мере, парадирати са шведским, шпанским па чак и португалским цоловима и рифима, данским *рутама* и *фудерима* и свима могућим енглеским мерама, — по све је излишно, а била би и злоупотреба оних наставника, који би прекраћивали школско време упознавањем таквих мера.

Друга би опет крајност била, кад се писац данашње рачунице никако не би ни обзирао на старе мере. Ово је код нас и потребно, нарочито у данашње доба, кад у већини, у народу, још нису рашчишћени појмови о новим мерама, и кад ће се још за дуго онајати трагови старих мера. С тога мислим, да је требало мало више обратити пажњу на хват и делове његове, на оке и драмове, товаре, акове и литре, па упознати и с различним миљама, које ће и у будуће постојати. Уплести повећи број задатака о претварању тих мера у нове, било му је места при упоређивању њиховом с метарским мерама и при рачунању с мешовитим — разноименованим — бројевима, где писац износи само рачунање времена и лука или угла.

2. На стр. 66. писац преко свог обичаја износи правила о дељивости бројева с 3 и 9 без доказа, без оправдања. За што је неки број дељив с 3 или 9, није тешко објаснити, па је је боље извести доказ, него остављати само правило.

3. На стр. 67. погрешно се рачунају *прости* и *непарни* бројеви у једно. Тако писац вели: „*Прости или непарни бројеви зову се они, који нису другим бројем дељиви.*“ Такви су одиста *прости*, бројеви, али то нису и *непарни*; јер н пр. бројеви 9, 15, 21 . . . непарни су, али не и прости, јер су дељиви с 3, 5, 7 . . . Непарни бројеви имају другу дефиницију. — Тако се исто *сложени* и *парни* не могу дефинисати на исти начин, као што писац чини, јер је нпр. 9 сложен, али не и паран број. — То исто треба исправити и на стр. 72—73., где се вели, „*про-*

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

извод од неарних чинитеља“, а треба: *производ простих чинитеља*.

4. На стр. 100. доста се неудесно објашњава множење разломка разломком. Писац узима за пример разломке: $\frac{5}{6} \times \frac{2}{3}$, па да би објаснио, како треба множити, он множи $\frac{5}{6}$ најпре с $\frac{1}{3}$, дакле:

$$\frac{5}{6} \times \frac{1}{3} = \frac{5}{6 \times 3} = \frac{5}{18},$$

па после то удвојава. Дакле, као што се види, да би показао, како се множи разломак разломком, он опет објашњава множењем разломка разломком, т. ј. објашњава оним, што није објашњено. Ту би се писац могао помоћи појмом множења: да треба из $\frac{5}{6}$ извести нов број на онај исти начин, на који је $\frac{2}{3}$ изведено из јединице, — а то је учињено, кад је јединица раздељена на три дела, па таква два узета; дакле, и $\frac{5}{6}$ треба разделити на три дела, а ради тога — као што је већ познато — треба именитељ помножити с 3, и т. д.

При деоби разломка разломком требало је најпре објаснити, како се лако извршује деоба, кад су разломци с једнаким именитељима.

5. Према примерима, који се у пракци појављују, писац је множење мешовитих бројева разликовао у три случаја. Но добро би било, да је и овде, као и код дељења, спровео онај појам о множењу именованих бројева, који је и у првој књизи, како ученици не би погрешно мислили, да се степени могу умножити степенима, или године месецима и данима, и како би тачно задржавали појам о множителу као апсолутном, именованом броју.

Сем тога, у примеру, који је на првоме месту узет ради објашњења множења мешовитих бројева, т. ј. у примеру: „Кад неки сат за 1^ч. застане 1^м. и 12^{сек.}, колико ће застати у 3.2^ч. 40^м и 15^{сек.}, — писац најпре означава множење:

(1^м 12^{сек.}) × (32^ч 40^м 15^{сек.}) или 72^{сек.} × 117615^{сек.} па у место, да множење одиста и изврши, он додаје: „ту је задатак овог смисла: *Кад у 3600^{сек.} неки сат застане за 74^{сек.}, онда колико ће застати у 117615^{сек.}*“, своди дакле множење задатка на задатак: из три броја наћи четврти, и решава после свођењем на јединицу.

По овоме изгледа, да се задатак не би могао решити множењем, а то не стоји. И ако је начин свођења на јединицу лако сватљив, опет није требало избећи начин непосредног множења, јер је простији и природнији, а тек у другом реду могао је бити објашњен и тај начин.

6. При претварању десетног разломка у обичан (стр. 121) каже се: „броитељ обичног разломка ништа друго није до сами дани десетни разломак“. . . а требало би: . . . до цело број састављен из децимала даног десетног разломка.

То су напомене, за које мишљах да би их требало показати. Можда би се могло по што год приметити и за неколике термине, које писац употребљује; али, докле је год код нас научна терминологија још необрађена, и докле сваки писац може сам кројити термине онако, како се њему чини удесније, дотле мислим, да немамо права истраживати овакву или онакву терминологију. У осталом, у опште узев, пишчеви изрази и називи бољи су, него што је случај у старијим књигама ове врсте.

Да завршим.

Кад се узме у рачун, како је тешко наставницама бити без добре књиге оваке врсте, која би послужила као ручна књига за ученике нижих разреда средњих школа, и која би поред других добрих страна требало да одговара одређеном програму; кад се узме у рачун још и то, да је Мочникова рачуница, која се још и у последње доба употребљује, у опште неудесно обрађена — о чему је већ једном донета одлука у савету — и не одговара програму, — онда, поред добрих страна ове рачунице, што их у почетку напомињах, не могу, а да је савету не препоручим.

Све оне напомене, од којих би неке могле представљати мане или погрешке у овој рачуници,

већином су такве природе, да би их требало оставити писцу, да их сам, по увиђавности, исправи при прештампавању.

Према томе мишљења сам, да се Рачуница М. Мијаиловића може откупити за школску потребу онако, као што је учињено и с првом књигом његовом, а поред тога, да треба одредити писцу награду бар по 60 динара од штампаног табака.

28. Новембра 1883. год.

Београд.

Ср. Ј. Стојковић,
проф. матем. у београд. гимназији.

Главни Просветни Савет одлучио је:

Да се и овај део Рачунице прими и то колико је има наштампане да се употреби овака квалитетна, а кад се буде по ново штампала, да је писац буде дужан дотерати према напоменама референата. Хонорар писцу да буде по 60 динара од штампана табака.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХ

23. Јануара 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Јос. Пецић; референт за основну наставу Ст. Д. Поповић; редовни чланови: арх. Н. Дучић, Др. Вој. Бакић, Драгољуб К. Јовановић, Др. Л. Стефановић; ванредни чланови: Свет. Вудовић, Јован Ђорђевић, протос. Никанор Ружичић, Драг. Плајел, Бор. Тодоровић и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

Прочитано је писмо г. заступника министра просвете и црквених послова од 20. Јануара ШБр. 213 у коме саопштава Главном Просветном Савету да су учитељи *Риста Араповић* ивањички, *Сретен Лазаревић* прилички, и *Љубомир Поповић* лисански били под судом за увреду навету владаоцу и другим властима, па да су код суда ослобођени, али да он има потпуно уверења, да су они криви у томе погледу, и пита Савет за мишљење да ли ови учитељи на овакав начин компромитовани могу и даље остати у служби учитељској или их треба

отпустити из службе као недостојне за њу. У исто доставља Главном Просветном Савету да има потпуног уверења да су учитељи: *Милија Ракић*, сипски, *Максим Радосављевић*, јунковачки, *Радул Вељовић*, технички, *Срећко Ђурић*, белушички и *Марко Пајић*, вички, страсни агитатори за изборе повереника и посланика народних, да посао агитовања претпостављају свом наставничком позиву, изјављујући своје мишљење да такве учитеље не треба више држати у служби, па тражи о томе и мишљење Главног Просветног Савета.

Главни Просветни Савет одлучио је:

1. Једногласно да учитељи *Риста Араповић*, *Сретен Лазаревић*, *Љубомир Поповић* нису достојни да и даље остану у учитељској служби, и да их треба отпустити из службе.

2. За *Милију Ракића*, *Максима Радосављевића*, *Радула Вељовића*, *Срећка Ђурића* и *Марка Пајића*, из разлога што досад нису кажњавани за агитовање, са 9 противу 4 гласа да остану у служби.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХ

25. Јануара 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Јос. Пецић; референт за основну наставу Ст. Д. Поповић; редовни чланови: арх. Н. Дучић, Др. В. Бакић, Драг. К. Јовановић, Др. Л. Стефановић; ванредни чланови: Јован Ђорђевић, протос. Н. Ружичић, Ђ. Козарац, Драг. Плајел и Бор. Тодоровић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитани су записници 208. и 209. састанка. Примљени су и потписани.

II

Прочитан је реферат дисциплинског одбора о учитељу *Петру Божићу* и из разлога које је и дисциплински одбор изнео, Главни Просветни Савет одлучио је:

Да се г. Божић не задржи више у служби, него да би га према годинама које је провео у служби ваљало ставити у пензију.

III

Настављен је претрес програма за основну школу и одлучено је:

Да се програм за *хришћанску науку* у I разреду који је примљен у начелу прими и у појединостима, ну „Богојављење, Велики Четвртак, Велики Петак и сви апостоли осим апостола Петра“, да се пренесу у II разред.

А за II разред са 7 противу 3 гласа усвојен је програм исте комисије, с тим да на удесним местима добије места понављање и проширивање онога што је учиено у I разреду.

С тим је састанак закључен.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ СТАРЕШИНА СРЕДЊИХ ШКОЛА

ЗА 1883-4. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

III

Богословије

Сходно распису од 17. Маја 1880. год. ПБр. 2273, част ми је поднети Господину Министру годишњи извештај о целокупном стању Богословије београдске за школску 188³/₄ годину у овим податцима:

I. У овој школској години радило је у школи наставничких снага 17. Од 17 наставника, десеторица су били стални, а седам хонорарни предавачи. Од сталних наставника, било је у звању професора 4, суплената 3, предавача 2 и 1 учитељ. Од четворице професора, један је вршио дужност ректора, и то: Протосинђел Никанор; од три суплента један је вршио дужност васпитача и саветскога деловође, и то: свешт. Димитрије Павловић; а један је био библиотекар и то Јеврем Бојовић; а учитељ Ђакон Тома Стојадиновић био је и економ. Ректор, васпитач и економ имали су за те дужности засебне награде. Од хонорарних предавача, један је и то: г. Јован Данић био и лекар завода, такође са засебном наградом за то.

II. Посебице наставници Богословије у току ове школ. 188³/₄ год. предавали су у Богословији, и то:

1. Ректор Богословије, протосинђел Никанор предавао је *Канонично право и Херменевтику*. Оба је предмета предавао у IV разреду: први са 3 и други са 3 часа недељно. Канонично право предавао је по својим штампаним књигама: „Теорија канон. Права,“ и „Номоканон о браку.“ У помоћ је узимао и књигу „Правиле“ и законе који се односе на уређење хијерархије српске

цркве, а који су издани у Краљевини Србији. — *Херменевтику* је предавао по рукопису. — За ову науку служио се разним изворима: Св. Писмом, делима светих отаца, „*Истор. учение об-отцахъ цркви*“ — од Архиепископа Филарета, „*Толкованое евангелие*“ — од Архим. Михаила и разним расправама по егзегетици Сољскога и других. Оба предмета свршио је крајем Априла месеца, а за тим главније пасажепоновио и у свезу сва предавања довео.

2. Протојереј Живојин Јовичић — предавао је „*Историју Хришћанске Цркве*“ у III и IV раз. са по три часа недељно — и „*Библиску Историју*“ у I и II раз. са по 2 часа недељно. адааа ррм едипредавао је по рукопису. При Овееотпњу „*Историје Хришћанске Цркве*“ служио се Историјом Евг. Смирнова, која је удешена за руске семинарије и својим прибелешкама по разним ауторима. При предавању „*Библиске Историје*“ служио се Библијом, Историјом Филарета, Богослова и другим ауторима. Оба предмета свршио је благовремено, а у IV раз. и поновио је.

3. Јанићије Поповић, — предавао је *Словенски језик* у I, II и III раз. са по 3 часа недељно. — Свршио је благовремено и у I раз. поновио то што су преко године учили.

4. Јефрем Илић — предавао је по наставном плану „*Историју српске Цркве*“ у IV раз. по рукопису; „*Руски језик*“ у I и II раз. по штампаној својој „*Граматици Руској*“, и у III раз. по штампаној читанци од Протојереја Јакова Павловића. — При предавању Историје служио се разним домаћим и страним изворима, а и рас-

правама историка: Руварца, Матковића, Клајића, Голубинскога, Флоринскога, Хилфердинга, Драгашевића, Ковачевића, Попова, Успенскога и других. Свршио је све по програму у своје време, и није понављао ни један предмет за то, што — вели — није му то нужно било.

5. Синђел Фирмилијан — предавао је „*Догматично и морално Богословље*“ у III и IV раз. са по 3 часа недељно. Оба предмета предавао је по штампаним учебницима; ну је попуњавао лекције и својим прибелешкама. При овоме служио се Макаријевом и Филаретовом Догматиком; Апологијом Маврокордата и лекцијама Зике-Роса, професора Догматике у Атени, и Јоакима Кочетова. — Оба је предмета свршио и поновио.

6. Свешт. Димитрије Павловић — предавао је: „*Пастирско Богословље*“ и „*Беседништво*“ у IV раз. са по 2 часа недељно и „*Црквено Богословље*“ у III раз. са 3 часа недељно. Пастирско Богословље предавао је по штампаном учебнику и својим допуњујућим белешкама. Извори су му били за ове допуне разне расправе по том предмету, које се налазе у руском журналу „*Руководство для селскихъ Пастирей*“ и књига: „*Compendium der Pastoral-Theologie*“ од Dr. М. Бенгера. Црквено Богословље предавао је по рукопису састављеном по разним изворима, а највише по „*Скрижали*“ Епископа Венијамина и „*Историческомъ догматическомъ и таянственномъ изясненію на Литургию*“, од И. Дмитровског. Оба је предмета на време свршио и у главним деловима поновио са ученицима.

7. Јеврем Бојовић — предавао је: „*Историју света*“ у I и II раз. по 4 часа, и „*Психологију*“ с „*Логиком*“ у II раз. са 4 часа недељно. При предавању опште Историје, служио се: штампаном књигом Иловајскога у срп. преводу, Историјом општом Вебера, Бошковића, Срећковића и Шуљгина. При предавању Логике и Психологије служио се: Логиком Владиславјева, Лоцеја, Вунта, Дрбала, Линднера и т. д. Оба је предмета свршио, а због њихове опширности није могао поновити.

8. Милан Ђуричић, — предавао је „*Свето Писмо*“ у II и III раз. са по 3 часа и „*Лите-*

рарне облике“ у II раз. са 4. часа недељно. Св. Писмо предавао је по штампаном учебнику од протос. Никанора и својим допуњујућим белешкама, које је црпао из извора: Библије и руских писаца богослова: Макарија, Рождественскога, Јоакимова, Орде и других. „*Литерарне облике*“ предавао је по рукопису. За овај предмет служио се: „*Реториком*“ Вујића, „*Теоријом Прозе и Поезије*“ Малетића и другим страним писцима те струке. Оба предмета свршио је на време и важније делове повторио са ђацима у II раз. а у III раз. прешао је у врло кратким цртама Посланице апостола Павла. Ово оправдава тиме, што је нов наставник, и што је имао мало часова, а притом предмет опширан.

9. Dr. Војислав Бакић — предавао је „*Педагогику*“ у III раз. и „*Методику*“ у IV раз. са по 3 часа недељно. При предавању служио се својом књигом: „*Наука о васпитању*“, и другим страним разним писцима. Свршио је на време.

10. Борислав Тодоровић — предавао је „*Физику*“ у I раз. са 3 часа недељно, по штампаној својој књизи. Извори су му за ову књигу били, као што он вели, многа дела немачке школске литературе. Писац при предавању обраћао је пажњу на оне делове ове науке, који имају практичне и научне вредности, и што је сам могао огледима опробати. Цео предмет свршио је, а поновио је само у главним потезима доводећи све делове у свезу.

11. Dr. Јован Данић, — предавао је „*Антропологију*“ у I и „*Хигијену*“ у II раз. са по 2 часа недељно по штампаним књигама од Л. Стефановића и превод Пачу-а. Свршио је и поновио.

12. Михаило Ђуровић, — предавао је „*Практичну Рачуницу*“ у I раз. са 2 часа недељно по штампаном учебнику од С. Д. Поповића. Свршио је на време.

13. Павле Тодоровић — предавао је „*Пољску економију*“ у I раз. са 3 часа недељно, по рукопису. При предавању служио се „*Ратарством*“ од Радића, „*Ичеларством*“ од Антића. За остале делове ове науке, он се служио разним списима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и повременим часописима немачким, а од чести и чешким и француским.

14. Ђакон Тома Стојадиновић — предавао је *Црквено певање и црквено правило* у III и IV раз. по штампаним учебницима са 8 часова недељно. Свршио је на време и поновио.

15. Протођакон Алекса Петровић — предавао је *Црквено певање* у I и II разреду са 7 часова недељно по штампаном учебнику. Свршио је по програму и повторио два — три пута.

16. Стеван Шрам — предавао је у I и II раз. „*Теорију нотног певања*“: систем тонова, нотне знаке, кључеве, знаке повишавајуће, спуштајуће и успостављајуће, степене и интервале, важност тонова, паузе, темпо или мера времена, такт шкале, подела шкала, а у III и IV раз. комбиновано предавао је *практично Нотно певање*, с којима је певао на литурђији у Саборној цркви. Имао је свега 6 часова недељно.

17. Потпоручик Спасоје Миловановић — предавао је *Гимнастику и војно вежбање* у сва четири разреда комбиновано 4 часа недељно.

III. Наставничких изостанака од школе у овој школској години било је врло мало, и то су неки изостали по неколико часова због болести, а неки због других званичних дужности.

Сви су у опште походили уредно часове своје и ревностно се трудили да своје програме изведу до краја; а у исто време старали су се да и педагошким начелима удољетворе. Сваки је посебице старао се да своја предавања што више упрости и појимљивијим за ученике учини, те да би га они боље схватили и истим се више користили. Ради бољег јамства давали су ученицима школске задатке, које су они и код кућа и у школи — израђивали. Највише су се овим бавили с ученицима професори језика (словенског и руског), рачуна и професор црквеног беседништва. По наредби последњег, ученици IV раз. писали су беседе на разне теме за разне празнике и недеље, па су исте најпре читали и критиковали у разреду пред њиме — као надлежним професором, а за тим су произносили на памет с катедре пред целом школом недељом и праз-

ником од 8—9 $\frac{1}{2}$ часова. Овакав рад показао је доста повољног успеха.

Сем тога, неки су наставници позивали ученике да у појединим догматичним питањима пољемину: као што је то чинио професор Догматике и Моралне, а неки су тражили да поједине текстове из Св. Писма нађу и протумаче. Нарочито су ово чинили професори Св. Писма и Херменевтике, тражећи од ученика да нађу у Св. Писму тропе и фигуре, симболичке реченице, пророштва, праслике библиске и особине богодухновених писаца и да исте протумаче.

Професор Каноничнога права објашњавао је правила и законе домаће односеће се на цркву. Нарочито је обратио пажњу на тумачење степена сродства и на цртање истога на табли. Ученици су ово са особитом пажњом слушали, и сами су се већбали у цртежу у проналажењу степена сродства, показавши добар успех у томе.

Професори Историја (црквених и световних) показивали су ученицима мапе и слике из стародревне историје.

Професор Пастирског и црквеног Богословља обраћао је пажњу ученика на вршење разних црквених обреда у саборној цркви, где су се они могли научити и лепом црквеном благочинију и практичном вршењу црквених обреда. У овим приликама свештенство при саборној цркви одазивало се у свако доба са особитом вољом и готовошћу, коме смо особито захвални.

Професор „Педагогике и Методике“ често је вежбао ученике у очигледној настави; а водио их је и у основне школе, те су ови гледали практични рад у школи, а неки су од њих и држали и практична предавања на особито задовољство дотичног професора.

Професор „Физике“ предавао је ученицима физичке законе и природне појаве са експериментима.

Професор Економије изводио је ученике неколико пута у Топчидер и зграду пољопривреднога друштва, те је држао практична и очигледна предавања, и показивао им како се калемџи, кошнице гаје, поврће и цвеће сеје, окопава и негује, као и како се баште и паркови удешавају

и уређују; показивао је разне алате пољопривредне и т. д.

Професор „Антропологије“ и „Хигијене“ пазио је на чистоћу завода, на припремање хране за ученике и на њихово здравствено стање.

Учитељи певања показивали су деци у цркви правило и руководили су их при певању за певницама и на кору у цркви.

Учитељ Гимнастике и војног вежбања показивао је ученицима разне радње и фигуре на барнама и другим за то справама, и изводио их је на Калимегдан на војено учење.

IV. *Саветски рад.* Савет професорски, према § 9. закона о устројству Богословије, састајао се из 4 професора и три суплента. Редовних састанака у течају године било је свега 26. — На овим састанцима, савет је решавао о примању ученика у школу, распоређивао, давао и одузимао државно благодејање, као и већао и решавао разна питања о умном и моралном развиту завода. Ради успешнијег рада у заводу, савет је у почетку школске године саставио према закону наставни план који је надлежно и одобрен, и који је потпуно и изведен у току године. Сем тога, савет је бринуо се о успеху и моралу ученика, услед чега је, за одржање реда и морала у школи, казнио неколико ученика. Савет је, а и Ректор и сваки посебице наставник старао се, да се у разредима на часовима одржи ред, мирноћа и спокојство, како је потребно за предавање у школи.

Савет професорски одредио је и темате за награду, којом ће се наградити они ученици који најбоље израде а из одређеног на то фонда његовог Високопреосвештенства митрополита призренског, г. Мелентија. Темати су ови:

1, *Пророци. Значај њиховог рада. Њихов друштвени положај у народу израиљском (по св. Писму).*

2.) *Лично својство св. Духа, са учењем о томе догмату западне цркве, и то са доказима: а, из старог завета; б, из новог завета; в, из старих симбола и г, из списа св. отаца.*

3, *Карактер црквене управе у Православној цркви, с погледом на разлику у римокатоличкој цркви, и*

4. *Утицај Православне вере на судбину српскога народа.*

Ови су темати саопштени ученицима и дато је право свима који год хоће да на њ пише и свој састав савету поднесе до 6. Декембра тек. год. под извесним неким знаком. Ови ће се састави прегледати и од стране стручњака оценити, а савет ће награду одредити онима, чији састави буду најбољи. Ово последње извршиће се на светосавској прослави. Бивало је да су се омања питања решавала између часова кад се покаже прека потреба и кад се деси довољан број чланова за решавање.

V. У почетку школске године уписало се	
у IV разреду	32
„ III „ „	27
„ II „ „	39
„ I „ „	49

Од ових, у току школске године напустило је школу, један ученик; искључена су на годину дана два ученика, оба из IV раз. Остали су посећивали школу сасвим уредно. Само неколико је њих учинило повише изостанака због болести или што су пуштени по потреби њиховој на одсуство. Сви су марљиво и са особитом пажњом слушали професорска предавања, и пропитивани су готово сваког двомесечја из оних делова, које су тог двомесечја учили. — Од посведневног посећавања цркве били су ослобођени ове године с тога, што се Саборна црква оправљала. Ишли су у одређеним групама у придворну капелу његовог Високопреосвештенства, и тамо су држали чреду и практиковали се у црквеном певању и правилу.

VI. Испити су ове године, по одобрењу г. Министра од 3. Маја ЦБр. 516. почети у IV раз. раније од обичног узакоњеног времена; а то с тога што је већина ученика изјавило жељу да полагају учитељске испите при крају Јуна месеца. — Исто тако био је испит раније и из Педагогике у III раз. и из Рачунице у I раз. с тога што су дотични наставници одређени за

надзорнике основних школа. — Из осталих предмета држати су главни годишњи испити у Јуну месецу према одобреном распореду. — Испити су почињати у 7 часова пре подне и свршавани су у 11 — 1 час по подне, како из кога предмета и у ком разреду. Сваки је ученик питао најмање 10, а највише 18 минута. — Сви су ученици, сем једног због болести, полагали испите. Од 14 ученика остало је да понови разред 1, — а 10 ученика имају да понове испит из појединих предмета, и то највише из црквеног певања. — Један од искључених ученика полагао је — по одобрењу г. министра од 14. Маја ове год. ЦБр. 291. приватан испит из IV разреда.

VII. Успех ученика ове школске године, благодарећи приликама у којима се они налазе т. ј. општежићу и непосредном надзору од стране управе, може се рећи да је био потпуно задовољавајући. Шта више, могао је бити још и бољи, да нису ученици — благодејанци пометени у време, кад им је благодејање, новом нормом за благодејање, одузето; јер су, у след тога, неки ученици два месеца, а по неки и више остали без хлеба те су с муком исти зарађивали, а тиме своје успеху у науци шкодили.

VIII. За одлично владање и врло добар успех у науци, савет је наградио ове године 37 ученика, књигама, које је министарство на ту жељ послао, и неколико је наградио за одлично успевање у црквеном певању књигама, које је управа набавила за ту жељ из суме за пратње узете.

IX. За разне иступе ђачке, кажњено је административно 30 ученика; а саветом 4. Већом казном и губитком благодеејања кажњено је 3, а мањом 31 ученик. Већина од њих кажњени су по једанпут; а само неколико ученика кажњено је по 2-3 пута; а један је кажњен 8 пута, и то све за омање иступе, као што је пушење, излажење без питања у варош и т. д.

Код сваког ученика, при изрицању казни, опајала се погруженост и велика снуженост, и често су јавно исказивали кајање, молећи за опроштај. Некима је услед велике снужености и искреног кајања и молбе за опроштај и праштана

кривица, и то је доцније доносило и плода, јер такви ученици, којима се једанпут опростила казна, нису доцније падали у погрешке.

X. Издржавање ученика било је двојако: неки су живили у општежићу или као благодејанци или као плаћајући, где су имали: стан огрев осветљење, послугу, спаваће и ношаће хаљине и књиге; а неки су живели у вароши или као плаћајући или као послужници.

XI. Ученици Богословије, према броју и обиму предмета и времена за које се исти морају свршити, доста су оптерећени, нарочито имајући у обзир апстрактност самих предмета. — Имајући ово на уму, савет је, при распоређивању предмета, пазио да тежи предмети заузму оне часове кад су ученици одморнији и свежији, али и то мало помаже. Да би се ученицима у томе што више помогло, и да би се предмети могли страније и темељније изучити, нужно би било или повисити број година учења у Богословији, или уредити тако, да најпре сврше 7 разреда гимназије, и у таквом случају да одпадне сви световни предмети. Последње би било и боље и целисходније.

XII. Ученици су ове године имали законског одмора о Божићу од 22. Децембра до 1. Јануара и о Васкрсу од Лазареве суботе до Томине недеље. Старешина завода давао је ученицима ванредне одморе првог дана сваког поста; за тим 1. Новембра и 11. Маја и о повладама. Ове године дато је ученицима 4-5 дана одмора пред испит да се боље за испит спреме.

XIII. У Богословији има, поред управника завода, васпитач, који вазда стоји у непосредним односима са ученицима. Он их сваком даном приликом упућује на ред и поредак, на послушност и учтивост према старијима, на лепо понашање у друштву и добро опхођење према старијима, себи равнима и млађима; сироводи их у цркву и присуствује при обедима у трпезарији, где их такође више пута поучи о понашању за столом и т. д. Поред њега били су још и собни и црквени надзорници, који су пазили на своје другове да у време уче, лежу, устају, у школу и цркву иду, и о свему су извештавали васпитача,

а васпитач ректора и савет. У току целе године такав је ред био у заводу, да ни једанпут није позван ректор у помоћ, да се неред стиша. Строго се пазило, да ученици тачно према правилима од г. министра прописаним живе, и ни најмањи иступ није остао некажњен. То је све учинило те су ученици и ову годину свршили са врло добрим успехом.

XIV. У Богословији постоји интернат, но не за све. У заводу је ове школске године живело 113 ученика: 82 као државни благодејанци а 31 као плаћајући. Према правилима ове су године могли живети ван завода само они ученици, које је затекло ново уређење о интернату. И тако ове су године имали право да живе ван завода ученици IV разреда и неколико њих из III који су заостали као повторавајући. Идуће школске године морају живети сви у заводу сем два-три ученика из IV разреда.

За економију постоји економ, са државном платом, који о свему води бригу што се економије тиче. Он сву провизију, хаљине и друге потребе набавља, момке погађа и отпушта; он рукује касом, а ректор води само надзор и контролу над његовим радом и одобрава издатке у границама одређеног буџета.

XV. Здравствено је стање ученика ове године било доста добро. Ученици нису патили ни од какве заразне болести, нити је било дуге болести, сем код 2-3 ученика. Боловало је у болници богословској 40 ученика, и то: или од назеба, или од грознице, главобоље или боље рећи махом од мале болести. Само је био један смртни случај, и то од суве болести. Пет ученика боловало је у варошкој болници од прилепљиве болести. У богословској болници није никад више у једанпут било од 4-5 ученика, а само неки су боловали до 30 дана. У болници има болничарка, која устаје око болесника и одржава чистоту.

XVI. Школска средства и училиа. С малим изузетком, ученици су се служили штампаним учебницима, који су одређени за употребу Богословије, али су сви допуњавани прибелешкама,

које су ученици на часу из говора наставника хватали и бележили. Међу средствима за наставу, која помажу за успешније извршење школног задатка, на прво место долази богата богословиска књижница. Ова је књижница уређена прошле и ове године по начину, како је министар просвете, актом својим од 22 Фебруара 1882. год. Пбр. 1007 прописао. Она износи на близу 9000 комада разних књига, часописа и брошура. И ове је године умножена књижница са близу 200 разних књига — већином српских. Од нових часописа добива на поклон од св. Синода руског: „Правос. Собѣсѣдникъ“, „Правос. Обозрѣніе“ „Церковный Вѣстникъ“, а плаћа: „Руску мысалъ“ „Вѣстникъ Европы“. Сем тога наручено је књига на близу 800 динара. За тим у богословској библиотеци има још и 38 разних мапа и 37 историјских слика, као и све Шрајберове слике за очигледну наставу природних наука. За предавање физике има и физичких апарата, којима се служи наставник, а за веће експерименте физичке он води ученике у учитељску школу. Физичним апаратима управља дотични наставник, и он је исте спојио са физичним кабинетом учитељске школе, у којој је он као редовни професор, те се служи у обе школе са оба два физичка кабинета, допуњујући недостатак једног кабинета другим, а тиме добива и једна и друга школа. — Има у авлији богословској и подигнуте потребне справе за гимнастику, где је учитељ гимнастике већбао у гимнастици ученике, из чега су ове године и испит држали под присмотром одређеном од стране војне власти цуковника г. Јована Поповића.

XVII. Школска зграда је доста трошна, а и за све потребе недовољна; с тога Богословија узима под закуп у вароши једну кућу.

Господина министра

КБр. 156,

1. Јула 1884. год.

Београд.

понижни

Ректор Богословије,

Протосинџел Ђуканов.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

ЗА 1883—84 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

IV

ИЗВЕШТАЈ

г. др. В. Бакића, професора, о једном делу основних школа у Београду

По наредби господина министра од 1. маја о. г. ПБр. 3091., присуствовао сам на годишњем испиту у београдским основним школама у Палилули, на Теразијама, на Дорћолу и на Јалији. Том приликом оценио сам *успех ученика* у појединим предметима и према томе оценио сам и *рад наставника*, као што се то види у прилогу под ¹). — Даље, уверио сам се о *бројном стању школе*, те сам у прилогу под ²). за сваки разред забележио, колико је ђака уписано у почетку школске године, колико је походило школу до краја године, колико је било на испиту, колико прелази у старије разреде и колико остаје да понови разред. — После, разгледао сам, у ком се стању налазе *школске зграде, школски намештај и наставна средства* и то је забележено у прилогу под ³). — Напослетку, оценио сам рад и стање *продужне школе* на Теразијама, као што се то види из прилога под ⁴).

Овом приликом опазио сам неке погрешке и недостатке које ћу овде укратко напоменути.

I Настава

1). *Хришћанска наука* предаје се различито и по садржини и по обиму и облику. Узрок је томе у „нацрту програма“ и што нема удесних књига. Најнепријатније ми је било слушати у II разреду како се деца муче учењем јеврејске историје, а без икакве религијско-моралне вредности. На неким местима учило се опширно и о чудима.

2). *Српски језик* се такође неједнако учио, и узроци су исти. У неким школама рађено је из граматике и сувише, а међутим је вештина читања занемарена, а и садржина чланака није

довољно обрађена. Ово последње познаје се по томе, што ученици причају чланке са свим по књизи.

3). *Словенско читање* није свуда ишло заједно са разјашњавањем, а оно без овог не вреди гово ништа.

4). У *рацину* има разлике у том, што се по негде занемарује или усмено или писмено рачунање, а друго се ради више. Даље, на неким местима задају се и за писмено рачунање исти задаци који су већ усмено решени. После, решавају се писмени задаци на исти начин, као што се усмено ради. Даље, готово свуда рачуна се још са грошевима, дукатима, талирима, окама, товарима, аковима. Неки учитељи не пазе на прописан обим бројева, него или га прелазе или раде више са мањим бројевима. Напослетку, по негде се не пазе ни на правилност у постављању и решавању писмених задатака.

5). *Земљопис* и српска историја предају се такође неједнако.

6). *Познавање човека и јестаственица* тако исто. И тамо и овде може се опазити, да су ученици по негде учили сва четири предмета од речи до речи на памет.

7). При *писању*, где је рађено за време испита, није било нигде у свему правилног држања тела и писаћег материјала, и на ово се у опште мало пазе.

8). *Цртање* је било готово свуда друкчије. Не пазе се свуда на избор предмета за цртање, на тачност у изради и на чистоћу рада.

9). За *певање* узимате су различите световне песме како је ко знао.

10). *Гимнастика* није рађена по програму, јер није било нигде гимнастичких справа.

Кад се заведу *нови детаљни програми* за предавање појединих наставних предмета и кад се напишу све *књиге* за ученике и упутства за

учитеље, онда неће бити толико неједнакости, као што се сад онајају.

II Школска дисциплина

По дисциплини, као и чистоћи, како се покаже на испиту, не може се поуздано судити о дисциплини и чистоћи, каква је преко године била. Исто тако и по средствима, која се употребљавају на испиту у случају непажње или нереди, не може се судити о употреби средстава преко године. Тако н. пр. чује се, да неки наставници бију децу (и ако је то законом забрањено), казне их клечањем и стајањем по више дана, затварају их преко мере, грде их, срамоте и плаше, одвајају их на засебна места, понижавају их и на тај начин, што их шаљу у млађи разред да тамо клече, муче их сувише тешким пословима у школи и код куће, задржавају их у школи преко прописаног времена и т. д., — а на испиту тога, разуме се, нема нити се може познати. — А с друге стране зна се, да су београдска (мушка) деца махом раскалашна. На улицама могу се од њих сваки дан чути ружне речи и цсовка, виба и ларма; може се видети, како се свађају и бију и т. д.

На испиту не може се контроловати ни то, на који је начин наставник дошао до оног резултата у знању и понашању. Успех на испиту може бити на 2—3 места једнак, а међу тим може бити велике разлике у средствима и начину, како се до тога дошло, — а ово је врло важна околност.

III Школска администрација

1) Овде у Београду место *дневника школског рада* заведено је ове године да се сваки дан на једном *листићу* напише *програм*, шта ће се тога дана из ког предмета предавати. Ја налазим да је свакојако потребно, да се наставници спремају за свако предавање, и то, што је више могуће *писмено* па макар у најкраћим цртама. И то је главна цел, која се хоће да постигне овим дневницима. Ако се та цел може на други начин постићи, онда нека се изоставе и днев-

ници, и листићи, и програми. У осталом *савесном* наставнику не треба у том ништа прописивати.

2). У новом *уписном протоколу* приметно сам, да се заводе само *испитне оцене* ученика. Ја мислим, да то није удесно, већ зато што се сви ученици и не испитују из свију предмета на годишњем испиту. Боље би било кад би се уписали у годишњи резултат и испитне белешке; па где се они не слажу, ту резултат њихов да буде главна оцена која се и у сведочанство ставља.

3). У „*школском дневнику*“ (у прозивници) своде се и оцене из свију предмета, те се тако добија општа оцена, по којој се оцењује с каквим је успехом у опште неки ђак свршио дотични разред. Ово је излишно, јер неки ђак може имати у општем резултату оцену 4, а мора да понавља разред — за то што има само једну слабу оцену из српског језика или из рачуна*).

4) У *протокол за казне* белешке неки учитељи и ситне казне, као н. пр. опомену, укор и стајање (због непажње). Ваљало би наредити да се заводе само теже казне за веће и поновљене иступе и преступе.

5) Нисам нашао засебног *деловодног протокола* код једног управитеља. Боље би било да се свуда заведу деловодни протоколи место *протокола за наредбе*.

IV Испит и књиге за поклон

Сваки пут, кад сам овде у Београду прегледао школе, искусио сам, како је то тешко и непријатно, кад човек, који живи у Београду мора да оцењује своје познанике, негде пријатеље а негде и противнике. Ту човек може лако да погрешити, и после је на дуже време изложен непријатностима, према којима не може остати равнодушан. То су, извесно, искусили и остали надзорници, који су прегледали школе у месту где живе. — С тога мислим, да би праведније било, кад би школе прегледали људи *са стране* или ако су из места, онда да су од *вишег положаја*, као н. пр. чиновници из министарства, или да више њих чине једну *испитну комисију*.

*) Правилима о превођењу ученика основних школа из млађег разреда у старије ово је преиначено. Ур.

Овако би се дало више гаранције за *објективно* оцењивање школског рада и успеха.

Приликом раздавања *књига* на поклон најбољим ученицима сазнао сам, да су неки ђаци добили *исте књиге два пута и три пута*, т. ј. добили су исте књиге две три године узастопце. Разуме се, да ово слаби онај утицај који се мисли постићи поклањањем књига. Даље, моје је мишљење да би требало дати књиге на поклон *свима ученицима који прелазе у старији разред, а не понављају разред због слабог учења*; а ако то није могуће, онда бар сви *одлични и врло добри* ђаци требали би да добију књиге. Разлика између одличних и врло добрих и добрих ђака могла би се правити самим књигама, — ако је то потребно. — Врло је непријатно видети и чути како деца *плачу* после испита за то што нису добила књиге а заслужила су их. Ко год је то видео на испиту, пожелео је да се у будуће поправи ако је могуће.

V Продужна школа

Покушај са продужном школом у Београду са свим је пропао; јер, кад од 51 ђака за кратко време буду отпуштена 24, и кад и од осталих 27 ђака дођу на испит само 6 ученица и 2 ученика који такође нису уредно долазили у школу, онда је јасно да се овде та школа не може одржати.

С тога сам ја мишљења да би овде требало одмах завести *V и VI разред редовне* основне школе и да похођење исте буде *обавезно* за оне ученике, који не иду у средње или стручне школе. Ово би било zgodно и за оне ђаке, који не положе пријамни испит у средњим школама, они морају сада да иду опет у IV разред и ако су га свршили, а овако би ишли у V и можда и у VI разред, где би се боље спремили за средње школе.

VI Школске зграде, намештај и средства

Из посебног извештаја овде ћу поновити само то, да од школских зграда у овом крају Београда нема ни једне, која би била нарочито задана за школску потребу, и ни једна не одго-

вара правилима о грађењу школа. И с тога је прека потреба да се већ један пут приступи *зидану школу* (и то бар у Палилули где има места и нешто материјала, што су неки грађани поклонили на ту цел). Исто је тако прека (управо најиреча) потреба да се *калдрмише* она улица (у Палилули) где имају две школе; иначе је немогуће одржати чистоћу и очувати здравље ученика у школи.

Нових скамија које би биле удешене према правилима о намештају школском, нема још нигде (сад се тек спремају за продужну школу). И с тим би ваљало похитати, особито онде, где су старе скамије са свим рђаве.

Од наставних средстава ваљало би набавити свуда мале *збирке* за предавање *јестаственице, моделе, и слике* за предавања из *антропологије, и рачуналке* за показивање *разломака*, где их нема.

Школске зграде *крече се* само један пут у години. Нужници се не чисте сваке године.

VII Школски надзор

Како у погледу наставе, тако и у погледу дисциплине и отправања свију школских послова, *сталан стручан надзор* је неопходно потребан. То је баш ове године у Београду доказано. Успех је ове године у овдашњим школама био повољнији него прошлих година, и што је то тако, важан је узрок томе, поред других узрока (као н. пр. што је то четврта година, те се очекује повишица плате), по моме нахођењу и тај, што је, по наредби господин министра, један секретар министарства у *течају целе године надзиравао рад* у оvd. основним школама. — Кад би такав надзор био сталан и редован у целој земљи, извесно би напредак у школама био бољи него што је до сад био. Оваким надзором могло би се поправити и оно, што је наведено код школске дисциплине.

Што се тиче надзора од стране *школског одбора*, он је у *Београду непрактичан*. Ту има један *главни одбор* и 6 *пододбора*. Но пододбори не могу сами ништа да решавају, а главни одбор ретко се састаје, и тако — по жалби једног

пододбора — не врше се послови уредно и на време. — С тога би требало овим *пододборима дати већу самосталност* или би у главни одбор требало бирати људе који нису оптерећени многим пословима, те би доспевали и на школске послове (као н. пр. чиновнике у пензији, а нарочито наставнике и судије).

На послетку (ради општег интереса) изнећу овде из посебног статистичког прегледа ово :

У сва три источна краја (кварт) Београда била су уписана 1303 ђака (780 муш. 523 жен.); походило је школу до краја године 1175 ђака (706 муш. 469 ж.); било је на испиту 1138 ђ. (678 м. 460 ж.); прешли су у старије разреде 1024 ђ. (608 м. 416 ж.), а остају да понове разреде 153 ђ. (97 м. 56 ж.). У свима школама радило је 25 наставника (11 учитеља и 14 учитељака). Сваки од њих спремио је, једно на друго, по 41 ђака за прелазак у старији разред. —

Захваљујући на поклоњеном ми поверењу, јесам господину министру

12 јула 1884 год.
у Београду.

позивни

Војислав Ракић,
професор и овогод. надзорник
основ. школа на ист. крају
Београда.

V

ИЗВЕШТАЈ

г. Аџ. Пивљаковића, директора, о основним школама у округу Ћупријском

I — Морам признати, да је посао, који ми је поверен односно прегледа и оцене стања основних школа у округу Ћупријском за ову годину, одвећ теретан био, те да свему у траг уђем онако, како ми је унутством наређено. — Ја отворено кажем, да сам наилазио и на такве школе, где према извесној количини заплета, не би довољно било ни 3 дана, а камоли пола, да се све као што ваља размрси и правог узрока сазна.

Но од свију тешкоћа, две су ми у овоме највише труда задавале, а те су: нов програм за о сновнунаставу, који је, због своје краткоће, одвећ нејасно за учитеља написан; а друга опет, — крајњи нехат и лабавост одбора школских у вршењу дужности, која им је законом прописана. — Поред тога, са изузетком само 2-3, школе, у свима је владала зараза великих богиња, тако, да на више места није имало скоро ниједног ђака, који је од те болести поштеђен, — у след чега су неке школе пола, неке месец и више дана децу распуштале; — па и данас још та болест није ишчезла, и такав је неред и заплет у раду већине учитеља направила, да су и најбољи радници до очајања долазили, због одвећ неуредног доласка ђака у школу.

Ова је епидемија тако страшно беснила за сво време од месеца Октобра до Маја, да је н. пр. за неколико недеља, по уверењу месног свештеника, у доњој Мутници помрло на 200 а у Сењу 250 душа; — и што је најчудније, сељаци се жале, да окружни лекар томе ни најмање, труда и пажње није поклатио, нити је какав год корак предузимао, да се ова несрећна болест угуши са што мање жртава! — Једног само дана освануло је у доњој Мутници 11 мртваца, и док је свештеник све опевао и сарадио, неки су се већ пораспадали били!

II — Да би поменуте тешкоће још јасније обележио, прво ћу да покажем, како су одбори школски вршили свој посао. — По прописима законским, држали су бајаги сваког месеца своје седнице, одбори: у Плани, Бигреници, Медвећи, Свилајнцу, Дубници, Гложанима, Црквенцу и Глоговцу. — Остали пак, неки су држали само једну а неки 2, 3 и т. д. до 5 седница највише.

За неуредан долазак ђака, кажњено је новчано и та је казна наплаћена, и то: у великом Поповићу и Бигреници само од по једног родитеља; у Дубници и Глоговцу од двојице и у Медвећи од тројице. — Други одбори никакве казне нису ни изрицали, осим просте опомене и претње. Међу тим, редак је ђак, који нема бар 10 неоправданих изостанка у свима школама, а у већини и до преко 300 изостанака, као у

Бељајци, Сењу, и т. д. Ради бољег уверења, стављам Господину Министру на увиђај у прилогу овог писма, списак само неоправданих изостанака ученика бељајачке школе!

Свилајначки одбор осудио је бајаги 42 родитеља на новчану казну, па ни од једног још гроша није наплатио. — А рачунећи према броју неоправданих изостанака по свима школама у округу, у најмању руку требало би да се сада налази бар 5-6000 динара у касама школским, само да су одбори тачно радили и небрежење родитеља кажњавали.

Па и они одбори, који су седнице редовно држали, то сам јасно могао видети из писмене радње, само код медвеђске и свилајначке школе; а у осталима ретко се где налазе деловодни протоколи, него су само на појединим листићима артије, па чак и плајвазом, писана решења, као н. пр. у Сикирици.

Има и таквих радова, где се у деловодном протоколу спомиње истина нешто о седници одборској; али за што је поименце држана та седница, — ништа се не каже, нити се опет бар копија тог решења међу осталим актима налази, него је исто решење послато општинском суду на извршење, па тамо и остало, — најпосле, има још и таквих решења, где се само каже: „одбор школски већао је данас о неуредном доласку ђака и решио је, да се родитељи њихови казне“, — али који ђаци неуредно долазе, и који родитељи и са колико да се казне, — ништа не стоји!

На много места опет, а нарочито по селима, где су само женске учитељице, — нисам нашао скоро никаква писменог трага о раду одборском; — јер одбор се извињава, да је неписмен, а учитељица опет невешта у администрацији, — па се на томе и свршило.

За ову ствар, требало би на сваки начин прописати опште правило, како треба водити писмену радњу одборску; — или, што је још боље, упутити све учитеље и учитељке среској или полицијској власти, да им се тамо за време школског одмора објасни и покаже цео тај по-

сао, — јер доиста редак је учитељ, који у томе све разуме и ради као што треба.

Осим тога, имало је и таквих одбора, као што су у Сењу и Бељајци, који не само књиге и прописе за децу, него чак ни писаћи материјал за учитеља нису хтели да купе, него су учитељи за свој новац то набављали.

У прилогу под . достављам Господину Министру на увиђај још и списак имена многобројних ђака, који су преко године школу сасвим напустили, а одбори нису ни најмање о томе бригу водили; — шта више, на много су места још и сами одбора, без одобрења највише власти, ђаке из школе отпуштали. — Те случаје, ја сам прибележио у примедби истог списка, — а где тога није било, нисам такве школе ни спомињао.

Оволику нерадњу своју, неки одбори правдају неразумевањем рада у политичкој општини; неки, — страхом да му кажњени родитељ не би после из освете запалио кућу или салаш; а неки се опет изговарају, да зато, што по закону долазе у одбор чланови из свију места, тешко их је сакупити, јер има школа, које у својој општини броје по 10 и више села; — најпосле неки одбори бацају у томе сву одговорност на учитеља, што их овај није подсећао и позвао у седницу, кад је по закону требало, — ма да чл. 19. закона о основним школама јасно каже, да је председник, а не учитељ, дужан сазивати одбор школски.

Оваква наопака радња одбора школских, учинила је то, да је за ову годину долазак ђака у школу био далеко више неуреднији, него ли пређе, кад је сâм учитељ преко појединих власти о томе бригу водио.

Да се ово зло не би више повратило, а да би се оваком красном закону потпуно осигурао благодетни утицај на уредно долажење деце у школу, а тиме и сâм рад учитељев знатно олакшао и увећао, — по свему би праведно и Богу и закону угодно било: да се за садашњу неуредност сви председници школског одбора казне са по 100 динара у корист касе школске. —

Поврх тога, да још и за сваког ђака, који има више од 10 неоправданих изостанака, плате из свог џепа по 2 динара. — С овом казни, њима би се тако лепо заварчило, да би од сад без сумње одвећ редак случај био ма и најмање жалбе по тој ствари, и учитељи би сасвим задовољно радили свој посао.

III — Сад је на реду, да даље кажем, о нејасности наставног програма, који је такође много чуда, збрке, непотпуности и неједнакости у раду учитеља направлио.

Пре свега, сваког наставног програма, налазим, да је главна задаћа, да се у највећој детаљности односно јасноће и прецизности, количине и каквоће науке, ствар изведе, кад се хоће, да настава доиста буде свуда потпуно и једнообразно изведена. — Ово се мора чинити и онде, где су срећом сви наставници једне исте научне спреме, — а много пре онде, где тога скоро ни на близу нема, као што је сад случај код наставника наших основних школа.

Па и то није све. — По варошима сваки разред има засебног учитеља, док по селима цео посао у сва четири разреда обавља само један једини учитељ и то по истом програму. — Шта се дакле може очекивати од таквих учитеља, на ма колико спремни били, — и може ли ту бити питања о каквом стварном успеху и корисном раду, ма и при најбољем уређењу свију осталих споредних питања? — Ја држим, да је сама ствар по себи дала на то довољног јасног одговора.

Према овоме, поуздано могу уверити, — колико сам год учитеља оценио, код свакога сам нашао засебно тумачење програма и по томе врло разнолик рад, — не по количини, већ по погрешном разумевању, у ком обиму и како је имало шта деци да се предаје. — Заиста другојачије и не може да буде онде, где се н. пр. из науке хришћанске каже у програму само толико: „постанак првих људи — изабраници божији — апостоли и еванђелисти“; — или из Земљописа: „срез — округ — околни окрузи — краљевина Србија“ и т. д.; — али шта да се говори о „срезу“, „округу“ и т. д. — Да ли

сам политички, или физички, или топски део, или најпосле сва три заједно?

Даље из природних наука: „посматрање — описивање — упоређивање — општи преглед домаћих, отачанствених и неотачанствених животиња, биља“ и т. д. — а којих „животиња“, „биља“ поименце, — у чему, како и на који начин да се чини то „посматрање — упоређивање — опис“ и т. д.?

Да би јасније показао ово погрешно и једнострано разумевање програма код појединих учитеља, — навешћу овде само неколико врло чудноватих предмета. — Тако, прво, — на више места налазио сам, да су учитељи из науке хришћанске толико далеко заилазили, те су деци о појединим апостолима причали, чак и где се је који родио, шта је радио у детињству, како му је било име оцу и мајци, колико су им ови живили, јесу ли имали браће и сестара, да ли су им ови били млађи или старији и како су се по имену звали и т. д. — Други опет то исто предавали су само у побрајању имена апостолских, мало о раду, где су и од какве болести помрли. Неки од молитве „пресвета тројице“, држали су да је то „богородице дево“. — Даље други из рачуна „десетни бројеви“, мислили су да треба с „десетицама“ на памет рачунати. — Трећи опет из Земљописа: „срез“, „округ“ и т. д. казивали су деци само на памет, где се налазе и докле се пружају. — Из јестаственице пак речи: „посматрање — укоређивање — општи преглед“ и т. д. или из цртања: праволинијски предмети — геометријске слике — равни орнаменти“ — биле су права шпанска села за неке учитеље! — Најпосле, у раду гимнастије, где учитељима у напред није дато никакво упутство, како и на који начин да предају, нити су пак каквих справа за то имали, — ту се је посматрач могао слатко насмејати оном мајмунском млатању ногама и рукама без најмањег стварног значаја и користи.

А да би се сва она неправилност и нејасност у програму избегла, требало је само после сваке напомене под заградом додати: како и колико се има предавати о тој и тој ствари; —

WWW.UNILIB
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тако н. пр. кад је из земљописа стављена реч „округ“, требало је одма под заградом казати још и ово: „каквоћа земљишта, повеће воде, шуме, брда и путови, број становника, њихово занимање, подела и управне власти, њихов састав, рад“ и т. д.

Осим тога, кад се по новијој педагошкој настави нашло, да је корисније и лакше, да се деци узму књиге из школе и замену са учитељевом речи, — онда зашто прво да се не сиреме из свију наука простране стручне књиге за учитеља, па тек после да дође нов програм; — јер одакле ће учитељ да црпи своја предавања, кад књига нема, а сâм очет не зна, нити је можда кад год и учио што о извесним стварима, н. пр. познавање човека, цртање, гимнастику и т. д.

Међу тим, што се тиче и саме онитности програма и за сеоску и за варошку децу, с погледом на потоњи живот и потребе њихове, никако не налазим, да би из свију наука за све требало један исти програм дати. — Тако н. пр.

1. — Из науке хришћанске, налазим, да би за сеоску децу довољно било, да знају само „крсни знак“ и две молитве: „оче наш“ и „Пресвета Тројице“ с објашњењем; — даље из осталог, да се у кратко наговести: како је Бог у почетку само једног човека и једну жену створио, од којих се доцније цео род људски садашњи изродио; за тим одма прећи на долазак Христов и тек о његовој радњи само дуже причати, са врло кратком напоменом рођења.

2. — Из српског језика, — мени се чини да сеоска деца по новом програму све друго уче, само не оно, што је доиста најнужније за њихову праву потребу. — Зна се, да многи људи који су и више науке свршили и по томе учени постали, — очет не знају бог зна како тачно све врсте речи по нашој граматици, нити им је то најпосле од какве стварне важности, — онда се још више не могу довољно да начудим, за што се тако велики значај полаже код деце из основних школа на коректно познавање најситније речице у језику, — и зар не би место свега тога, а нарочито по сеоску децу, далеко

корисније било, да се озбиљна пажња првенствено обрати: на лепо и правилно писање, певање, причање, декламовање јуначких песама, описивање појединих предмета и вежбање у свима врстама писмених састава?

3. — Из рачуна, — ја мислим, да ће ретко који сељак у целом животу имати тако велику потребу од знања: „Правила тројног, — простих разломака, — дељивости бројева, — преобраћања“ и т. д. него једина му је хасна, да се само из четири проста вида што боље изведба у устменом рачунању, па ма и до сто хиљада било.

А права и најглавнија наука, да им буде: народна историја; земљопис у сва три дела, — а нарочито физички политички; неговање тела с дијететиком, и јестаственица и то само отачанствених животиња, биља и т. д. са што бољом поуком њиховог неговања и употребе; за тим, цртање и гимнастика од вештина.

— За варошку пак децу не налазим за нужно никаква измена у новом програму да се учини, нити пак има какве поозбиљне тешкоће у потпуном извршењу његовом.

IV — Велики је корак у напретку основне наставе учињен тиме, што су деци одузете књиге из руку. — Не само да је наука постала тим лакша, појмљивија и јача својина школске деце, него је и самом учитељу дата већа воља за рад. — Но сва ова сјајност остаје без правог полета све дотле, докле се год школе сасвим не оиросте оних мана, које сам у почетку навео, и потпуно не осигурају: са уредним доласком ђака, набавком свију учила, учебника и других потреба, које рад школски јако отежавају и заплећу.

С овим хоћу да покажем још и то, како ми је у толикој гомили горе побројаних неприлика, које су учитељи преко године трпели, — одвећ тешко било сазнати истинити начин предавања њиховог и оценити прави успех ђака њихових. — Али поврх свега тога, код свију учитеља, којих сам рад оценио са „врло добар“ и „одличан“, — добио сам то уверење, да су

савестно радили и у главноме сву наставу правилно и по програму извели, — наравно у колико им је овај разумљив био, у колико су изастанци ђака ређи били и зараза богиња мање времена код деце трајала. --- Нарочито је лепо обрађиван: српски језик рачун, земљопис, историја, познавање човека и цртање, — и то саврло добрим разумевањем и лаким појимањем код деце.

Сви пак, који су показали успех „добар“, — поред невештине и сплетености у предавању, нашао сам да се по неки служио и деци давао штампане књиге или им лекције диктирао, које по садашњој настави не сме бити.

Најпосле, они учитељи, које сам оценио са „слаб“ ими „рђав“, — служили су се као и пређе само штампаним књигама; а где тога нису имали, као: историју за III разред, познавање човека, јестаственицу и т. д. — те науке они ни дотакли нису, као да их и нема у програму. — Код њих је дакле цео рад прави коров и ништавост.

— На реду је, да уз ово кажем сад нешто о васпитању деце и дисциплини школској у опште. — А шта би се имало и могло казати о томе, онде, где сиромаштво учитељ по цео дан ћути на прагу, жељно ишчекујући, е да ће му срећом које дете доћи, да га на врат на нос макар из науке што год спреми и бар тиме своје парче горког леба осигура, — кад по несрећи не остаје времена и за поуку у владању. Зар они родитељи и стараоци, који не само учитеља своје деце, него и целу школску радњу попреко гледају, као да је ту неки састанак нерада и дангубе, те им стога кућевна остаје без чувара, — зар такви родитељи могу имати без принуде честиту и уредну децу?! — Ево каква су им деца, — све сунте „голотрбеи-ве“, — ако има капу, нема обућу, — ако има обућу, нема кошуљу и т. д.

Ако случајно учитељ ма и најмање што год примети таквом сину — родитељ га одма одпоздравља овако: „кажи ти, сине, твоме учи, — ако има боље нека ти да, — за мене је и тако врло лепо и крсно“!

У прилогу под „достављам Господину Министру на употребу, списак оцена рада и чистоће код свију учитеља, са назначењем броја ђака и времена трајања испита у појединим школама.

V — Само сам нашао 4 школе у округу Њупријском, у којима поред осталих за ову годину није отворен (и IV разред, и то: у Сикирици, Плани, Сењу и Глоговцу).

— По свима школама (осим сикиричке, сењске, белаячке и тропоњске) учитељи су водили доста тачно и марљиво: школски дневник, списак кажњених ђака и спискове намештаја, учила и књига школских, и то све на штампаним обрасцима. — Где сам год у овоме нашао какву нехотичну грешку због невештине, исправио сам је и показао учитељу, како у будуће има чинити.

— Управитељи школски, где их има, свуда су добро водили своју радњу и уредно руководили са књигама и осталим стварима свију подручних школа.

— Понашање код свију учитеља било је добро, и одбори школски свуда су ми се лепо о њима изразили. —

— Чудно ми је да скоро ни код једног учитеља нисам нашао у уписници ђачкој, да је поред имена оних ђака, који прошле године нису прешли у старији разред, ставио реч „понавља“, — чиме се очевидно иде на обману, само да би годишњи испит боље исплао.

Осим тога, много сумњам и у истинито бележење неоправданих изостанака ђачких, јер у свима школама, где сам нашао сувише таквих изостанака, питао сам присутне родитеље, зашто су децу тако неуредно слали, а они кажу: „Бога ми господине, није моје дете толико отајало од школе, — знам само да је по божићу, пред св. Јована било слабо два дана и уз велики пост није могло да дође“; — а у школском дневнику, учитељ том истом ђаку забележио преко сто само неоправданих изостанака.

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овој злоупотреби могло би се наћи краја само на тај начин, кад би надзорник имао на расположењу бар 5—6 дана, те да све родитеље сакупи и строго испита, — иначе, нек је грех учитељу, ако у томе бесавесно ради!

Свакојако требало би овом лукавству докочити, ма којим путем било.

Надзорник
основ. школа окр. Ђупријског
А. Ђ. ЛИВЉАКОВИЋ,
директор јабод. н. г. м.

ВАСПИТАЊЕ КАО НАУКА

од

АЛЕКСАНДРА ЂЕНА

(Наставак)

Мењање и остављање рада

У обичним наставним плановима узима се извештан број наставних предмета један поред другог тако, да ученик има сваког дана да се занима са два три или више таквих предмета.

Принципи, по којима је та промена предмета удешена и по којима је и одмор одређен, јесу следећи:

1) Само кад се спава, престаје духовно и телесно напрезање са свим и потпуно; „тврдо“ спавање или спавање без сањања, најбоље је за овај духовни и телесни одмор. Кад се довољно не спава, и кад се узнемирује спавање или се много сања, онда то све узима један део моћи и троши их узалуд.

И у будном стању може радом тежих послова наступити таква малаксалост у целом организму, да нисмо више способни ни за какав посао. Највећи прекид рада у целом организму постоји за време јела, при чему се ток мисли промени, а тело се одмара.

Мењањем телесног или мишићног напрезања и духовног рада у опште, а нарочито онога који је везан с дугим седењем, производи се одмор, који је потребан за физичке функције. За време духовног напрезања, крв је више јурила у мозак.

Сад мишићно напрезање крв ову одвуче из мозга и одведе на друге стране, те тако се начини равнотежа у мозгу и у осталом организму. Исто тако и правилна оксидација била је спречена, па се и то мишићним напрезањем поправи нај-

брже. Али оваке су благодетне последице од мишићног напрезања само у томе случају сигурне, ако напрезање није сувише јако; јер, буде ли телесно напрезање толико јако, да се тело од тога замори, онда ће оно, место да освежи организам, још горе га исцрпсти.

2) Главно је питање овде: шта ми добијамо, кад један облик рада оставимо, па други предузмемо? За ово морамо многе обзире узети на ум.

Јасно је, да се прво вежбање или рад не сме дотле терати, да наступи општа малаксалост и исцрпљеност. Рекрут није способан после војног вежбања пре подне, да учи рачун у рекрутској школи. И музичко образовање по некад је тако строго и тешко, да искључује сваку другу студију. Важност каквог нарочитог образовања може бити тако велика, да ми за њега морамо да употребимо сву пластичку снагу свога организма.

Исцрпљеност и малаксалост долази и онда, кад мозак не може да напусти један узети правац у коме ради и којим је једном ударио, и кад се не да да се одведе на другу страну; само је ово исцрпљеност у другом облику.

У свакој новој и тежој студији има извесних делова, на које треба концентрисати највишу меру снаге што је имамо једнога дана. Обично ово бива у почетку рада; али ма у ком случају то било, увек је нужно да се сваки други озбиљнији и тежи рад остави на страну све до-

тле док се та тешкоћа не савлада. У већини студија налазе се увек повеће партије, у којима се нама чини да све идемо напред, а у ствари ми само понављамо оно, што смо још пре научили. Кад би се некако могло тако уредити, да, напрезање у једном извесном предмету настане онда, кад престане напрезање у другом предмету, који упоредо иде, то би био прави идеал у распореду рада.

Једва да има каква врста студије или вежбања, које би било тако комплицирано или многострано, да подједнако терети све снаге у организму. И баш због тога потребно је, да бирамо радове тако, како би остало што је могуће мање неупотребљених снага. Ово начело налази примене у свима духовним појавама у присвајању, продукцији, уживању. Али да се овај принцип изведе, потребно је, пре свега, да увек унемо одвојити привидну разноврсност, спољну од оне праве унутарње.

Покушајмо, да покажемо ту различност у предметима, којима се олакшава учење, мењајући их извесним редом при настави.

Има различитих врста промена, при којима нема ничега другог до тога, што интелектуално напрезање мало попусти. Кад се какав тежак и озбиљан задатак замени каким лакшим, онда пријатност она при томе не долази од новог задатка, него од тога што је нестало оне тегобе од старог. Да би се од каквог напрезања боље одморили, боље је каткад да узмемо неки лакши посао, него да у један пут настане потпуни нерад.

Промена студије са забавом у чистом ваздуху (гимнастика или њој слично) има двојаку корист: вежбање мишића и пријатно забављање. Прелаз од нечега, што је само трудно и тешко, нечему другоме, што је по моме укусу или што ја волим, то је уживање или задовољство. Прелази: из „стеге“ у слободу, из мрака у светлост, из монотоније у промену, од давања к примању, значи замену непријатности с пријатношћу. У томе се и састоји права награда за рад, и услови за обнову снаге за даљи рад и издрљивост.

Сад промотримо ову тешкоћу из ближе. Онај начин промене, који треба да се врши у каквој студији, и који служи и као опорављање од напрезања и као култивисање упарложеног земљишта, — у акту учења у опште, оба ова правца иду упоредо — састоји се у овоме: *посматрање* онога, што има да се ради, и сам *рад*. При усменом учењу ми најпре слушамо, на после то понављамо, при учењу какве вештине најпре гледамо на углед, на коме треба нешто да урадимо, на после то репродуцирамо. Да се при овоме одржи сразмерност т. ј. између учења, посматрања и саморадње, зависи од тога хоће ли се цео рад згодно, економски поделити. Ако се врло дуго напрежемо посматрањем, онда не ћемо имати довољно снаге за рад, јер се више дало, него што можемо савладати. С друге стране, посматрање мора све дотле да траје, докле нам не остави довољан утисак и не засити духовну потребу, мора да нам се да довољно, те да наша продуктивност могне вршити пристојно свој задатак. Сваки, који ради по извесном угледу, тражи сâм сразмерност између посматрања и рада. Учитељ се ту може варати и на једној и на другој страни. Он може давати и сувише од један пут, што је обична погрешка, или поједине лекције тако сузити, да нису кадре да пробуде духовну моћ у ученика.

Кад нам каква комбинација један пут испадне за руком, онда је главна тешкоћа савладана, али још не значи да смо ми то и усвојили. После тога долази други стадијум, а то је понављање и вежбање, како би нам то постало лако и трајно. Ово је сразмерно лако, и личи на рад војнички после једне године. Пластички процес и овде се врши и даље, али није потребно толико снаге, колико је била нужно први пут. У овоме стадијуму могућа су и друга усвајања и треба их вршити. Велика је олакшица при томе, ако се од вежбања која су сасвим нова и страна пређе на она, што су већ чињена, те сад треба само да се понављају и утврђују.

Пре него што пређемо на разматрање промене у различитим предметима научним, добро ће бити, да бацимо један поглед на две разли-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чите интелектуалне енергије, које се зову памћење и размишљање. Оне су у сваком погледу тако различне, да кад од једне пређемо на другу, значи, да смо учинили један стварни а не само привидан прелаз. Памћење је скоро истоветно с пластичком снагом за задржавање, о којој пре рекосмо, да захтева, можда, највише духовне и мождане снаге. Суђење може бити просто рад моћи за разликовање, или изналажење сличности и идентификовање, или садржавати конструктивне операције. То је онај духовни рад, који употребљује ону готовину утисака, што је имамо у духу, на супрот оној снази, која ту готовину умножава. — памћење. Од свију духовних снага најплоднија је и највише нас задовољава она, која се односи на изналажење сличности. Њом се ми пењемо од индивидуалнога ономе што је опште, изналазимо оно што је просто у ономе што је најразноврсније; помоћу ње ми појимамо сложеност природе, у место да она нас савлада.

Ми бисмо били сувише опширни, кад бисмо хтели у целости изнети разлику, која постоји између памћења и суђења. Ту нам противност приближно представљају језици на једној а природне науке на другој страни. Јер ма да и за учење језика суђења мора бити, а за природне науке потребује и памћења, онет у оном првом преовлађује памћење, а у другоме изналажење сличности у разноврсности; то је главни принцип, по коме иду ове две врсте вежбања. С тога ако после учења језика дође каква лекција из природних наука или обратно, онда је тиме већ осетна промена учињена у напрезању. Једино ограничење је овде то што у млађим годинама преовлађује усвајање или памћење, пошто је ова врста напрезања у тим годинама, из врло познатих разлога, тада много лакша него друге врсте.

Тако смо сада добили преглед оних предмета, у којима најважније и најосетливије промене постоје, помоћу којих се на једној страни на другој нове способности добијају. У способностима које припадају мишићној сфери, имамо многе различне области: тело у опште, рука сама, глас за артикулацију и глас за музику. Прелаз из

једне ове области у другу, већ је потпуна промена. Тако исто и у чулима можемо овакве промене чинити, на пр. између ока и ува, где је прелаз у потпуном смислу. За тим сваки скоро орган има своју нарочиту примљивост, као на пр. око за боје и облике, уво за артикулацију и музику.

Други један, тако исто важан прелаз и промена, јесте, кад после усмене паставе или учења из књиге, дође посматрање и експериментисање конкретних предмета као на пр. у природним наукама. Ово је скоро такав исти прелаз, као кад се од каквог апстрактног предмета, на пример математике, пређе на конкретне и експерименталне науке, као ботанику и хемију. Промене има и тада, кад се после рада с истинским, стварним предметима пређе на рад с духовном сфером. Но овде могу наступити погрешке и обмане.

Са свим је уместо речено, да се аритметика може узети као одмор после читања и писања. Кад ученик после читања узме да ради с бројевима, онда је цео правац у напрезању промењен. Наравно, математичке науке важе као најсувопарније и најтеже за разумевање, али ипак оне могу после извесних радова служити као опорављање. Ја сам познавао многе свештенике, који су од свога посла тражили одмора и опорављања у раду алгебарских и геометријских задатака.

Лепе вештине такође су пријатна промена: једно због тога, што оне упливишу на различне органе, а друго што ту долази и уживање или задовољство, што се код осталих штудија само у малој мери појављује. Кад се вештине у овом смислу употребе, онда оне морално упливишу утичући на расположење и веселост. Кад се вештине узму као предмет за учење, на се при томе изнуђава од ученика сувише јако напрезање, онда онај уплив вештина на душевно расположење отпада, на место тога долази она последица оваког сувишног напрезања, која се зове непријатност.

(Наставиће се)

*

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(по А. В. ГРУБЕ-У)

ДРУГИ ДЕО

МУХАМЕДАНИЗАМ

(Наставак)

I МУХАМЕД И КАЛИФЕ

1. Мухамед (622. по Хр.)

1.

Мухамед је рођен у Африци, у вароши *Меци*, око године 570. Његова мати била је Јеврејка, и звала се *Амена*, а његов отац био је Арављанин из благородне породице Корејиша, и звао се *Абдала*. Мухамедов отац умр'о је рано и после себе није оставио ништа осем пет камила и једног роба, Етиопљанина. У својој шестој години, Мухамед је изгубио и своју матер, и тада то сироче узе к себи његов стриц *Абу-Талел*.

Абу Талел био је надзорник над *кабом*, а то је био један храм, који је био светиња за све Арављане. У овом храму чуват је и поштован „*црни камен*“, који је Бог послао Авраму преко анђела Гаврила, кад је тај храм у Меци зидан. Као год што хришћани иду на поклоњење Христовом гробу у Јерусалим, исто тако и Арављани иду овоме светоме храму. Седам пута обилазиле су хаџије (они који иду на поклоњење) око тога храма, седам пута љубиле су камен, и седам пута бацале су камење у долину Мину.

Абу Талел био је веома вредан и предузимљив трговац, који је путовао у далеке земље, па је по некад водио са собом и малог Мухамеда. У његовој кући одгајен је Мухамед као веома леп младић, који је свакога зачуђавао својим лепим изгледом, својим ватреним очима, пријатним смејањем, снагом и својим јасним гласом.

У својој тринаестој години, отиде Мухамед са својим стрицем у Сирију, и тамо се упозна са једним хришћанским калуђером. У својој четрнаестој години пратио је свога стрица Абу

Талеба у рату, који је он водио против једног оближњег племена, и тада се показао веома храбар. У двадесет петој години ступи он у службу богате удовице *Кадице*, која је била из племена Корејиша. Кадица је водила велику трговину, па је с тога Мухамед често путовао по страним земљама. Из благодарности што га је Кадица примила у кућу и у свему му веровала, Мухамед је узе за жену.

2.

Путујући по разним земљама ради трговачких послова, Мухамед се упознао са разним људима од различне вере. Нарочито се био упознао са Хришћанима и Јеврејима, и са њиховом вером. Осем тога, он се старао да добро упозна свој народ, и да сазна шта он жели. Он је видео, како вера у Јевреја пропада, и како се Хришћани између себе цепају и свађају, па с тога му се није допадала ни јудејска вера ни хришћанство. У његовој земљи владале су многе сујеверице, а при том његов се народ био поцепан у многа племена, која су се међу собом свађала, и тако узалуд своју снагу трошила. Мухамед је видео да је Арављанима потребан један избавитељ и спаситељ. Кад је он о томе сам размишљао, онда му је неки унутрашњи глас говорио, да је он позват, да Арављане новом снагом одушеви.

У његовој четрдесетој години, јави му се, као што се прича, „ноћ божијега суда“, или, као што он сам у корану то назива, „благословена ноћ“. Баш кад се он одмарао у пећини, изађе пред њега један анђео и рече му: „Мухамеде, ти си пророк божиј, а ја сам Гаврил“. Мухамед исприча ово својој жени; она му је веровала, и закле се ономе, који њену душу у рукама има, да је Мухамед пророк. По том прими његову

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

веру њен отац, тада *Алија*, једанаестогодишњи син Абу Талеба; осем тога повероваше му, тада многуважени *Абу-Бекр*, верни сведоци и последоваоци пророкови, и његов роб *Заид*, кога он због тога ослободи.

3.

Три године приповедао је он своју веру тајно, и задоби око четрдесет верних. Али у четвртој години реши се, да изађе јавно као пророк. Једно ново откривење побуди га на то. Он позва четрдесет лица из његовог племена на ручак. Кад су појели хлебац и јагњеће месо, и попили млеко, рече он: „Нико вам не може нешто крајније предложити и понудити, него ја, јер вам ја доносим добра садашњег и будућег живота. Бог хоће, да вас ја њему позовем. Ко ће од вас бити мој везир (помоћник)? Ко ће од вас узети један део терета на се? Ко ће од вас бити мој пријатељ, мој брат, мој намесник?“ Они су се бојали да му одговоре. Само најмлађи и најнезнатнији од њих, Алија син Абу-Талемов, скочи и повика: „ја, о пророче, ја ћу твој намесник бити“. Мухамед загрли Алију и заповеди осталима, да му се покоравају. Сви су се смејали и подругљиво рекоше Абу Талебу, да се он сада мора покоравати своме рођеноме сину.

Мухамед се није обзирао на њихово подругивање. Неуморно је радио на своме плану. Он проповедоше своју веру међу својим земљацима и међу хаџијама у Меци, и захтеваше да се одреку идолопоклоничке службе и да верују у његово посланство и његову науку. Али он имађаше мало слушалаца. На против број његових противника растао је све више, па и сами његови пријатељи саветоваху му, да одустане од своје намере. Мухамед им је одговарао са неустрашљивом сталношћу: „Кад бисте и сунце метули у моју десницу, а месец у моју леваку (т. ј. кад би ми обећали највеће благо), ипак не бих ја одустао“.

Најватренији противници Мухамедови били су његови сродници из племена Корејиша. Његова наука чинила им се као грдња домаће вере, а његово посланство као будаласто, сујетно при-

свајање пророчке силе. Тиме принудише већину његових приврженика (83 човека и 18 жена), да бегају у Етиопију, и закључише савез против њега, па о томе послаше написмено у Хабу. То је принудило Мухамеда да остави Меку. Али његов стриц Абу-Талоб бранио га је, и Мухамед нађе начин како ће покварити савез Корејиша. Он објави своме стрицу, да ће Бог учинити чудо, којим ће уништити сваку реч онога писма, у коме је име „Бог“ изостављено. И доиста писмо је нађено подерано, и, вели се, да су Корејиши с тога уништили савез.

4.

У то време, око године 619. умре његов стриц Абу-Талоб и његова жена Кадица. Обоје њих били су највећи његови браниоци. Сад се за њега заузео његов други стриц, *Ал-Абас*, који је у настојању Хабе заменио Талеба. Али Мухамед се највише уздао у самог себе. Он је видео, да ништа не може учинити међу својим сродницима. С тога отпоче казивати своју науку странцима, који су ради трговине долазили у Меку. Са новим откривењем, које је, као бајати од Бога добио, умео је задобити своје верне. Нарочито је знатна једна приповетка, која је окићена прекрасним сликама уображења. Ево како се каже у тој приповетци.

Кад је Мухамед један пут не далеко од Меке спавао на трави, дође му анђео Гаврил у оделу окићеном бисером и извезеном златом и очисти његово срце. Он га извади из Мухамедовог тела, истисну из њега црне капље или семе наследног греха, и испуни га мудрошћу и милошћу. Кад га опет метуо на његово место, доведе он једнога чудноватог ђогата (коња) (по имену Ал-Борак), који је био брз као муња и умео да говори. Пророк га хтеде узјакати, али се чудновато марвинче пропињаше и не хте се сагнути, док му пророк не обећа да ће га примити у рај. Тек што се ово догодило, а он већ однесе пророка под предвођењем ангела за тили часак под брег Синај, одатле у Витлејем, од Витлејема у Јерусалим. На свима овим местима пророк је извршио своју молитву. У храму

јерусамском био је заједно на молитви са Аврамом, Мојсејем и Исусом. Одавде одведе га анђео (Алборак је остао пред храмом) на једним лествицама, којих су степени били од злата, сребра, бисера и других драгоцености, у свих седам небеса. Свако небо било је једно од другог толико удаљено, да је човеку требало 500 година, на да од једног до другог неба дође. Али Мухамед је ово учинио са својим пратиоцем за тренутак. Красоте, које је он ту видео, не даду се ни описати. Наш језик нема за то довољно речи, а наша фантазија не може такве слике представити. Све је било од злата и драгог камења, пуно јаке светлости, и у сваком небу поздрављали су га анђели, праоци и пророци из старог времена. До седмог неба, где се већ могао чути глас божиј, анђео Гаврил смео је ићи, али Мухамед прође и даље близу самог престола божијега. Овај престо носио је анђео *Азрафел*, који је био тако велики као простор од запада до истока. Он је имао милијун глава, свака глава имала је милијун уста, свака уста милијун језика, сваки језик говорио је милијун разних језика са којима се дању и ноћу хвалила доброта божија. Престо божиј као капија седмога неба имао је натпис: „Један је Бог, а Мухамед је његов пророк!“

Мухамед се забуни, али му неки глас викну: „Приђи овамо и приближи се преблагоме и светојноме Богу“. Он се приближи и дуго се разговараше с Богом. Непеказана сласт и милина обузе његову душу. Он се потпуно поучи о вољи божијој и доби обећање, да његово име неће никад бити одвојено од божијег имена. Бог је одредио да сваки Арављанин мора извршити дневно по пет молитава. Кад се разговор сврши, врати се Мухамед натраг. Гаврил га одведе опет натраг у Јерусалим. Тамо појаха Мухамед опет онога коња и још исте ноћи врати се у Меку.

Овако приповедање одиста је учинило, те Арављани, као осетљив и фантастичан народ, повероваше у Мухамеда. И ако су се у почетку свему овоме смејали, доцније су опет веровали. Абу-Бекр, „верни сведок“, причао им је све го-

ворећи, да све истина мора бити, што божиј посланик казује.

5.

После Меке била је важна варош *Медина* (Јатреб). Она је одавно живела у непријатељству са Меком. С тога она за инат пристаде уз Мухамеда. Мединци му преко својих посланика поручише, да ће га, ако му до невоље дође, примити себи и бранити до последње капи крви. Он опет обећа њима, да их неће никад оставити, и да ће им рај бити награда, ако ступе у његову службу. Тако задоби верне и ватрене присталице и прибежиште, ако би га његова рођена варош гонила.

И доста гоњење наста у скоро. Корејши, који су видели како Мухамеда све више поштују и слушају, заклеше се изнова против њега. Они закључише да га убију. Ово га натера да бега. Ноћу 16. Јула 622. године побеже пророк. Своје присталице послао је у напред. Пратио га је само једини Абу-Бекр. Са великом муком утекао је Мухамед испред својих гонилаца, и тек шеснаест дана после бегства дошао је у варош „*Јатреб*“, која је прозвата „Медина“, а то значи пророкова варош. Овде су се становници постарали за његов живот; настало је неописано весеље због његовог доласка. Становници га поздравеше изјавама нове верности и поштовања, и бегство због кога је хтео пронасти, довело га је до најсјајнијег времена у његовом животу. Због тога је праведно урадио његов последовач, калифа *Омар*, што је наредио да Мухамедовци од овог бегства почињу бројати године.

6.

Од овог времена отпоче Мухамед проповедати своју науку све даље и све јасније и одређеније. Главно правило његове науке, које је одмах у почетку поставио било је ово: „само је један Бог и Мухамед је његов пророк.“ После тога, додао је он још правила и показао: о преданости божијој вољи (Ислам), о прању тела, о молитвама, о давању милостиње, о судбини, од које ни један човек не може избећи,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

о наградама и казнама на ономе свету. Мухамед није уредио и написао своју науку у неку особиту књигу. Он је све бележио на засебним листовима, и то је познато под именом „Коран“. После његове смрти скупио је његов последовач калиф Абу Бекр те листове у једну књигу, која је подељена у 114 одељака, и опет су је називали „Коран“.

7.

Пре бегства Мухамед је огледао да своју науку рашири на леп начин, и да се стрпљењем одупре гођењу својих противника. Али сад отпоче он да потрже мач за своје посланство. Из одушевљеног проповедника постаде силан војсковођа, а покорење неверника постала је дужност верних. „Једна кап крви“, довикивао је он својима, „проливена за божију ствар, једна ноћ проведена под оружјем, више вреди, него два месеца поста и молитве. Ко падне у битци, томе су грехови опроштени. На дан суда његове ће се ране сијати, као што се светли свитац, и миприсати као мошус. Он ће живети вечито у лепим банштама раја. Одмараће се на свиленим, златом извезеним јастуцима; око њега теку свуда реке меда, вина и млека. Прекрасна јела увек су му спрењена за јело. С њиме су у друштву свакад девојке (хурије) са великим црним очима, лепе као рубини и бисер, у најлепшој младости, веома љубазне, које не престају бити девојке никад. Никад не мора да слуша брбљање, ружне гласове, никад никаква прекора за грехове, већ увек умилне гласове, који му казују вечиту срећу и блаженство“. — „На против ужасне су муке и казне у паклу за оне, који се не хтедну борити за Ислам, или га безбожнички оставе. Они ће бити у вечитом огњу, у коме неће моћи они живети ни умрети. Кад им изгори кожа од паклене ватре, онда ће им порастати нова кожа. Привезани на један ланац од 30 рифи дужине мораће јести смрдљиву стрвину и пити кључалу воду“. Са таквим учењем распаљивао је Мухамед дух својих присталица. Са страховитим поверењем јуришали су они у битку, и увек срећну победу задобијали.

8.

У почетку Мухамед је послао своје још малене чете само противу Каравана корејинитских. Код села Бедре — куд још иду верни на поклоњење — одржа он прву победу над непријатељима, који су били три пут јачи на броју. У другој битци против њих на брегу Оходу, не далеко од Медине, био је сам рањен и морао се повући натраг. Али он је умео савладати своју несрећу, и одржати своје верне, да верују у његову пророчку силу. Корејини који су напали на Медину годину дана доцније, били су потучени и натраг одбијени. Ова поновљена срећа охрабри пророка и увећа број његових присталица. Сад је хтео осим Корејиниша, да покори и друга арављанска племена и Јудеје, који су тамо живели. Свуда је био и срећан и ужасан. Он покори своје противнике, и заповеди да се заробљеници као непријатељи његове вере исеку. Тако полагано задоби он и велику силу и велико богатство. Велики део Аравије био је примио његову веру. Већ године 628 позвао је персијског краља (*Хозроја*), источног римског цара *Ираклија*, и етиопске кнезове, да приме његову веру. Персијски краљ подера пророково писмо; грчки цар одбрани се молбама и поклонима; тако исто и египатски намесник, а етиопски кнез прими Ислам.

9.

Пророку је било врло тешко све дотле, док није постао господар Меке и тамошње хабе. Тек кад би ово у рукама имао, чинило му се да би његово посланство имало велике вредности. Али како је могао ово задобити? Да се варош драговољно преда, то се није могло очекивати, а да је силом освоји, чинило му се опасно. Права светиња била је у њој. С тога се он године 627. приближи на миран начин до Меке, те се погоди са Корејинишама, да му дозволе да 628. године посети хабу и да у њој пробави три дана. Док се у хаби бавио, задивио је народ својом смерношћу, и задоби на своју страну највише није људе из породице Корејиниша, а између осталих храброг *Каледа*, који га је у битци код Охода потукао. Овај Калед прозват је у служби

пророковој *мач божиј*. Године 629., под изговором да су Корејиши покварили уговор, нападе Мухамед на Меку са 10000 војске. Али он није хтео да се покаже као освајач свете вароши. Он је покушавао да задобије варош на леп начин, но узалуд. Сад заповеди да се поседну уласци у варош, а забрани проливање крви. Изненада нападне једна гомила Корејиша на храброга Каледа. Он их потуче и кад су бегали, уђе за њима у варош. Тако паде у руке пророкове та важна варош.

Сад је Мухамед достигао најсјајније доба у своме животу. Он је ушао у Меку у триумфу, одевен у црвено одело, седећи на својој најмилијој камили, држећи скиптар у руци а окружен сјајном пратњом. Становници га примише као пророка и господара, и он је доиста у свему поступао као заштитник, а не као победилац. Он објави да је Мека слободна варош, и опрости свима оним Корејишима, који су му дотле били непомирљиви непријатељи. Само шест људи и четири жене нису добили опроштење. Па и од ових заповеди он да се њих четворо погуби, јер су својим радом јако омрзнути били. Настојништво над ђабом предаде Корејишу Отману, који је од скора постао његов приврженик. Међу тим он сам са узвиком: „велики је Бог“, обиђе седам пута око ђабе, па уђе унутра. С великим незадовољством гледао је овде слике идола. За тим заповеди да се све избаде и полунају.

10.

Тек што је Мухамед освојио Меку посла своје војсковође, да суседна племена придобијају на његову страну. После педесет дана крену се и он сам. Куд год је ишао, свуда је побеђивао, и задавао страх и ужас. Чак и онда, кад је његова војска била понекад побеђена, он је својом мудрошћу и храброшћу умео да се избави из неприлика. Његова вештина и паметно поступање чинило је, те је задобијао све већи број својих присталица. Готово сва племена Аравије, нека драговољно, а нека силом, признадоше га за главног старешину Аравије.

После тога отпоче пророк ратовање у Сирији против римског (византијског) цара Ирак-

лија, са војском од 30 000 људи. Са тешком муком, по несносној врућини, допре он до *Табука*, десет дана даљине од *Дамаска*. Али даље се није усудио да иде. Њему је било доста да својим људима покаже пут за освајање и да их раздражи на очајну борбу против неверника. „Борите се“ узвикнуо је он њима после повратка са бојног поља, „борите се против оних, који не верују ни у Бога, ни у дан суда. Па и против Јевреја и Хришћана борите се дотле, докле се не приволе, или да плаћају данак или да се са свим покоре“.

11.

Још један пут крену се Мухамед на пут из Медине у Меку. То његово путовање било је сјајно тако, да је хтео да оно служи као углед свима онима, који би доцније предузимали та света путовања. У целој Аравији извршено је ово свето путовање са највећом свечаношћу. Више од 100 000 верних пратило је Мухамеда. Пре поласка из Медине помаза се. Уз пут је говорио безбројне молитве, а у Меци обуче он тако свечано одело, као кад је први пут ту варош заузео. У ђаби су га поздравили са великим страхопоштовањем. Својим верним говорио је многе проповеди о Богу и препоручивао им, да им је дужност долазити на поклоњење у Меку.

12.

Ово је било последње предузеће пророково. После повратка у Медину он се на скоро разболи, и више није ни устао с болесничке постеље. Узрок његовој болести био је неки отров, који је још пре много година несмотрено узео, па се тек доцније показало његово дејство.

Мухамед је подносио најжешће болове, али је све најстриљивије сносио. Кад су му болови попуштали, он је наређивао да га одведу у ђамију, те је тако својим примером показивао народу како треба да је смирен и да се каје за грехе своје. „Ако има неко међу вама“, рече он, „кога сам ја строго казнио, то нека и мене строга казна постигне; ако ли сам коме неправдом новац узео, ја сам готов да му штету наћнадим; ако ли сам кога увредио, онда нека ми

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

увреду врати.“ Са овим речима устаде он са столице и мољаше се Богу. После свршене молитве понови опет своје пређашње речи. Тада викну један непознат човек: „Мени си дужан три драхме“. Пророк исплати непознатом колико је тражио, и заблагодари му, што га је на овом свету оптужио, а не на оном. Даље рече он: „Бог ми је оставио да изаберем овај или онај свет; али ја сам изабрао онај свет.“ С великом тугом саслушали су ово верни његови. По томе издао им је он још ове наредбе којих су се они тачно држали: „Ви треба да сачувате Аравију од идолопоклоничке службе, да Хришћане никад не штедите, и да се непрестано молитвом бавите.“

Мухамед није имао ни једног мушког наследника. Четири сина што му је Кадица, и један што му га је Марија, једанаеста жена, родила, умрли су још у детињству. Са својим наследницима није одредио ништа и међу Абу-Бекром, Омаром и Алијом беше избор тежак. Међу тим, често је он вернога Абу-Бекра за свога последовача означавао, и желео је да га он после смрти наследи.

13.

На три дана пред смрт, заповеди Мухамед да га однесу у цамију, где је са врло slabим гласом изговорио молитву. У највећој грозници затражи перо и мастило, да напише главни садржај својих откровења. Његовим вернима учини се ово као понижавање корана, у коме је била изложена сва наука Мухамедова. Они су се противили да му даду што је искао. С тога им за-

поведи, да се удале оданде, рекавши им, да то не може бити, да се они у присуству пророка свађају.

Кад му се приближи час, викну: „Јест, ја долазим са небеским друговима.“ За тим леже на један простирач. Своју главу наслони на крило своје драге *Ајеше*, и тако умре 17. Јуна 632. год. у шездесет трећој години свога живота.

Кад је народ сазнао о смрти његовој, јако се ожалостио. У почетку се није у то веровало. Тада се говорило: „По Богу, није он ваљда мртав; он је, као Мојсеј и Исус, у светом вазнесењу отишао, и на скоро ће се опет вратити своје верноме народу.“ Сам *Омар* претио је смрћу свакоме, који би се усудио да каже, да пророк није више жив. На послетку мудроме Абу-Бекру изашло је за руком, да прекине свађу о смрти пророковој. Он рече Омару и осталим сакуљенима: „Да ли је то Мухамед или Бог Мухамедов, кога ви обожавате?“ Они одговорише: „Бог Мухамедов.“ — „Овај Бог“, рече даље Абу-Бекр, „живи вечно, али Мухамед сам морао је умрети, као и ми, и он је сада прешао у вечност, као што је то вама унапред већ предсказао.“

Око места где су Мухамеда хтели законати, отпоче нова свађа. Абу-Бекр прекиде и ову свађу. Он објави, да је Мухамед често казивао, да се пророк мора онде законати где умре. Према томе ископан је озидан гроб испод куће Ајешине у који је Мухамедово тело сахрањено. Још и данас смирене хаџије посећују овај гроб.

(Наставиће се)

ПРИПОВЕТКЕ ИЗ СТАРОГ И НОВОГ ЗАВЕТА

(УДЕШЕНО ЗА ШКОЛСКУ ПОТРЕБУ)

(Наставак)

Друго путовање браће Јосифове у Египат

Донесена пшеница из Египта беше на измаку; гладне и неродне године још трајаху. Јаков каже синовима, да опет морају ићи у Египат за храну. Но они му одговорише, да се без Венијамина не смеју маћи. Јуда се истаче и рече оцу, да он Венија-

мина узима на своју одговорност, ако му се што год деси. Јаков најпосле пристаде да иде и Венијамин. Кад браћа стигоше у Египат, јавише се Јосифу, и са страхом поднесу му оне паре, што је Јосиф кришом метуо у врећу, кад су први пут долазили за храну. Но Јосиф их прими веома љу-

базно, запита их о здрављу њиховог оца; о парама као узгред рече, да им је то сам Бог вратио. Симеона ослободи. Но кад виде Венијамина који ништа не беше крив, тако се Јосиф ражали, да се није могао од плача уздржати. Али да би прикрио ову тугу, Јосиф се удали у другу собу. За тим заповеди да се донесе ручак, али браћа нису седала с њиме за једним столом, — за то, што у Египту није обичај, да великаши седе за једном трпезом са људима, који се баве сточарством т. ј. чобанима. Опет за то, јело су добили са трпезе Јосифове, али Венијамин више добијаше јела но остала браћа.

Кад је овако своју браћу почастио, он заповеди да им се напуне вреће пшеницом, па у једну врећу опет кришом подмете оне паре које су принадале за пшеницу, а у врећу венијаминову подмете своју златну чашу. И браћа се кренуше на пут. Тек што су мало одмакли од вароши, кад ал' ето ти трчи за њима потера. Најстарији слуга Јосифов стигне их с многим људима, и почне их укоравати за њихову неблагодарност. „Уместо да сте захвални моме господину, што вас је онако лепо примио и почастио“ говараше слуга, „а ви га покрадосте!“ Браћа Јосифова почеше се одговарати, да они за то ништа не знају, и предложе, да се украдена чаша потражи, па у чијој се врећи нађе, онај да буде каштигован, а остали да буду робови Јосифови. Чаша се нађе баш у врећи Венијаминовој. Браћа Јосифова од жалости раздери на себи хаљине, врате се натраг, и падну пред Јосифа на колена — молећи га за милост. Јуда исприча Јосифу, с каквом је тугом и страхом дозволио Јаков да и Венијамин пође у Египат; представи му ону тугу и жалост која би могла снаћи старца, па се понуди, да он у место Венијамина буде роб Јосифу.

Јосиф не могаше даље издржати. Заповеди слугама да се удаде, а он у највећем плачу каже, да је он њихов брат Јосиф кога су они продали; опрости им увреду, дуго је грлио и љубио свога брата Венијамина. За тим исприча браћи, како се својим поштеним радом и понашањем узвисио и велике части удостојио, па им заповеди, да све оцу кажу, и да га поздраве, да се и он досели у Египат.

И Фараон чује шта се десило у кући Јосифовој, па и он изјави жељу, да се Јаков пресели у Египат, обећавајући му сваку помоћ и услугу, а за знак своје наклоности, пошаље своја сопствена кола за Јакова.

Сеоба Јаковљева у Египат

Веома се обрадује Јаков, кад му синови казаше, да му је омиљени син у животу, и да га је Бог тако узвисио. Старац се реши, да са целом породицом и имањем иде у Египат, и тамо се насели. У њега тада беше свега 75 душа породице. Јосиф похита да сретне свога остарелог родитеља. Плачући загрлише се отац и син. Тада ће старац рећи: „да не жали одмах умрети, само кад га Бог удостоји да види свога омиљеног сина.“ И Фараон је веома љубазно примио старог Јакова и синове му; избере најроднији предео Гесем, и ту их насели.

После неког времена, Јаков опази да му се приближује смрт. Зовне Јосифа, па га закуне, да доцније, кад дође то време, да се Израјљци врате из Египта у обећану земљу, не остави његове кости у туђинству, него да их собом понесу, и тамо у домовини сахране.

Јосиф се у Египту ожени *Аснетом*, ћерком Пентефрије, који је био жрец у Илиопољу. У том браку добио је два сина: *Јефрема* и *Манасију*. Он их приведе своме оцу Јакову да их благослови. Јаков то учини, метнувши десну руку на главу млађему — Јефрему, и да му првенство над старијим братом. За тим Јаков благослови све своје синове, и предскаже каква судбина очекује њихово потомство. Нарочито је важно пророчанство о потомству Јудином, коме се предсказивала велика слава, на име: да ће из тог племена бити владоци и вође народа израјљског чак докле, док се из њега племена не роди Спаситељ света. На скоро затим, Јаков умре у дубокој старости. Не само Јосиф и цео народ израјљски, већ и Египћани искрено ожалише старца Јакова.

Прича о Мојсеју

По смрти Јакова и Јосифа, зацари се нови цар, који није познавао Јосифа, нити оне велике заслуге, које је он учинио египатској царевини и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

народу у време оне велике глади. Међу тим, и народ израиљски поче се нагло множити, и Фараон се бојаше, да ће се тако осилити, па чак и Египат покорити. Да би стао на пут овоме множењу народа, он измишљаше свакојаке тешке радове како би Израилце изнурио. Но кад и ово не поможе, он изда заповест бабицама, да убијају свако јеврејско мушко дете чим се роди. Но бабице, бојећи се Бога за овакав нечувен злочин, нису хтеле вршити ову цареву заповест. Тада Фараон заповеди Египћанима, да јеврејску децу бацају у реку.

Једна Јеврејка, из племена Левиног, роди пре-красно мушко детенце, и три месеца сакривала га је од убица. Но видећи, да јој га даље није могуће крити, начини једну котарицу од трске, која је била налик на колевку; омаже је смолом, да не би вода ушла унутра, мете дете у ту котарицу, па заповеди својој ћерци да је однесе и мете у реку Нил на оном месту, где се обично царева ћерка купала — препоручивши јој, да добро мотри, шта ће бити нај-после с дететом.

Ћћи Фараонова дође са својим слушкињама на реку да се купа. Баца поглед на један шевар, и види котарицу, па заповеди слушкињама да је донесу, и кад види мало мушко детенце, које је веома било лепо, допаде јој се и узе га под своје. Заповеди да се нађе дојиља, и то Јеврејка, јер се одмах сетила, да је дете јеврејско. Сестра одмах отрчи кући и каже матери шта би с дететом и мати одмах оде кћери царској те се понуди за дојиљу, и буде примљена. Ћћи царева надене име детету Мојсеј, а то ће рећи: „из воде узет.“

Мојсеј је одрастао у царском двору, васпитан као царски син, и изучио је све тадашње науке у Египту.

Мојсеј је знао какве је народности, јер му је мати сваком згодном приликом говорила, да он није Египћанин, већ Јеврејин. Кад је већ био велики, он једном оде да види своје земљаке — Јевреје. Кад виде, како тамо, а он један Египћанин напао на Јеврејина и жестоко га бијаше. Мојсеј почне бранити Јеврејина и удари Египћанина некако незгодно, и овај мртав падне на земљу. Мојсеј га одмах закона ту у песак. Другог дана, спаси Мојсеј два Јеврејина како се беху побили, па их почне мирити,

говорећи им, да су они браћа, и да не треба тако да раде. Но онај, који је био напао на слабијег, рећи ће Мојсеју: „А ко те је поставио судијом над нама? Е да ли хоћеш и мене да убијеш, као што си убио оног Египћанина јуче?“ Кад ово чу Мојсеј, он се веома уплаши, јер је знао, да ће Фараон тражити рачуна за убијеног Египћанина, па одмах побегне у земљу која се звала *Мадијамска*. Настани се код једног свештеника по имену *Јотора* и погоди се да чува стоку. После неког времена, уда Јотор за Мојсеја своју ћерку по имену *Сефору*. Чувајући овце на једном брду које се зове *Хорив*, Мојсеј виде један шипраг, који сав у пламену беше, али изгорети не могаше. Из тог пламена чу Мојсеј глас, који му говораше: „Мојсије, Мојсије! скини опанке с твојих ногу, јер је свето место на коме сада стојиш. Сазови старешине израиљске, па им ово кажи: Извешћу вас из Египта, па ћу вас населити у пределу који се прелива млеком и медом. Отићи ћеш са старешинама цару египатском Фараону, па ћеш му казати: Господ Бог зове нас у пустињу. Фараон неће вас на први мах отпустити, но Ја ћу пустити казне на Египат, и тада ће морати да вас отпусти.“ Мојсеј замоли Бога да учини какво чудо, те би тако и он скло-нио Израиљце да њему — Мојсеју — поверују. На молбу Мојсеову одмах је Бог показао три чуда. Прво је било ово: Мојсеј баца свој штап на земљу, и он се претвори у змију. За тим узе змију у руке, и она се претвори опет у штап. Друго чудо беше овако: Заповеди Бог Мојсију, те завуче здраву руку у недра; а кад је извади, она беше сва губава — у ранама. Кад је по други пут завуче у недра и извади, она беше са свим здрава. Мојсеј је замуцкивао и шушкетао у говору, за то му Бог да у помоћ брата Арона, који је био добар говорник. Мојсеј учини пред Израиљцима прва два чуда; за тим још и треће: претвори воду у крв, па онда каже Израиљцима шта му је Бог заповедио. Израиљци повероваше Мојсију, и старешине њихове, заједно с Мојсејем и Ароном, отиду пред Фараона, и стану га молити, да допусти Израиљцима да за три дана могу ићи у пустињу, и тамо пренети жртву Богу, т. ј. свршити молитву по своје обичају. На то ће им Фараон рећи: „Сигурно, ви немате

довољно посла, и то сте те онако измислили од беспослице," па изда налог, да се Израиљци оптерете удвострученим и још тежим радом.

И она три чуда, што учини Мојсије пред Фараоном, не моглоше га склонити да учини по жељи Израиљцима. И мађионичари египатски учинише иста чуда која и Мојсије, — но с том разликом, што змија од Мојсијевог штапа прогута оне змије, које су постале од штапова мађионичарских, и што вода — претворена у крв од мађионичара — није се могла с нова претворити у воду.

Десет казни на Египат. — Путовање Израиљаца од Египта до Синаја

Бог, да би приморао Фараона да отпусти народ израиљски из своје државе, пошље на Египћане десет страховитих казни. При свакој казни, Фараон је био вољан да отпусти Израиљце; но чим би се иста мало ублажила и на молитву Мојсеову престала, Фараон је одустајао од дате речи. Ове су казни биле:

Прва: У целом Египту претвори се вода у крв и није се могла пити. Рибе у водама све поскапаше.

Друга: Јави се мноштво жаба у целом Египту, и нису дале мира људима ни у кући, ни у пољу. Нешто налик на ове две казни учинише и египатски мађионичари, али не у толикој мери као Мојсије — т. ј. нису могли претворити крв у воду, нити очистити Египат од жаба.

Трећа: Појави се мноштво отровница мушица, које не даваху мира Египћанима.

Четврта: Појавише се некакве — тако — зване псеће мушице, које су такође биле веома отровне.

Пета: Појави се на марви некаква зараза, и страшно је истреби.

Шеста: Паде крупан и необичан град, поби цео берићет, многе људе и марву, која се затекла у полу.

Седма: Појавише се скакавци, те поједоше и опустошише и оно мало биља, што остаде од града.

Осма: Настаде у целом Египту тама, која је трајала три дана и три ноћи. Ова је тама била

тако густа, да се Египћани нису могли ни с места маћи.

Девета: Појавише се некакве гукe на људима, које беху пуне зноја, а утаманише мноштво народа.

Десета — последња, али најстрашнија: Помреше сви првенци у Египту, па и царев син. Овакав исти помор првенаца био је и у стоци.

Пред овом последњом казни, Бог заповеди Мојсију, да каже своме народу, да свака породица закоље по једно јагње — и то мушко, и крвљу од тог јагњета да намаже врата своје куће. Омањим породицама допуштено је било да се по две — три скупе уједно, па да закољу јагње или јаре. За тим Израиљцима буде заповеђено, да буду готови за путовање: да узму штапове, да поједу заклано јагње или јаре, а оно што остане, да спале. Строго им је забрањено, да уз јагње не смеју јести кисео хлеб, већ пресан — погачу. — У доцнија времена, сваке године, празновали су Јевреји ово своје ослобођење. Овај им се празник зове „Опреснок“ или „Пасха“.

Кад постиже Египћане она последња казна, подиже се јаук и плач по целом Египту. Тада Фараон отпусти народ израиљски. Беше онда Израиљаца на броју 600 000 мушких, а толико и женских глава, — дакле свега 1 200 000 душа. За 215 година бављења Израиљци у Египту тако су се намножили.

Пошав из Египта, Израиљци се упутише право Црвеноме мору. Међу тим, Фараон се покаје што је отпустио толики народ, који му је од велике користи био. За то крене голему војску, пође у потеру за Израиљцима, и стигне их близу Црвеног мора. Народ се уплаши од египатске војске, па почне викати на Мојсеја: „Зар није било гробља у Египту“, говораше он, „већ нас доведе да овде у пустињи изгинемо. Боље би било, да смо и даље робовали Египћанима, него да гинемо овде“. Мојсије рече им: „Не бојте се, Бог ће вам сам помоћи“. Помоли се Богу, пружи свој штап на море, оно се раздвоји и Јевреји пређу као по суву — без сваке опасности. Египћани јурну за њима, но вода се поврати на своје место, те целу египатску војску, па и самог Фараона, подави. Тада Мојсеј с

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мушкињем, а његова сестра *Маријам* са женскињем, отпевају Богу благодарну песму.

Много и других милости чинио је Бог Израилцима док су путовали од Египта до Синаја. У једном месту које се звало *Мери*, горка вода претворена је у слатку и питку, кад је Мојсије по божијој заповести метуо у ту воду некакво дрво. У пустињи Син нестале им хране, и они почеше викати на Мојсеја, и Бог им шиље ману. Ова реч „мана“, долази од сиро-халдејске речи „*Ман-гу*“ што значи: „*Шта је то?*“; јер су се Јевреји изненадили, кад су први пут видели ману. У пустињи Рафидинској немаћаху воде, и Јевреји су трнели страшну жеђ, и опет почеше да вичу на Мојсеја. Но и ту Бог помогне, те Мојсеј нађе воде, и народ се напоји. *Амаликићани* нападаху на Јевреје, но буду побеђени. Толика је добра чинио Бог народу израиљском, — ма да често пута народ и није заслуживао такву милост, због свог маловерства.

Десет заповести

Кад Израилци дођоше до брда Синаја, тада Мојсеј изда наредбу, да се народ окупа и преобуче у чисто рубље. У исто време одреди се синор, преко кога нико није смео преступити, нити се брду приближити. Бог се јави на брду Синају; народ виде севање муња и чу пуцњаву громава, па се веома уплаши и замоли Мојсеја, да он сам разговара с Богом. Бог позове Мојсеја на брдо, и преда му десет заповести, написаних на две камене таблице. Ево како гласе тих десет заповести:

1. Ја сам Бог твој, осем мене да не признајеш никога за Бога.
2. Не гради себи никакве идоле, немој им се клањати нити служити.
3. Не употребљавај у свакој беспослици име божије, нити се њиме без нужде куни.
4. Сети се дана суботног, и празнуј га. Шест дана ради и посвршавај твоје послове, а у седми дан одмарај се и Богу се моли.
5. Поштуј оца и матер, ако желиш да ти буде добро, и да дуго поживиш на земљи.
6. Не убијај.
7. Буди поштен и целомудрен.

8. Не кради.

9. Не сведочи криво на свога ближњег.

10. Не пожели ништа што је ближњег твог и што теби не припада.

У првим двома заповестима заповеда нам се, да поштујемо једнога Бога, и само њему да се клањамо, а никако и никада идолима. — Ми смо хришћани и не клањамо се идолима.

Да коју више прозборимо о тим заповестима.

Често се дешава, да се ми и сувише уздамо на каквог богатог и знатног човека, па у том уздању сасвим заборавимо на Бога и његову помоћ. Међу тим, зна се, да ни богат ни знатан човек ништа не може без божије помоћи учинити. Дешава се и то, да се ми у толикој мери старамо учинити по вољи каквог важном и знатном човеку, да се чак и Богу замеримо. Такав човек, на ког се ми тако много надамо, и пред којим толико цузима, постаје наш *идол*, и ми грешимо противу прве две заповести.

Бог је човеку дозволио, да се користи свима овоземаљским благима — али умерено. Човеку се неће замерити, ако поније чашу вина, па се и провесели. Али онај, који се опија, греши и Богу и људима. За то сваком оном који се опија пијанство је *идол*.

У животу често се деси те после радости и среће наступи зло. У таком случају човек хули и срди се на Бога, — а то је велики грех и неразумевање. Јер свако зло, свака несрећа — шаље се на човека за то, да се он поправи и Бога се сети. Они пак људи који су у целом свом животу чинили добро, а за то нису добили никакве награде овде на земљи, не треба да хуле на Бога; јер ако овде на земљи нису добили награду, она их чека после смрти у царству небесном. Те по томе, сваки би онај грешио против прве заповести и осведочио би, да мало верује у Бога и његову свету правду која свако добро награђује а зло казни.

Противу прве заповести греше и они, који се уклањају од праве и истинске вере. Да видимо који су то.

Има на свету много гордих и надувених људи. Такви обично желе да се узвисе над другим људима а што је још прве и горе, такви људи траже да

их други хвале и о њиховим врлинама свагда о похвалом говоре. Но чиме ли се хвале тако ташти људи? Често таквим врлинама, којих сасвим и нема код њих. Но да и признамо, да код таштих људи и има неких врлина. Ко им даде те врлине? Бог. А он је у власти па у свако време може одузети те врлине. Они дакле људи који тако високо о себи мисле, и траже да их други сведнако хвале, граде од себе *идоле*; па за то и греше противу прве две заповести.

Сваки који с пажњом не слуша божију службу, ко није прибран мислима кад се Богу моли, који исмејава светињу и свештене радње у цркви, грешни противу прве заповести.

Исто тако греше и они, који имају обичај говорити гадне речи. Јер ко се сме усудити да говори рђаве речи пред својим старешином? Тим пре у светом храму, где сам Бог невидљиво присуствује, не сме се тако што ни помислити, а камо ли на уста изговорити.

Трећа заповест строго забрањује, да се име божије у свакој беспослици потрже, и да се у обичном разговору кунемо. Само онда кад се заклињемо, да ћемо бити верни своме господару, — или онда кад треба нешто да посведочимо, и то што добро знамо, и кад нас државна власт позове, треба а и дужни смо да се закунемо именом божијим. Лажна заклетва најстрожије забрањује се, јер се тиме грешни и пред Богом и државним законима. Ко се криво закуне, тога терају на робију.

У четвртој заповести говори се о светковању суботе. Јевреји празнују суботу и дан — дани; ми — хришћани светкујемо недељу као успомену што је у тај дан Спаситељ васкрсао. Сваки добар хришћанин, у недељу и друге празничне дане, треба да иде у цркву, да прочитава свето писмо и друге поучне књиге, и према своме стању, да чини добра дела.

Они људи, који недељне и празничне дане проводе у лењости, скитњи, пијанчењу и другим неуредним делима, јако греше противу четврте заповести. Па за то сваки хришћанин, треба, а и дужан је, да ове дане проведе у миру, да се по могућству одмори, и себе за нов рад приготови.

Но и ако се овом заповешћу забрањује рад у недељне и празничне дане, ипак има по кад што и таквих послова, које човек може извршити а да не погрешни. Н. пр. своју марву напојити; од пожара се бранити; ако се марвинче заглибило — ослободити га и т. д.

Закон Мојсејев био је много строжији према онима, који би што погрешили противу четири прве заповеди. Тако н. пр. ко би хулио на Бога, ко би другога навраћао на идолопоклонство и клањање лажним боговима, ко гата, баје и врача, тај да се затрпа камењем. Сведоци који би сведочили за горње преступе, први су морали бацити камен на осуђеног, па онда остали народ. Није се имало обзира нити сажаљења, па ма био најближи рођак — пресуда се морала извршити.

Пета заповест налаже нам, да поштујемо наше родитеље, јер су нам они после Бога најпречи. Док смо још мали, они се старају да нас отхране и однегују, а кад поодрастемо, они нас школују, и упућују на оно што је добро и корисно. Нема тежег греха, но кад ко увреди своје родитеље, а „тешка је родитељска клетва“, вели народна пословица. Но осем родитеља, треба поштовати и своје учитеље, који нас науци уче, а тако исто и све људе, који су од нас годинама старији. Јер, ко не поштује док је млад, неће бити поштован кад остари; ко не слуша у младости, неће заповедати у старости.

За нарушење пете заповеди, по закону мојсеовом, изрицане су страшне казни. Тако н. пр. Ако би родитељи довели свога сина старешинама, па би се на њега пожалили: да је убојица, свађалица, скитница, нерадник и непокоран, месни становници претрнавали су га камењем.

Шеста заповест забрањује не само да никога не убијемо, већ и да никакву штету и вред не нанесемо — како нашем животу и здрављу, тако исто и другим људима. Убиство може се извршити на разне начине. Но ма како га извршили, грешимо и пред Богом и законом. На пример, може когод убити човека из пушке, каменом, сикиром и т. д. Другим начином може се извршити убиство поступно. На пример, ако когод тешким радом изнурава своје млађе, нагони их да раде онолико ко-

лико нису у стању изградити, а тиме се здравље руши и живот скраћује.

Ова два начина убиства зову се „физичка или стварна убиства“. Но има и треће које се зове *морално* и оно је најгрешније. Тако на пример: ако ми кога из мржње пањкамо, и сваком згодном приликом старамо се да му поверење омаловажимо и тиме му опстанак у друштву поткопавамо.

За нарушење шесте заповести закон мојсејев прописао је ове казне: Ко намерно убије човека да се казни смрћу. Ко убије лопова и у опште опасника, бранећи себе и своју кућу, ослобођава се испод сваког суђења. Ако је когод нехотично убио свог ближњег, тај је морао бегати и крити се у градове „уточишта“ за седам година, јер породица убијеног имала је право убицу одмах убити, и тако се осветити, не дочекавши редован суд. Ако тији во, који је познат као убојица, убије кога, то су убијали и вола и домаћина му, или је домаћин морао платити за откуп свога живота онолико глобе, колико му суд одсуди. Ако се није знало да је во убојица, онда су само вола убијали а месо његово није се смело јести. Ко удари жену која је бремена и она побаци, али не умре, тај је морао платити онолико глобе, колико женин муж потражи. Ако ли жена умре, проузроковач њене смрти смрћу је кажњен.

Но има случајева, у којима се не забрањује убити човека. На пример, у рату убити непријатеља; кад суд по закону и правди осуди злочинца; кад је ко од кога нападнут па се брани, и у тој одбрани убије нападача, н. пр. лопова и т. д.

Седма заповест забрањује сваку незакониту љубав.

Сваки неморални преступ који би се учинио противу ове седме заповести, кажњен је по закону мојсејевом смрћу.

Осма заповест забрањује крађу, т. ј. ништа не дирати што је туђе. Под именом крађе разуме се свака превара, на пример: кад ко криво мери, кад узима сувише лихве на новац, кад власти узимају мито, па не суде по закону и правди, те тиме кривца оправдавају, а невиног и правог осуђују.

За преступ ове заповеди, мојсејев закон прописује ове казне: Ко би ма какву туђу ствар украо, па би се одмах покајао и сам вратио, досуђивано је, да према вредности украдене ствари плати пети део њене вредности. Ко украдену ствар притаји, па се доцније ухвати, морао је удвојено штету надокнадити. Ко украде туђег вола, па га закоље, морао је платити пет волова. Исто тако ко украде овцу па је закоље, морао је платити пет оваца. Ако крадљивац није у стању да плати крађу, то су њега самог продавали, и исту оштећеном накнадили. Ко би украо човека, и продао га у робство, такав је смрћу кажњен. Ако ко год коме учини штету или потру ненамерно, морао му је платити онолико, колико га је оштетио. Но ако је то учињено намерно, морао је платити још толико.

Девета заповест забрањује: лажно сведочити на друге људе, и пањкати на свог ближњег.

За нарушење девете заповести, закон мојсејев прописао је ову казну: Ко би на другог криво сведочио, па би се то доказало, закон је наређивао, да се такав лажни сведок казни оном казни, којом би се имао казнити онај против кога је он криво сведочио.

Десета заповест налаже нам не завидети срећи и напретку других људи, и не пожелети ништа што припада нашем ближњем, и у опште другим људима.

Почем је ова заповест моралне садржине и тиче се савести човекове, то је остављено да се сваки своје савести стиди, ако би случајно своје ближњем ма у чему позавидео или што његово пожелело.

Мојсејев закон о породици

Закон мојсејев строго је забранио, да се бракови закључују између ближњих рођака, — говорећи да у таком браку неће бити порода, а код Јевреја, они родитељи, који нису имали порода, сматрани су као презрени од Бога.

И науком је доказано, да се у браковима, који су закључени међу ближњим рођацима, махом рађају наказна деца, или се сасвим и не рађају.

Закон о храни

Закон је дозвољавао, да се могу јести само питоме животиње — двокопитари, осим свињчета

које закон није допуштао да се једе. Од риба могле су се јести само оне, које имају краљушт. Од птица само су смели јести питоме, — грабљивице је строго забрањено јести. Мрцињаво марвинче, или оно које су зверови удавили, такође је строго било забрањено јести. Крв животињска такође се није смела употребљавати, — једно за то, што је она Богу посвећена, а друго да се марва не утамањује. Плод од младих воћака није се смео јести за пуне три године; јер се сматрао да још није обрезан.

Закон о ношњи

Строго се забрањивало носити раскошне хаљине. Нико није смео носити хаљине од лана вуном податкане. Човек се није смео облачити у женско, нити жена у мушко одело. Прављење белега по лицу, тако звано „тетовирање“, строго се забрањивало, јер је то био обичај незнабожачки.

(Наставиће се)

О В Е Ж Б А Њ У

ОД

Е. ДИ ВОА-РАЈМОНДА

ПРЕВЕО

Ј. МИОДРАГОВИЋ

(Наставак)

И у здравоме стању закрљаве мишићи, који не раде. Они побледе и ослабе, као ушни мишићи у већине људи. Али много мишића поцрвени само услед јачега напрезања, те за то не морају бити много јачи што су црвенији. *Ранвије* је показао, да код питомих залева и рибе *раје* црвени и бледи мишићи стоје један поред другог, па се разликују један од другог у грађи и времену грчења њинога, а није се могло потврдити да једни више раде но други, и да се од тога може имати каке користи.

О микроскопским особинама извезбаних и неизвезбаних мишића мало се зна. Мишићи у стоке која ради имају дебље мишићне снопиће и грубљи омотач њин но мишићи у стоке која се гоји за пастрму. По *Вирховљевој* терминологији било је дакле нутритивно дражење. У мишића на против који нерадом танчају настаје метаморфоза гојења, од које и срце није поштеђено и ако оно једнако ради.

Кад се мишићи грче, врше се у њима и извесни кемјски процеси. Крв тече затворенија из мишића кад раде, но кад не раде. Онда троше више кисеоника и граде више угљене киселине. Из њих се одваја нека киселина, месна или млечна

киселина, која боји лакмус постојано црвено. Воде и материја, које се алкохолом из ње извлаче, све је више, а материја што се водом одвајају све мање, што показује, да се при грчењу троши гликоген. Количина беланчевине остаје скоро иста, али се јављају у већој мери оне месне базе, што постају од ње. С тога је срце, као мишић, који једнако ради, било кемичарима мајдан њин, а Либиг је нашао, да у месу убијене лисице има десет пута више креатина, него у месу оне која је била у кавезу.

На жалост ми смо још далеко од тога да можемо разумети зависност ових различних процеса и њихов однос према грчењу мишићном, т. ј. према наслагању изотропских и неизотропских материја у кончићима мишићним, и претварање сила механичких, термичких и електричних, једних у друге. Само знамо, да се онда мења и убрзава мена материје, да се једине с кисеоником оне материје, у којима нема гушљика, и да се при томе поред механичкога рада развија и топлота, која се чини да је излишна. У мишићима, и кад су у мирном стању, врши се дисање, и развија се топлота у телу животињском. Мишић је са свим као она резервна локомотива

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у шуши, што једнако гори неку извесну количину угљена, готова увек, да се стави на чело влаку, који би се послао у помоћ каквоме другоме. Али тада и већу количину угљена сагорева и више топлоте развија и троши. *Лудвиг* и *Садлер* показали су, да крв више и брже тече кроз судове у мишиће кад ради. А то не значи само, да се ново гориво више уноси, него да се и изгоревина брже односи. Јер се даљим испитивањима доказало, да киселина, што се развије кад мишић ради, убија механичну и електричну способност његову за рад, умара га кемџски, као што обично кажемо. Сем овога кемџскога, ми други умор не можемо ни да замислимо.

Још мање од овога кемџскога механизма, кад се скраћује мишић, знамо о томе, шта се при јачању мишића вежбањем врши кемџски, како он од јаче оксидације постаје способнији за рад, а зашто закржљави кад изостану они процеси, што се врше у њему кад ради. Изгледа најприродније да рекнемо, да то долази од јачега и слабијега прилива крви у једном и другом стању. Но то као да више ствар потамњује но што би било довољно да се то питање тиме реши. Оне најразличније сорте мяса мишићног, што их наш укус онако fino разликује, кемџа трпа још све у један лонац, и зашто је п. пр. месо од дивљачи по парковима енглеским бљутаво и неукусно, остаће јој још дуго необјашњено.

Да споменемо и једно субјективно искуство овде. Уморан мишић, докле год јача вежбањем, боли неколико дана, кад мрдне или кад се дирне у трбух његов. Па и онда кад се мишић један пут или више пута напрезао до крајњега умора, па се остави неко време да се одмара, боли после, кад отпочне понова да ради као у почетку каквога путовања пешке или на коњу. Ко после дужега превида гимнастике не осећа никакве болове у мишићима кад почне понова да ради, тај и не напредује више. После епилептичних наступа и грчева боле мишићи. Ако и узмемо да чуло мишићно стоји у нервима онима у жилама, зглобовима и кожи, и у пацицијевим гутицама, опет не можемо ни мислити,

да они осећају бол у тетанусу и трихинози. С нервима, који то осећају, нисмо на чисто ни после Саксових радова. Где му драго и како му драго се они свршавали, они спроводе и болове мишићне по напрезању.

И ако тако мало знамо о усавршавању мишића вежбањем, опет је оно познато било још у стара времена, и то боље од свих других, тако, да је оно најзгодније било за изношење сличних промена и у другим ткањима. И одиста, сад је питање, да ли се сем правих мишића и друга ткања, вршећи једнако свој посао у газдинству животном, вежбају и постају радом снажнија за своје послове. Или, према ономе горе, да окренемо ово питање, па да питамо овако: да ли и друга ткања слабе и увену, кад не врше свој посао?

Да ли и глатки мишићи вежбањем јачају или не, за то немамо физиолошкога доказа. Од детињства па даље око једнако постаје све даљовидније, и оно се непрестано вежба у кратковидности. Што људи не виде добро на близу, кад се нису у томе вежбали, значи, да и бриксов мишић слаби неупотребом. Утерус нема за вежбање никакве прилике, пошто ради само у повећим паузама, па и опет добија и нове кончиће. О покретима желуца у тица, који у о сталом прави прелаз ка унакрсно кончастим мишићима, не знамо ништа. Али неке патолошке чињенице, као хипертрофија бешичних и задњих мишића после извесних напона, говоре за то, да и глатки мишићи радом јачају. Тако оно, што се Розенталу чинило, да је очвршћавање ладним купатилима и прањем противу назеба управо вежбање глатких мишића и судова кожных, добија емпијску основицу. Прање ладном водом и купање у ладној води јесте гимнастика глатких мишића кожных.

Онај младић ковач, што га пре спомену смо, поред веће јачине својих мишица беше стекао вежбањем још једну добру одлику: он се није више сагоревао.

Свак зна, да она места на кожи, која су изложена честом притиску, трењу, додиру усјаних предмета или оштрим киселинама, отврдну,

Држање сваковрснога алата у руци произведе на њој разне жуљеве. Конање, кошење, гимнастика на реку и барнама производе жуљеве на длановима и прстима оздо, а дување стакла озго. Пре жуљева обично искачу меури. Као жуљеви на доњој страни, тако се образују каткад и гутле на горњој од тесних ципела. Жуљеви и гутле хистолошки су тачно испитивани, па и опет не знамо, за што један пут постаје тако користан жуљ, а други пут тако опасни набоји. Ту је већа навала крви и јача рана. И по свој прилици се ту крвни судови рашире. Заштићена кожа жуљем сада може боље да врши службу своју по пре. Жуљевима се на тај начин усавршавају органи за доватање и рад.

Као што се кожа местимице задебљавањем заклања од врелине предмета који је додирују, тако се она брани и од сунчане жеге осинањем и променом пигмента. Отуда и код животиња горња осветљена страна је увек затвореније боје, по доња. Но чудновато, да вештачка светлост сасвим обрнуто дејствује на кожу. Докле она од сунчаних зракова црпљ догле према вештачкој белји. Људи, који много раде према лампи и свећи и баве се ложењем ватре, нпр. на лађама, увек су бледи. То долази по свој прилици од њене ниже температуре и оскудице оних зракова што се лако ломе. И било би интересно испитати, да ли електрична светлост, која може потпуно да замени сунчану код биљака, може је заменити и овде, у утицају на кожу?

Неупотребом рожњи израштаји омекшају, ослабе, и постану неспособни за своје послове. Интересантан пример за ово имамо на копитама у кова и чапоњцима у говеди на острову Фалкенланду, где је земљиште веома лако. Чим коњи и говеда дођу у каменито земљиште, копита им отврдне. С тога им по тим местима и није нуждан потков. То чак и Ксенофон спомиње у својој „Школи за кавалеристе“.

Усавршавање вежбањем јавља нам се особито и на везницама између костију, и то више механички него кемиски и физиолошки. Покрети костију у зглобовима вежбањем буду лакши и разноврснији. Убоченост у зглобовима Ортопе-

дија и лечи вежбањем и покретањем. Велику покретљивост и еластичност у костима и мишићима Хенке и објашњује тиме, што вели. да се везнице јако развију, да кости не задебљавају јако на крајевима где се додирују, да је кривина површине којом се додирују већа, и, најпослед, да мишићни конци расту више у дужину на рачун жила њиних. Може бити да се и у њиним везницама образовало еластично ткиво. Да ли ово ткиво и у гласницама вежбањем добија ону покретљивост, то остављамо на страну.

Ако оћемо да будемо потпуни, морамо споменути још и ово. Мајке, које су више пута рађале, порађају се лакше, но оне, које се сада први пут порађају. Дотични мишићи су вежбањем већ стекли извесну чврстину и лакост за истурање порода.

Још једно ткиво добија вежбањем више способности за свој посао. То су жлезде. Барем за жлезде полних органа, за жлезде што луче млеко и семе, познато је, да могу годинама па и кроз цео живот да мирују. Њино ткиво онда опада као што то и у свих животиња бива редовно између времена парења једнога до другога. А напротив, угодним распоредом између рада и одморка, вежбањем, оне дотерају до силне производљивости. За то имамо примера на крвама, овцама и козама музарама и пастувима. Ако се сисе дојењем и више мужом не вежбају, онда оне увену и мирују докле их год понова не узбуди надражај од полнога органа. О жлездама, које служе варењу, можемо скоро казати то исто. Желудац, који се неколико пута преко дан надражује новом раном издашности је у соковима, но онај, који се веома ретко дражи. Његове жлезде више луче пљувачке, жучи, желудачнога сока и панкреаса. Бубрези у оних што пиво пију пропуштају невероватну количину течности коју они луче из крви. И кад читамо обичаје прошлога века и чујемо за оне потоке од сљза што су их лили осетљиви људи и даме онога времена, не можемо а да не помислимо, да се њине сузне жлезде само вежбањем нису развиле до толике издашности. А о механизму тога усавршавања вежбањем у жлезди знамо ми исто толико,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

колико и о самом процесу лечења. Изгледа, да се опет своди на повећан притицај ране и силнију инервацију.

Појам о вежбању, како га ми до сад разгледамо, прелази полако и у навикавање организма на разне штетности, да ми можемо овде уврстити и навикавање његово на подношење отрова. Краљ Митридат и Наполеон су се навикавали на отров; многи људи су вежбањем постали спрам алкохола, никотина и опијума неосетљиви, северни Немци спрам задаја у неизвештреним локалима и т. д. Но ово се пре може назвати прилагођавање него усавршавање свога организма.

Читаоци можда одавно очекују с нестрилењем, да почнемо да говоримо о ономе, на што су они прво помислили, кад су чули да ћемо говорити о вежбању. Под вежбањем разуме се обично чешће понављање каквога простог или сложенога покрета или радње телесне под утицајем духа, или само духовне, с намером, да се она лакше врши. Али ја нисам без намере ову врсту вежбања одложио за до сада. Она је сасвим друге врсте од ових досадањих и ако оне с њом могу бити заједно. И ова основна разлика није до сад никако довољно увиђана. У физиолошким учебницима узалуд се тражи да се нађе поуке о вежбању; и ако се нађе, она се више мисли телесно вежбање, и износи као вежбање само мишићне системе, те с тога није чудо, што и лекари и гимнастичари и учитељи верују једно исто.

Но погрешност овога мишљења може се одма показати и доказати. Телесна вежбања као гимнастика, борење, пливање, јахање, играње, клизање, све су то по највише вежбања централне нерване системе, мозга и мождине. Дабогме да је овима покретањима потребна и извесна количина мишићне снаге. Али ми можемо замислити човека с мишићима као Херкулес, па да се опет не може ни маћи ни стајати, а просто ти да изврши каке заплетеније покрете. Ваља му само одузети способност да зна шта ради, или да га удови не слушају, нпр. кlorоформирати га или га оштити; па да се одма увиди, колико

могу сами мишићи да раде без централне живчане системе.

Тако је јасно, да сваки покрет тела нашега више постоји на заједничком делању свих мишића, но на снази њинога скраћивања и задебљавања. Да се изврши какви сложени покрет, нпр. скок, морају мишићи редом тачно почети да раде, и енергија свакога појединце мора по неком извесном закону надоћи, одујмити, попустити, те да се заузме добар положај удова и тачка тежишна. А како ми то одређујемо енергији мишићној једно извесно време, не знамо данас још. Досадања испитивања показала су нам само, како се мишић грчи после бескрајно малог надражаја и како долази у крајње грчевито стање. А пошто оно баш овде не долази, то морамо узети, да се мишић покорава нерву, и да се његово грчење у сваком тренутку управља по узбуђености живца његовога у тренутку најближем пред грчење. Пошто пак сами ови нерви доносе само оне импулсе што из моторичних ћелија ганглиозних долазе, то је јасно, да механизам сложенога покрета јесте управо у централној нерваној системи, и да вежбање у том смислу није ништа друго до вежбање централне нерване системе. Отуда долази и оно неискazано добро, да се један ред покрета, у коме су се они више пута чинили, може сад на ново поновити у истом реду, и блажије и јаче но пре, чим то захте импулс вољин. Сва дакле вежбања, која смо до сад споменули, нису само вежбања мишићна, него, и понајвише, вежбања нервана и мождана.

Јован Милер, чија ми излагања у другој свесци његове „Физиологије“ изгледају још по најбоља од свега што је до сада о покретању мишићном писано, опазио је ову двојаку природу телеснога вежбања, али је није довољно нагласио. Он поставља једну примедбу, која сасвим потврђује ово што ми велимо. Он вели: да се усавршавање у телесним покретима састоји у отклањању или спречавању нецелисходних покрета, исто тако, као и у вежбању и дотеривању оних, који служе цели. Дечко се први пут пење уз лествице на рукама. При сваком по-

мицају рукама пружа се он и ногама, и ако му то ништа не помаже. После неколико недеља он држи обе ноге лепо опружене једну уз другу, без прегипања у куковима, коленима и стопалама. У савлађивању супокрета лежи оно што нам се допада на извежбаном војнику, на истесаном гимнастичару па и на образованом човеку, и ако ми често тога нисмо свесни. С неспособношћу да се они савлађују и задрже почиње дрктавица и дрнило. О механизму заустављања супокрета не знамо ништа, али је јасно, да се они вежбањем нису јачали, пошто су невежбањем остајали у миру.

При великом напрезању, пењању уз брдо, дугом трчању, почиње срце да куца брже и јаче, и настаје осећање што се зове запт или тешко дисање, да не можемо дах да повратимо. То по *Ј. Милеру* бива за то, што срце дође у супокретање, а по другоме једном мишљењу, које сам чуо од *Траубеа*, за то, што га дражи угљена киселина, која се тада у великој мери развија у мишићима. Било које му драго, вежбање умањује ово лупање његово.

И знојење се може узети као салучење, као и лучење пљувачке при говорењу и жвакању кад су уста празна, и мање знојење изученога ковача онога младића било би онда угушење овога салучења вежбањем. Дабогме да су лупање срца и знојење непроизвољни. И ми се можемо озбиљно запитати, да ли ми и такве случајеве можемо подвести под угушивање вежбањем.

У већине сложених покрета поред владе моторичне нервне системе над мишићима долази још и друго нешто у обзир. Око, осећање притиска, мишићно осећање и душа морају бити готови да свате положај тела у сваком тренутку, те да се снага мишићна тачно одмери према учинку, као при борењу, игрању билијара, игрању по коноцу, држању на коњу кад он трчи, трчању низ каку низбрдицу и т. д. Дакле не само покретачка система нервана, него и осећајна и функције душевне вежбају се и потребују вежбања. А тиме значај мишића за гимнастику задобија још више вредности.

Што рекосмо овде за ове грубље покрете телесне, то вреди и за све вештине, највише као и најниже. И ако ми једнога *Листа*, *Рубинштајна* и друге славне музиканте не можемо ни помислити без јаке мускулатуре мишићне, ипак се њина права вештина крије у њиној централној нерваној системи. Лакост с којом дрводеља, механичар, сајдија, стаклар и онај што глади стакло, врши своје послове; умешност анатомова и видарева; писање и цртање; женски ручни радови, као шивење, плетење, везење и предење; најпоследне приметни свакидашњи послови као облачење и свлачење, држање сапуна, чешља и четке, ножа и виљушке: шта су најпоследне, те нису уpletени покрети и функције ћелица ганглиозних, које су ишле једна за другом у извесном реду, па се сада врше у истом облику с далеко већом лакошћу, утичући једна у другу, престајући и опет настајући, као гласови у вештачки склопљеној реченици.

Кад је *Лесинг* запитао, да ли би *Рафајло*, да је рођен без руку, био мањи сликар но што је био, назирао је он ову истину. И је ли нужно додавати, да за свако покретање вреди оно исто што и за руке, да нпр. и вежбање гласа не стоји ни на чем другом. Певачи и певачице морају имати не само гипке гласнице, снажне грудне и грлне мишиће, звучну резонанцу гркљана; по себи то им вреди само толико, колико ономе што пише рука; него њин прави таленат се налази у сивој маси на дну четвртог брешчића њенога у мозгу. Овде се крије и механизам за говорење, очекујући наравно заповести озго, које му долазе задњом трећином треће леве вијуге чеоне.

У свих ових покретања веома је значајно, да што се више које сложено покретање врши, у толико несвеснија постаје радња централне нервне системе. На послетку није га могуће ни разликовати више од онога првога механизма нервана, рефлекса и супокрета. Још је и *Еразмо Дарвин* (деда славнога Дарвина) рекао, да ко учи стругарство, испрва сваки покрет руке *оће*, док најпоследне сви они не постану једно, тако, да му

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се чини, да његова воља стоји у оштрицу његовога струџа, т. ј. да му он и несвесно даје добар положај његов.

Вежбање на нерваној системи показује се најпосле и онде, где је оно слободно од свакога покретања, но где се тиче само осећајне стране њене. Оно оштри и исправља музикалан слух; више тонове, фонетичне интервале, тихе дисонанце, тек оно може да примети. Вежбањем јачају и осећање места и боја на мрежици и мерење оком; по емпиристичкој теорији ми се научимо да посматрамо ствари као тела, а не као површину, тек вежбањем. Вежбањем изучимо чудну вештину: да брзо читамо, да сватимо брзо појаве, и т. д. Њиме се навикнемо да онажамо, да после гледања остају слике у нашем оку од посматраних предмета још неко време. Вежбањем смо кадри да примећујемо и друге појаве у унутрашности нашој; да разумемо одма слике под микроскопом, које неизвежбаноме изгледају тек нека збрка. Да је у томе тешко поставити границу између вежбања вида самога и вежбања размишљања и закључивања, то се разуме по себи. Као што се вежбањем навикнемо да некорисна покретања спречимо, тако се њиме навикнемо да и споредне слике не гледамо. Кад гледамо, онда у нашем оку има слика од пуно предмета пред нама, а ми опет гледамо поједине.

И нос се вежба. У кемичара је нос много осетљивији но у других људи, и ако му је мирис затупљен спрема рђавих задаја. Винари у Бордоу по мирису познају, одакле је које вино, и само питају од које је године. Исто се тако могу развити вежбањем и осећања топлоте, притиска и места.

Као што вежбање префињује чула, тако их невежбање слаби и убија. Ово слабљење није само у томе, што закржљаве органи чулни. *Мунк* је нашао, да, кад се разруше органи за вид и слух, у мањих кучића, онда и сфера за вид и слух у мозгу у кори великога мозга заостане у своје развићу. После дуготрајне слепоће дође закржљавелост сфере за вид.

Између спољних чула и унутарњег осећања стоји у средини осећање за разликовање и оцену

онога, што иде једно за другим, а то је осећање за време, управо грубља форма слуха и вида, пошто цуљ и мрежица разликују само брже и спорије следовање импулса. Осећање времена може јако да се извежба, као што се то најбоље види код астронома и сајдија. Новија наука о мерењу времена учинила је, да смо данас кадри да тачније одредимо способност нерване системе за навикавање на тачно мерење времена. По опитима, које је *Дандер* женијално извршио, пада скоро сасвим разлика у временима коју потребује онај који посматра, те да после онога што је видео, чуо и осетио изврши баки покрет каку радњу, која долази услед тога, као што вешт командир уме да одмери, колико времена треба докле глас његове команде може да стигне и до најдаљег војника те да се на његову команду одазову сви заједно у један мах.

И унутарње осећање је потчињено вежбању као што већ то на више места и видесмо. На првом месту памћење јача вежбањем до извесне границе, и то у разним правцима према разном занимању. Роберт Бровн знао је 25.000 имена разним биљним фелама, а Кунт само 20.000. Кад је Кунт покушавао да запамти још више, он је друге заборављао. Морфолога памти облике, математичар формуле, и ако опет воли да их изводи, филолог језичне форме и цитате, шахиста партије. Људи, који су на местима, где морају добро да распознају разна лица, дотерају у томе до невероватности. С променом занимања мења се, тако да кажемо, и правац његовога памћења. То сам и ја приметих на себи. Опazio сам на себи и како вежбање утиче на памћење. Познато је, да се Фаради жалио на своје памћење. Кад се и ја једно десетак година, као он целога живота, бавих само с квалитативним опитима, приметих, да моје пређашње добро памћење поче да опада, непоречно за то, што сам свакога дана имао посла само с протоколом од прошлога дана. А одкако сам отпочео предавања своја, поправи ми се памћење. Вежбањем се јако памте и имена људи. Неки људи могу вежбањем у томе да дотерају до невероватности, а други, невежбањем, да позаборављају и имена

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

својих старих познаника. И памћење бројева може вежбањем да се развије а невежбањем да ослаби.

Као памћење, тако и друге душевне радње расту вежбањем и опадају невежбањем и нерадом. Ми чујемо и по учитељским скупштинама толико говора, да омладина школска не треба само да памти научни материјал, но да вежба и своја чула, спољна и унутарња, и да се учи да влађује својом духовном снагом. Војсковођа и дипломата, правник и лекар, математичар и природњак описивач, шахиста и механичар: сви су они извежбани сваки у своме мишљењу. Утицај његов пружа се чак и до осећања. Хајне се вежбањем био навикао да је намерно могао да појача осећане бола у себе, те да из прилива његовога црне оне бесмртне жалостивне изливе срца свога.

У Психологији нема тамније тачке но што је ова, ово удвајање нас самих, нашега онога унутарњег „ја“. Једно последње унутарње нешто долази као субјект, другоме исто тако непојмљиво нечему као објект, који ми опет јесмо, а чини се као да нисмо, и гони га на напрезања исто онако, као по негде што гони свој телесни супстрат да изврши извесне сложене покрете скопчане с боловима мишићним и другим мугама. И ко зна основну истину метафизичну, да уређење и покретање материје неће никад моћи да

објасни ни у најиростијој форми оно што ми зовемо свест, тај неће никад сматрати за свршен захтев, да се и појаве ове врсте појимају механички.

Ово нам, као што се види, не брани, да га, барем у идеји, разгледамо до у игру праатома данашњих наших елемената, као што нам Клаудије износи да молекили у гасовитој каквој маси прескачу у накрс и попреко. И отуда добијамо важно слество: то, што смо га већ споменули, да се вежбање централне нервне системе у основи разликује од вежбања мишића, везница итд. Докле се код ових ткива тиче нутритивног и формативног дражења, дражења услед кога се ткиво рани и мења форму, дотле код централне нервне системе вежбање значи у првој линији олакшавање извесних молекуларних покрета, нешто дотеривањем и погодним појачањем импулса, који их производе, а нешто отклањањем препона што су им пре стајале на путу. Никако овим нећемо да кажемо, да се и сива сунстанца, онако богата крвним судовима, не дражи нутритивно услед дужег рада; све казује, да и сива маса, као и мишићи, закржљави услед нерада. Што овде долази ново, и што тако одликује вежбање централне нервне системе, то је оно олакшавање извесних покрета с извесним временним роком.

(Свршиће се).

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

I

„Познавање и нега човечијега тела“

По одлуци Главног Просветног Савета, коју је заступник министра просвете и црквених послова одобрио, наштампана је о трошку државне штампарије књига „Познавање и нега човечијег тела“ од *Љубомира Милковића*, као учебник за I разред средњих школа и расписом од 21. Августа о. г. ПБр. 7499 препоручено је свима средњим заводима да наставници и ученици употребљавају ову књигу при предавању и учењу.

II

„Рачуница“ за II разред средњих школа

По што се по мишљењу Главног Просветног Савета, које је и министарство просвете усвојило, неће више прештампавати као учебник за средње школе *Рачуница* од *Мочника* и како већ у овој школској години Мочникова *Рачуница* неће моћи подмирити потребу у свима школама, то је расписом од 7. Септембра о. г. ПБр. 8883. објављено свима средњим школама да ће од сада учебник за *Рачуницу* бити у I разреду I књига, а у II раз-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

реду II књига Рачунице од *Мих. Михаиловића*, професора, коју је Главни Просветни Савет препоручио и министар усвојио.

III

Такса за понављање испита о ступању у средње школе

Дешава се да ученици који су свршили основну школу падну на пријамном испит из једног предмета, па им професорски савет, из каквих важнијих узрока, допусти да после 10—15 дана понове испит из тог предмета. За такви поновни испит наређено је расписом од 31. Августа о. г. ПБр. 7964. да се наплаћује такса по тачци 61. под а. закона о таксама.

IV

Уверења о годинама узраста за јеврејску децу

Услед покренутог питања, заступник министра просвете и црквених послова наредно је расписом од 13. Септембра о. г. ПБр. 9218. старешинама средњих школа у Београду да за ученике јеврејске народности примају она уверења о годинама старости која су издата од јеврејског *скупа*. Уверења пак о имовном стању уважаваће само она која им је издала политичка општина београдска.

V

Испитани кандидати професорски

За време обуставе „Просветног Гласника“, многи наставници средњих школа положили су испит професорски. У овој белешци износимо накнадно њихова имена и из којих су група испит полагали. Исто тако објављујемо накнадно имена оних кандидата о којима је пропуштено да се учини помен у „Просветном Гласнику“ 1883. године. Најпосле, ради потпуног прегледа, износимо имена свију који су за ових непуних пет година положили професорски испит.

1. г. *Витомир Младеновић*, б. супленат ваљевске ниже гимназије, положио је испит из: *Хемије* (неорганске и органске) *с хемиском технологијом, минералологије и геологије*.

2. г. *Богољуб Тирић*, супленат нишке гимназије, положио је испит из: *Српског и старословенског језика, историје српске литературе и Историје Срба*.

3. г. *Јосиф Подградски*, контрактуални професор лесковачке ниже гимназије, положио је испит из: *Немачког језика с литературом и Латинског језика с литературом*.

4. г. *Љубомир Миљковић*, супленат београдске гимназије, положио је испит из: *Зоологије с антропологијом, с обзиром на дијететику и из Ботанике с анатомијом и физиологијом*.

5. г. *Ранко Петровић*, б. супленат алексиначке ниже гимназије, положио је испит из исте групе наука (као онај под 4.).

6. г. *Милан Зарић*, супленат ниже гимназије ваљевске, положио је испит из исте групе (као онај под 4.).

7. г. *Јован Миодраговић*, супленат београдске гимназије, положио је испит из: *Психологије, Логике, Педагогике, Методике и Немачког језика с литературом*.

8. г. *Стеван Давидовић*, супленат београдске реалке, положио је испит из: *Ниже и више математике и Науртне геометрије с геометријским иртањем*.

9. г. *Стеван Ловчевић*, професор пожаревачке ниже гимназије, из: *опште Историје с литературом и упоредног Земљописа*.

10. *Димитрије С. Јовановић*, професор београдске гимназије, положио је испит из: *Историје српскога народа, историјске географије и Историје опште с литературом*.

11. г. *Иван Дамњановић*, професор I ниже гимназије београдске, положио је испит из: *Зоологије с антропологијом, с обзиром на дијететику и из Ботанике с анатомијом и физиологијом*.

12. г. *Лука Лазаревић*, супленат пожаревачке ниже гимназије, положио је испит из: *Историје српског народа и из српског језика са старословенским и литературом*.

13. г. *Божја Прокић*, сада супленат београдске гимназије, положио је испит из: *Српског језика, историје српске књижевности и Историје српског народа*.

14. г. *Спира Калик*, предавач нишке гимназије, положио је испит из: *Латинског језика с литературом и јелинског језика с литературом*.

15. г. *Ђорђе Хаџи-Нинић*, сунпенат неготинске нишке гимназије, положио је испит из: *Немачког језика с литературом и српског и старословенског језика с литературом*.

16. г. *Василије Димић*, сунпенат крагујевачке гимназије, положио је испит из: *Математике и физике*.

Ево имена свију оних који су до сада положили професорски испит, по закону о професорским испитима од 29. Јануара 1880. године.

у 1881. години:

1. г. *Фирмилијан* предавач (постао сунпенат).

2. г. *Емилијан Берберовић*, сунпенат (постао професор).

3. г. *Димитрије Павловић*, предавач (постао сунпенат).

4. г. *Јеврем Бојовић*, предавач (постао сунпенат).

у 1882. години:

5. г. *Марко Лeko*, предавач (постао професор).

6. г. *Мита Живковић*, предавач (постао сунпенат).

7. г. *Јеврем Илић*, професор.

8. г. *Димитрије Миљковић*, предавач (постао сунпенат).

9. г. *Никола Десиотовић*, предавач (постао сунпенат).

10. г. *Ђорђе Станојевић*, свршио велику школу (постао сунпенат, па дао оставку).

11. г. *Сретен Пеливановић*, предавач (постао професор).

у 1883. години:

12. г. *Витомир Младеновић*, предавач (постао сунпенат, па отпуштен).

13. г. *Богољуб Тирић*, предавач (постао сунпенат, па професор).

14. г. *Јосиф Подградски*, предавач (постао контрактурални професор).

15. г. *Михаило Буровић*, професор.

16. г. *Живојин Симић*, професор (постао секретар министарства просвете и црквених послова).

17. г. *Живан Живановић*, сунпенат (постао професор).

18. г. *Миленко Марковић*, сунпенат (постао професор).

19. г. *Милош Миловановић*, сунпенат (постао професор).

20. г. *Светозар Атанацковић*, предавач (постао сунпенат).

21. г. *Ђорђе Анђелковић*, сунпенат (постао професор).

22. г. *Љубомир Миљковић*, предавач (постао сунпенат).

23. г. *Илија Душманић*, сунпенат (постао професор).

24. г. *Милорад Петровић*, предавач (постао сунпенат).

25. г. *Коста Пауновић*, сунпенат (постао професор).

26. г. *Ранко Петровић*, сунпенат (отпуштен).

27. г. *Михаило Поповић*, предавач (постао сунпенат).

28. г. *Милан Зарић*, предавач (постао сунпенат).

29. г. *Љубомир Стојановић*, предавач (постао сунпенат).

30. г. *Јован Миодраговић*, државни питомац (постао сунпенат).

31. г. *Стеван Давидовић*, предавач (постао сунпенат).

32. г. *Стеван Ловчевић*, професор.

у 1884. години:

33. г. *Димитрије Јовановић*, професор.

34. г. *Иван Дамњановић*, професор.

35. г. *Лука Лазаревић*, предавач (постао сунпенат).

36. г. *Божа Прокић*, предавач (постао сунпенат).

37. г. *Спира Калик*, предавач.

38. г. *Ђорђе Хаџи-Нинић*, сунпенат.

39. г. *Василије Димић*, сунпенат.